

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
І. Я. ГОРБАЧЕВСЬКОГО МОЗ УКРАЇНИ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ МОДЕЛЮВАННЯ
ТА АНАЛІЗУ ПАТОЛОГІЧНИХ ПРОЦЕСІВ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ЛІНГВОДИДАКТИКА В КОНТЕКСТІ ОСОБИСТІСНОЇ ПАРАДИГМИ

**Матеріали науково-практичної конференції
з міжнародною участю**

(Тернопіль, 3–4 червня 2021 року)

Тернопіль
ТНМУ
«Укрмедкнига»
2021

Рекомендовано до друку вченою радою Навчально-наукового інституту моделювання та аналізу патологічних процесів (протокол № 5 від 06.05.2021)

Редакційна колегія:

Корда Михайло Михайлович – ректор Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України, заслужений діяч науки і техніки України, доктор медичних наук, професор

Шульгай Аркадій Гаврилович – проректор з науково-педагогічної роботи Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України, доктор медичних наук, професор

Кліщ Іван Миколайович – проректор з наукової роботи Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України, заслужений діяч науки і техніки України, доктор біологічних наук, професор

Вихрущ Анатолій Володимирович – завідувач кафедри української мови Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України, заслужений працівник освіти України, доктор педагогічних наук, професор

Усі матеріали збірника подаються в редакції авторів. Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен та інших даних несуть автори.

Лінгводидактика в контексті особистісної парадигми : матеріали наук.-практ. конф. з міжнар. участю (Тернопіль, 3-4 черв. 2021 р.) / Терноп. нац. мед. ун-т імені І. Я. Горбачевського МОЗ України. – Тернопіль : ТНМУ, 2021. – 104 с.

Матеріали збірника присвячено висвітленню проблем, які обговорювалися на науково-практичній конференції з міжнародною участю «Лінгводидактика в контексті особистісної парадигми»: мова в системі цінностей студентів; комунікативна компетентність студентів медичних університетів; лінгводидактика в умовах полікультурного середовища; закономірності успішного вивчення іноземних мов у закладах освіти України. Видання призначене для науковців, аспірантів, викладачів, студентів та всіх, хто цікавиться здобутками в галузі освіти.

МОВА В СИСТЕМІ ЦІННОСТЕЙ СТУДЕНТІВ

Вихрущ А. В.

*Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

УКРАЇНСЬКА МОВА ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ: ОСОБИСТІСНИЙ ВИМІР

Однією з найбільших проблем сучасної науки і практики є неточність у визначенні суті базових понять, а відповідно і помилки при структуруванні відповідних навчальних дисциплін. Наприклад, відсутність визначення суті головної тріади всіх гуманітарних наук *людина – індивід – особистість* обумовлює труднощі з визначенням основних пріоритетів. Не стала винятком і лінгводидактика, складовою частиною якої є українська мова за професійним спрямуванням, академічне письмо та інші дисципліни. Більшість авторів традиційно розглядають лінгводидактику як методика вивчення мови, розділ педагогіки, що розробляє теорію освіти, навчання й виховання. Уточнення, що цей термін уживається на позначення функціональної частини методики, в якій досліджуються закономірності засвоєння мови, розв'язуються питання змісту курсу на основі лінгвістичних досліджень, вивчаються труднощі засвоєння мовного матеріалу та їх причини, визначаються принципи і методи навчання, шляхи і засоби формування комунікативної компетенції (М. І. Пентиліук) є більш вдалим, хоча й потребує додаткового уточнення. Адже кожна наука вивчає закономірності, це характерна ознака цього поняття, а лінгводидактику не варто розглядати як функціональну частину методики з двох причин. По-перше, методика завжди функціональна і вирішує свої завдання. По-друге, лінгводидактика, якщо це лінгводидактика, вища за статусом і завданнями за методика, яка є її компонентом. Має рацію С. А. Омельчук, стверджуючи, що термінологічна система сучасної лінгводидактики перебуває в постійній динаміці, актуальність проблеми формування відповідного терміноапарату обумовлена поглибленням «інтегративних зв'язків методики навчання з суміжними науками (філософією освіти, дидактикою, галузевими методиками, психологією, лінгвістикою, психолінгвістикою, етнопедагогікою) та тими, предмет яких, з першого погляду, віддалений від наукових зацікавлень лінгводидактів (синергетика, антропологія, герменевтика, акмеологія, інформатика тощо). З огляду на зазначене, розвиток лінгводидактики потребує пильної уваги щодо вироблення стандартизації й дотримання культури послугоування термінологічним апаратом не лише в царині методики навчання української мови на різних освітніх рівнях, а й методики навчання української мови як іноземної» [1, с. 9].

Перевагою лінгводидактики української мови є активне обговорення проблематики і наявність праць відомих дослідників: О. Біляєв, А. Богуш,

М. Вашуленко, Н. Гавриш, Н. Голуб, О. Горошкіна, Т. Донченко, С. Загнітко, Т. Котик, І. Кочан, Л. Мацько, Л. Паламар, М. Пентилюк, М. Плющ, О. Пономарів, Т. Симоненко, Л. Струганець, І. Хом'як, О. Хорошковська.

Важливими є результати досліджень фахівців, які вивчали українську мову за професійним спрямуванням: Н. Бабич, Ф. Бацевич, В. Бойчук, Т. Гриценко, С. Єрмоленко, С. Караман, І. Клименко, Г. Козаченко, О. Копусь, Л. Кравець, Л. Марчук, З. Мацюк, Л. Мацько, О. Мацько, В. Михайлюк, Г. Онуфрієнко, Т. Панько, Г. Сагач, О. Семенов, Н. Станкевич, Т. Сукаленко, І. Тетарчук, В. Тихоша, Ф. Хміль, С. Шевчук.

Важливим завданням для сучасної лінгводидактики є проблема вивчення української мови за професійним спрямуванням у закладах вищої освіти. Розглянемо це питання на прикладі ТНМУ імені І. Я. Горбачевського.

Аналізуючи структуру і зміст навчальних планів, ми зауважили ряд дискусійних аспектів. По-перше, недостатньо враховувалася структура посібників для загальноосвітніх шкіл. Їх особливістю упродовж останніх років стала практична спрямованість, відповідність запитам сучасності, увага до питань риторики. Очевидно, що в умовах університету доцільно починати кожен тему з повторення шкільної програми (10-15 хвилин), а після цього переходити до вищого професійно орієнтованого рівня. Якщо на рівні школи автори звертають таку увагу на мистецтво риторики, спілкування, дискусії, то було б помилкою ігнорувати ці тенденції. По-друге, в матеріалах минулих років надмірна увага зверталася на роботу з документами, інколи на рівні фахівців відділу кадрів. Документообіг з кожним роком змінюється, все більша перевага надається електронним формам, тому на рівні першого курсу достатньо ознайомлення з основними документами, важливими для студентів. По-третє, недоцільним є поглиблений рівень окремих тем, властивий для студентів філологічних факультетів.

Ми звернулися до студентів першого курсу з пропозицією підготувати есе, метою якого є оцінка позитивного досвіду вивчення української мови за професійним спрямуванням, а також внести пропозиції щодо поліпшення навчального процесу. Важливими є обидві складові. Розглянемо фрагменти текстів (авторський стиль збережено). Серед позитивних особливостей курсу студенти називають такі: «Вивчення цієї дисципліни орієнтує студентів на ставлення з повагою до українського народу, розуміння важливості знати рідну мову та вміння користуватися нею у всіх сферах суспільного життя. Перевагами є: формування необхідних комунікативних навичок у професійному спілкуванні як в усній, так і в писемній формах; формування навичок оперування фаховою термінологією, редагування, коригування та перекладу наукових текстів; виховування поваги до української літературної мови, до мовних традицій; розвиток творчого мислення та навичок самоконтролю за дотриманням мовних норм у спілкуванні; забезпечення досконалого володіння нормами сучасної української літературної мови та дотримання вимог культури усного й писемного мовлення»; «Ми вивчаємо потрібні нам теми, такі як медична термінологія, дізнаємося про медичні словники, вчимо правильні наголоси, вивчаємо правила

мови, збагачуємо свій мовний запас і тому подібне, це те, що нам потрібно в майбутньому. Також інколи у нас проводяться творчі пари, які навчають нас правильно спілкуватися із людьми, поліпшують наші ораторські навички»; ««Українська мова за професійним спрямуванням» є досить цікавою дисципліною. Для мене мова ще зі школи була одним із улюблених предметів, тому і в університеті я також з нетерпінням чекаю кожну пару. Перевагами цього курсу є те, що він дозволяє краще пізнати рідну мову, ми вчимося не лише писати без помилок, але й чітко та стисло висловлювати свою думку. Також мені подобається те, що кожне практичне заняття базується не лише на виконанні певних завдань. Часто ми дивимось різноманітні змістовні відео, які стосуються і української мови, і навіть історії. Одним із переваг також є спілкування під час пари, створення діалогів, які допомагають краще дізнатися про однокласників. Ще мені подобається виконання тестів, в яких є запитання по даній темі і паралельно запитання, які стосуються заліку (для повторення). Також для мене важливо, що хочуть почути твою думку. Оцінюють не текст у матеріалах підготовки, який ти завчив і забув через декілька днів, а особисті роздуми на різні теми»; «Перевагами української мови за професійним спрямуванням є те, що ми вчимося правильно поєднувати слова, говорити правильно, лаконічно, використовувати правильну послідовність слів. Ми вдосконалюємо фахове мовлення. Належно обґрунтовуємо свої думки. Методика викладання різноманітна, цікава»; «Вивчення мови власної країни є важливим незалежно від професії, але особливого вивчення потребують професії, пов'язані із комунікативними навичками. «Українська мова за професійним спрямуванням» – необхідний курс для студентів фармацевтичного факультету. Він навчає чистоті та культурі мовлення як на письмі, так і у діалозі, а серед тем, що пропонуються, немає непотрібних»; «Серед переваг: хороший підхід викладачів до студентів; завдання, які чітко стосуються теми; коротке повторення попередніх тем; запитання в тестах добре побудовані»; «Є можливим вивчення правил професійного спілкування та нової термінології. Знайомство із загальномовними і медичними словниками, довідниками, мовними порадами. Можливість повторення мовних норм або ж їх вивчення. Оскільки ми зараз знаходимося на дистанційному навчанні, то побажань у мене немає, оскільки всі матеріали, які знаходяться в системі Moodle, є доступними і розширеними».

Не менш цікавими були і критичні зауваження та пропозиції: «До недоліків можу віднести те, що час від часу подається інформація, яка, на мою думку, не відноситься до нашої професійної діяльності, наприклад, у четвертій темі ми вивчали, з якої мови пішли певні слова, такі як парус, нотаріус, халва, лапша – на мою думку, це не пригодиться нам у нашій професійній діяльності, так само як і в повсякденному спілкуванні»; «Я вважаю, що недоліків дуже мало. Одним із таких є одноманітність вправ. Тобто на практичній роботі ми деколи виконуємо дуже схожі за змістом завдання. Звичайно, це допомагає краще вивчити та запам'ятати ті чи інші правила, але хочеться більшого різноманіття. Також я б хотіла, щоб викладачі більше використовували картинки, якщо є така можливість, тому що особисто мені так краще запам'ятовуються деякі правила»; «Можна виділити й

деякі недоліки: повторення шкільної програми. Немає сумніву, що повторення основ – необхідна складова вивчення взагалі будь-чого, і тому, варто було б частіше повертатися до повторення таких «проблемних» тем з української мови, як-от написання апострофа або м'якого знака. Мала увага приділяється суржику. Мішанина російської та української мов часто зустрічається у мовленні кожного студента, що недопустимо для майбутніх фармацевтів. Як на мене, можна було б одне окреме заняття відвести лише на вивчення українських відповідників тим закоренілим мовним зворотам з російської, якими ми, свідомо чи ні, користуємося»; «Недоліків вивчення української мови за професійним спрямуванням є мало. Основним недоліком є мале використання додаткових джерел інформації»; «Єдине, мені б хотілося більше ситуаційних «задачок» з нашої професії і більше навчання, як спілкуватися з людьми на прикладі діалогу з однокласниками»; «Побажання, щоб видавалось більше посібників з української мови, пропагували правильність мовлення, щоб були доступні для масового вжитку мовні норми»; «Більше прикладів. Доцільно більше використовувати відеоматеріалів, які стосуються теми заняття»; «Щодо побажань, мені б хотілося більше розглядати проблеми вживання суржиків і русизмів у медичній термінології, адже це є дуже поширена проблема у медицині».

Зауважимо, що тексти є важливим джерелом для вивчення помилок студентів. Під час наступних занять вони мають можливість редагувати письмові завдання.

Спробуємо узагальнити актуальні питання лінгводидактики і назвати перспективні напрямки подальших досліджень. Насамперед, потрібно підготувати порівняльні таблиці щодо визначення системи головних понять у працях вітчизняних і зарубіжних дослідників. Актуальною залишається хрестоматія з працями провідних фахівців з лінгводидактики, а також дослідження закономірностей вивчення іноземної мови дорослими людьми. Подальшого вивчення потребує проблема викладання української мови за професійним спрямуванням, академічного письма, спецкурсів відповідного спрямування в контексті сучасної андрагогіки, філософії дидактики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Омельчук С. Сучасна українська лінгводидактика: норми в термінології і мовна практика фахівців : монографія. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2019. 356 с.

2. Словник-довідник з української лінгводидактики. 2-ге вид., доповн. та переробл. / М. І. Пентилюк та ін. ; за заг. ред. проф. М. Пентилюк. Х. : Вид. група «Основа», 2016. 172 с.

ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ УСНОГО ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ У ЛІНГВОДИДАКТИЧНИХ ДЖЕРЕЛАХ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

На початку ХХ століття наукова методична думка сягнула проблематики розвитку усного і писемного мовлення. Цей процес відбувався повільно і неспішно. Більше уваги приділялося навчання писемного розвитку мовлення і менше скеровувалося до формування усного мовлення. Наукові досягнення були різнопланові, вони стосувалися розвитку мовлення в освітніх закладах різних рівнів освіти. Наприклад, у 1926 р. вийшла у світ книжка А. Машкіна «Письменство й мова в сучасній школі», написана російською мовою і перекладена С. Єфремовим на українську. Призначена для вищих навчальних закладів. Найціннішим для розвитку зв'язного мовлення (РЗМ) є розділ «Техніка рідної мови», в якому наголошується на засвоєнні «внутрішнього логічного процесу мови», «процесу тої думки, що в ній нашій мові одбивається» [3, с. 95]. Автор наголошував на тому, що потрібно звернути увагу методистів на «новий курс, що давав би потрібні завички до мовних побудованнів» [3, с. 98]. А. Машкін пропонує такі види роботи, як: 1) техніку складання плану; 2) роботу над текстами, рефератами, повідомленнями, протоколами; 3) самостійне укладання (тези, доповіді, ділове листування); 4) роботу над газетними текстами.

У 1927 р. була опублікована стаття П. Михалевича «Диспут як метода проробки матеріалу в школі» [4, с. 45–47], в якій вказується на перевагу диспуту над іншими методами навчання. Диспут, на думку автора, є більш цікавою формою роботи, порівняно з рефератом. Він пропонує структуру підготовки і проведення диспуту: визначення теми, виділення двох підгруп для захисту доповідей, викладених у полемічній формі, виступи опонентів і виступи слухачів. Автор вважає, що диспут є найактивнішим методом засвоєння старшокласниками матеріалу, що відповідає вимогам школи і одночасно сприяє формуванню усного монологічного і полілогічного мовлення. Диспут проводиться після ретельної підготовки.

Робота з РЗМ відображена у статті М. Васильківського «Як навчити усної мови (розмови)», що опублікована в 1928 р. [1]. Зразу в 1929 р. у Львові вийшов посібник «Методика усного і письменного стилю» Б. Заклинського, призначений для всіх типів шкіл. Основою його створення стала праця чеського інспектора шкіл Франтішика Патека «Методика вільного стилю» [2, с. 3]. У ній запропоновано практичні завдання для продукування текстів на запропоновані теми: «Прощальні слова при відході зі школи», «Діточа забава», «В полі», «Промова», «Як прийду зі школи» та ін. На думку автора, джерелом дитячої творчості має бути все цікаве, відоме, рідне, знайоме, доступне, захоплююче, про що хочеться розповісти іншим, поділитися враженнями, роздумами.

У зв'язку з нестачею підручників для вищих навчальних закладів М. Перегінець, В. Смільський, Я. Цибенко в 1931 р. уклали «Робітну книжку української мови. Техніка усної та письмової мови» [5]. У цьому ж році опублікована праця Н. Я. Солодкого «Засоби розвитку усної мови в старших групах трудової школи», присвячена роботі над РЗМ учнів. Основними засобами розвитку усної мови в V-VII групах школи мають бути: «читання, переказ, розмова, розповідь, декламація, літературні суди та дискусії, доповідь, збори гуртки...» [6, с. 5]. Н. Я. Солодкий пропонує цікавий прийом переказування від імені дійової особи твору. Доцільними видами переказів вважає «повні (детальні) і короткі (стислі)» [6, с. 19]. Переказуванню передують складання плану також докладного або стислого характеру. Одним із засобів формування мовлення і мислення учнів автор вважає бесіду (розмову). Рекомендує заздалегідь підготуватися до неї: сформулювати запитання, передбачити приблизні відповіді тощо. Він увів новий методичний термін «розповідання» і вважав, що його «потрібно виділити в окрему галузь шкільної роботи» [6, с. 26]. Розповідь, за переконаннями Н. Я. Солодкого, – це творчість переважно індивідуального характеру, глибока, емоційна. На його думку, метод розповіді треба розглядати окремо, бо потенціал його великий. Розповідь – це один із типів мовлення, це виклад, що розуміємо як самостійне висловлювання учня, який демонструє свої знання під час відповіді на уроці чи пояснення учителя. Сьогодні ми знаємо, що розповідь, виклад, інформація, повідомлення, промова, доповідь, виступ за доповіддю, лекція – це жанри монологічного мовлення, що вивчаються в загальноосвітній школі. Розповідь, опис і роздум можуть бути діалогічними і полілогічними репліками, будівельним матеріалом для текстів – монологів, діалогів і полілогів. «Мовні кампанії», про які йдеться у посібнику, – це не що інше, як позакласна робота з учнями у школі, до яких автор відносить: гуртки, збори, вечори, екскурсії, виготовлення таблиць. Для вироблення правильного усного мовлення учитель повинен постійно «профілакувати мовну хворобу» [6, с. 65–69]. У 1932 р. виходила серія «Методична бібліотека вчителя». До неї увійшла книжка А. Феоктистова «Практика усної й письмової мови» [7], щоб допомогти учителеві успішно виконувати вимоги навчальної програми з української мови. Поради стосуються побудови занять із мови, форм роботи з розвитку усного і писемного мовлення, складання поурочних планів, подаються зразки занять.

Отже, період становлення методики навчання української мови на початку ХХ століття увінчався дослідженнями з розвитку зв'язного мовлення учнів – не тільки писемного, але й усного.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильківський М. Як навчити усної мови (розмови). *Збірник І центральних державних курсів українознавства*. Харків, 1928. С. 106–114.
2. Жовтобрюх М. А. Зауваження до періодизації історії української літературної мови. *Українська мова і література в школі*. 1959. № 2. С. 57–64.
3. Машкін А. Письменство й мова в сучасній школі : нариси. Вид. 2. Київ : Держвид України, 1926. 144 с.

4. Михалевича П. Диспут як метода проробки матеріялу в школі. *Радянська освіта*. 1927. № 5. С. 45–47.
5. Перегінець М. Смільський В., Цибенко Я. Робітна книга української мови : Техніка усної та письмової мови. Харків : Рад. школа, 1931. 294 с.
6. Солодкий Н. Я. Засоби розвитку усної мови в старших групах трудової школи. Харків : Рад. школа, 1931. 74 с.
7. Феоктистов А. Практика усної і писемної мови. Харків : Рад. школа, 1932. 22 с.

Волощук М. В.

*Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

КУЛЬТУРА МОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Мова – це душа народу, висока даність, бо ще в античності вважалось, що душею ми споріднені з богами. Прихильником такого сприйняття мови був відомий германіст, професор Львівського національного університету імені Івана Франка Богдан Михайлович Задорожний.

Надзвичайно актуальними у наш час є рядки відомого вірша Максима Рильського:

*Як парость виноградної лози,
Плекайте мову. Пильно й ненастанно
Політь бур'ян. Чистіша від сльози
Вона хай буде.*

Мова є об'єктом лінгвістики зі всією складністю її компонентів та функціонування. Вона є знаряддям формування та відтворення думки як структурна цілісність, система, засіб творення естетичних цінностей.

Глибоке знання мови, уміння її грамотно використовувати як знаряддя інформації та джерело естетичного розвитку є найкращою допомогою людям у повсякденному житті та науковій діяльності. Завдяки пізнавальним властивостям слова та мови людина має змогу ознайомитися з різноманітними галузями науки, величезним надбанням культури.

Невід'ємною ознакою освіченої людини є висока культура її мови, уміння активно використовувати у будь-якій сфері спілкування сучасну літературну мову з усіма її стилями та нормами, дотримання яких має бути притаманним кожній культурній людині.

Грамотне володіння мовою передбачає багатство і різноманітність лексичного запасу, уміння майстерно поєднувати слова і фрази у реченнях, яскраву інтонаційну виразність висловлювання. Часто буває недостатнім отримання мимовільних навичок спілкування, а тому їх необхідно розвивати спеціально.

При спілкуванні між собою, обміні досвідом, знаннями, при створенні за допомогою художнього слова естетичних цінностей люди дотримуються певних

усталених норм вимови, вживання слів, користуються характерними засобами виразності. Для того ж, щоб дотримуватись норм літературної мови, необхідно відмінно знати її фонетичну, лексичну, граматичну структуру, вміти майстерно користуватися правилами наголошування та відчувати стилістичне забарвлення слів.

Процес оволодіння нормами літературної мови є досить тривалим. Починається він у дитинстві, коли основну і дуже активну роль відіграють батьки та навколишнє середовище. З раннього віку дитина повинна пізнавати красу слова, розвивати вміння образного мислення, прищеплювати любов і повагу до рідної мови, її краси та багатства. Без таких якостей людина буде «глухою» до надбання інших мов. Мовна культура – це основа, стрижень розумового виховання, істинної інтелектуальності та інтелігентності.

Розвиток освіти, підвищення професійної грамотності, обізнаності з культурно-естетичними здобутками суспільства сприяє зростанню ваги слова як засобу виховання і розвитку суспільної свідомості.

Літературна мова є величезним скарбом кожного народу, кожної нації. Її впродовж багатьох віків плекала людська думка і відшліфував народний досвід. Високу культуру мови пов'язують не лише з дотриманням фонетичних, лексичних, граматичних норм, але й зі знанням її різноманітних стилів і жанрів, здатністю донести до слухача ту чи іншу емоцію.

Свідченням високої культури мови є уміле володіння лексичним запасом, вдале використання синонімів і фразеологічних зворотів. Культурна, освічена людина здатна не лише влучно використовувати сентенції, але й надати повну інформацію щодо виникнення цього крилатого вислову та його автора.

Безумовною ознакою живої мови є її постійний розвиток, викликаний як внутрішньомовними процесами, так і причинами, що не пов'язані з мовою. Літературна мова приймає, зазвичай, ті зміни, які відповідають її внутрішній будові і не вимагають суттєвих структурних змін. Однак, іноді трапляються відхилення від норми, які не є виправданими і не прикрашають мову. Тому нам необхідно впродовж життя вивчати лексичні, граматичні, стилістичні норми та надбання рідної мови, бо в них відтворюється нове життя слова, відчувається рух і розвиток мови.

Культура мови не є лише професійним вмінням, яке притаманне тільки певній професії. Культура мови – це важлива риса і особливість широких верств населення.

З огляду на величезну роль мови, необхідно дбати про її досконалість, вдумливо використовувати кожне слово, виробляти відчуття його понятійного змісту та естетичного характеру.

Кожен спеціаліст повинен розуміти, що слово у поєднанні з іншими словами здатне набувати особливого звучання.

Нові відтінки значень та стилів можуть з'являтися у мові в процесі взаємодії її з іншими мовами.

Активне вивчення мови, процес виховання вдумливого ставлення до слова передбачає уважне і розумне відношення до нового, до неминучих змін у мові, до

слова. Бо слово, з одного боку, сягає глибин історії за своїм багатограним значенням, з другого ж боку, воно розширює свою комунікативну, пізнавальну, естетичну роль у стилях літературної мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коваль А. П. Крилате слово. Київ, 1983. 221 с.
2. Русанівський В. М., Єрмоленко С. Я. Життя слова. Київ : Вища школа, 1978. 191 с.
3. Содомора А. Від слова до серця, від серця – до слова. Львів. 2021. 50 с.

Гаврищак І. І., Проців О. Я.
*Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

МОВА-ПОСЕРЕДНИК У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ

Одним із проявів глобалізації сучасного світу є міжнародна академічна мобільність, яка стала важливим фактором розвитку науки й освіти. «Міжнародна академічна мобільність – це можливість для студентів, аспірантів, докторантів, викладачів, адміністративно-керівного персоналу навчальних закладів «переміщатися» в навчальні і науково-дослідницькі центри інших країн з метою обміну досвідом, здобуття тих можливостей, які з певних причин недоступні в своїй країні, подолання національної замкнутості і здобуття загальносвітової перспективи» [3, с. 169–170].

Міжнародна академічна мобільність – динамічний процес. Так, згідно з даними ЮНЕСКО, в 2019 р. за межами своїх країн навчалося майже 5 мільйонів студентів, тоді як у 2000 р. їх налічувалося близько 2 мільйонів (за двадцять років цей показник зріс на 250 %). Суттєво збільшилася кількість іноземних студентів в українських вишах: від 53 664 осіб у 2011 р. до 80 470 (зі 158 країн світу) – у 2019 р. [2, с. 20]. Зокрема, в Тернопільському національному медичному університеті ім. І. Я. Горбачевського упродовж 2019–2020 н. р. навчалося майже 2,5 тис. іноземних студентів, з-поміж яких громадяни азійських (Індія, Афганістан та Пакистан), африканських (Нігерія, Гана, Конго, Єгипет, Марокко), американських (США, Еквадор) та європейських (Ірландія, Польща) країн.

Полікультурність і багатомовність студентської аудиторії породжує нові виклики в царині методики викладання української мови як іноземної і потребує вивчення можливостей використання мови-посередника в навчальному процесі. На користь цього свідчить практика міжособистісного спілкування студентів-представників різних етносів, які вважають рідною мовою іспанську, польську, арабську, французьку, хінді, суахілі тощо, проте поступово починають використовувати англійську, трактуючи її як «інтермову», оскільки нею володіють (краще чи гірше) практично всі.

Навчання/вивчення української мови як іноземної потрібно сприймати/тракувати не тільки як дидактичне явище, але і як лінгвістичний феномен, оскільки в навчальній аудиторії відбувається не лише суб'єктно-об'єктна спрямована дія, але й взаємодія двох лінгвістичних систем, яку можна зрозуміти, застосувавши найпростішу комунікативну модель. Вона складається з відправника-адресанта, повідомлення й адресата. Успішність комунікації (комунікативний акт, що відбувся) залежить не лише від правильного кодування (оформлення) інформації, але й від її декодування адресатом-учасником мовленнєвої ситуації, що здійснюється за допомогою мови, в якій він самоідентифікувався, сформувався як особистість, семантизуючи та структуруючи довколишній світ. Як зазначав В. фон Гумбольдт, «різні мови – це зовсім не різні позначення однієї і тієї речі, а різне бачення її; і якщо річ не є предметом зовнішнього світу, кожен по-своєму її створює, знаходить в ній рівно стільки, скільки потрібно для того, щоб охопити та прийняти в себе чужу думку» [1, с. 349].

Рідна/основна мова спілкування студента приховано чи явно присутня на заняттях з української мови як іноземної. Створення нових системних лінгвістичних зв'язків можливе за наявності уже існуючих і залежить, як вважав канадський науковець Джім Каммінс, від рівня володіння основною мовою (The Linguistic Interdependence Hypothesis/Гіпотеза лінгвістичної взаємозалежності, сформульована в 1978 р.). Він стверджував, що високий рівень володіння першою мовою (L1) створює передумови для досягнення такого рівня компетенцій мови, яку починають вивчати (L2), і навпаки – посередні знання першої мови ускладнюють/обмежують засвоєння другої. Висновки Дж Каммінса підтвердили результати досліджень Р. Спаркса і Л. Гансшоу, авторів гіпотези відмінностей у мовному кодуванні. Вони довели, що рівень оволодіння іноземною мовою і труднощі, які виникають у процесі навчання, залежать безпосередньо від знань системи рідної мови [5, с. 154].

Л. В. Щерба наголошував, що «можна прогнати рідну мову із процесу навчання (тим самим, збіднити цей процес, не даючи іноземній мові жодної зброї супроти впливу рідної), але прогнати рідну мову із голів учнів в шкільних умовах – неможливо» [4, с. 62]. З цим погоджувався польський дидакт В. Мартон, який трактував вивчення іноземної мови як «навчання з розумінням», що передбачає обов'язковість свідомого використання рідної мови в навчальному процесі: «Ця обов'язковість виникає з факту, що навчання з розуміння не може відбуватися в якійсь інтелектуальній порожнечі, але завжди мусить звертатися до того, що учень вже знає або до його вже сформульованої на даному етапі розумової структури» [5, с. 25–26]. Тому, якщо на практиці «неможливо зовсім відірвати іноземну мову від рідної ... то цілком природньо спробувати зробити з рідної мови не друга, а помічника» [4, с. 41].

Викладач української мови є здебільшого білінгвальною особою, тому він може використати ту мову, що відома усім студентам – англійську. При цьому йому достатньо початкового рівня володіння мовою-посередником для організації

навчального процесу, семантизації базової лексики, пояснення граматичного матеріалу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гумбольдт В. фон. Об изучении языков, план систематической энциклопедии всех языков. *Язык и философия культуры*. Москва : Прогресс, 1985. С. 346–349. (Языковеды мира)
2. Іноземні студенти в Україні: статистичні дані, 2020 / уклад. О. О. Шаповалова. Київ : УДЦМО, 2020. 60 с.
3. Колесник Л. Международная академическая мобильность украинской молодежи в мировом контексте. *Wschód Europy. Studia humanistyczno-społeczne*. 2015. Vol. 1, № 1. S. 167–180.
4. Щерба Л. В. Преподавание иностранных языков в средней школе : общие вопросы методики / под ред. И. В. Рахманова. 2-е. изд. Москва : Высшая школа, 1974. 112 с. (Библиотека преподавателя)
5. Borecka V. E. Rola języka ojczystego w nauczaniu języków obcych – założenia teoretyczne oraz propozycje rozwiązań metodycznych. *Z problematyki kształcenia językowego*. T. VI. Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2016. S. 149–170.
6. Marton W. Dydaktyka języka obcego w szkole średniej : podejście kognitywne. Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1978. 165 s.

Драч І. Д.

*Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

«АКАДЕМІЧНЕ ПИСЬМО» В СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

У статті «Академічне письмо: структура і завдання» А. В. Вихрущ пропонує розглядати академічне письмо (далі – АП) передусім як «процес створення і оприлюднення наукового тексту» [2, с. 113], проте зауважує, що «добročесність – це один із пріоритетів освітніх систем, який повинен передбачати доброзичливість, культуру спілкування з колегами та учасниками навчального процесу, справедливе оцінювання, наукову етику, одним з елементів якої і є боротьба з плагіатом» (там само). Цей пріоритет є не лише частиною Закону України «Про вищу освіту», для його реалізації Нацагентством із забезпечення якості освіти затверджено «Рекомендації для закладів вищої освіти щодо розробки та впровадження університетської системи забезпечення академічної добročесності», 2019 р., де передбачено введення «навчальних модулів з академічного письма» [4, с. 9–10]. На виконання зокрема цих рекомендацій у ТНМУ діє «Положення про академічну добročесність та етику академічних взаємовідносин у ТНМУ», яке передбачає складовою підвищення рівня обізнаності всіх учасників освітньо-наукової діяльності університету в питаннях

академічної доброчесності «масові відкриті онлайн-курси «Основи інформаційної грамотності та роботи з даними», «Основи академічного письма». У цьому Положенні «популяризація основ академічного письма та інформаційної культури» визначається одним із заходів щодо попередження порушень академічної доброчесності.

Дисципліна «Академічне письмо» впроваджена в навчальний процес ТНМУ у 2017 році для студентів-бакалаврантів спеціальності «Фізична терапія, ерготерапія» в рамках реалізації програми сприяння академічній доброчесності в Україні (SAIUP), метою якої є «пропагування практичної цінності академічної доброчесності» [3]. З цього ж часу викладається обов'язковий курс «Академічна доброчесність» для аспірантів.

А вже у 2020-2021 навчальному році АП є в переліку вибірових дисциплін другого семестру для студентів першого курсу усіх спеціальностей ТНМУ. На кожному факультеті АП вибрали від однієї до чотирьох груп. Серед мотивів такого вибору частина студентів називають бажання отримати додаткові знання з гуманітарних дисциплін, дехто вже орієнтується в понятті наукових досліджень або хоче зрозуміти, що це таке.

У цьому ж навчальному році АП як вибірова дисципліна також впроваджена для аспірантів першого року підготовки. Разом з «Академічною доброчесністю» вони покликані не лише забезпечити якість наукових досліджень та результатів вищої освіти, але й формувати майбутні покоління науково-педагогічних працівників, які зможуть на якісно новому рівні займатись викладацькою діяльністю, дотримуючись норм доброчесності та академічного стилю, що даватиме найкращий приклад наступникам.

Програма курсу «Основи академічного письма» SAIUP передбачає три модулі: «Формування академічної культури студента», «Усне й писемне мовлення. Написання тексту», «Робота з джерелами. Укладання бібліографії» [1]. Власне мовна та ціннісна складові за такого підходу нероздільно переплетені. Слабкий рівень мовленнєвих навичок може підштовхувати до неправомірних запозичень і навпаки: пошук неправомірних способів підготовки академічного тексту не дозволяє повноцінно розвиватися українському науковому стилю. Недаремно також в лютому 2018 р. SAIUP організував тренінги, які так і називалися «Writing with Academic Integrity: Keys to Success» (Письмо з академічною доброчесністю: ключі до успіху), проведені професором Робертом Коте (Університет Арізони) у Тернополі, Києві та Вінниці. Від ТНМУ в ньому взяла участь координатор SAIUP в ТНМУ О. Л. Сидоренко.

Слід констатувати, що сформованість навичок академічної доброчесності першокурсників перебуває на невисокому рівні. Після навчання у школі більшість зазвичай толерує списування у колег чи з підручника, подання попередньо завантаженого готового реферату, компіляцію замість твору чи есе. Одним із завдань університету є корекція такого ставлення до власної та чужої діяльності, і в переліку методів цієї роботи дисципліна АП займає важливе місце. Вже від початку навчання в університеті важливо формувати у студентів відчуття впевненості у власних силах, неприйняття будь-яких форм недоброчесності.

Метою є не залякування чи покарання, а підвищення якості власного тексту задля досягнення найкращих результатів. Наприклад, у процесі вивчення дисципліни на кафедрі української мови університету А. В. Вихрущ запровадив підготовку тез на теми відповідно до обраної спеціальності з поетапним обговоренням і подальшою їх публікацією. Постійний контроль за написанням роботи не залишає місця проявам недоброочесності, водночас привчає цінувати власну і чужу працю і гордитися результатом, спонукає до подальших наукових пошуків. Студенти усвідомлюють, що самостійність, дисциплінованість, азарт пошуковця можуть стати в нагоді і поза університетськими стінами.

Отже, будучи самостійною університетською дисципліною, академічне письмо є важливою складовою утвердження академічної доброочесності серед студентів та викладачів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Основи академічного письма. Методичні рекомендації та програма курсу. URL: <https://saiup.org.ua/resursy/osnovy-akademichnogo-pysma-metodychni-rekomendatsiyi-ta-programa-kursu/> (дата звернення: 07.05.2021 р.).
2. Вихрущ А. В. Академічне письмо: структура і завдання. *Медична освіта*. 2021. № 1. С. 112–116.
3. Проект «SAIUP». URL: <https://www.tdmu.edu.ua/akademichna-dobrochesnist/> (дата звернення: 07.05.2021 р.).
4. Рекомендації для закладів вищої освіти щодо розробки та впровадження університетської системи забезпечення академічної доброочесності. НАЗЯВО, 2019. 24 с. URL: <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2019/10/Рекомендації-ЗВО-система-забезпечення-академічної-доброочесності.pdf> (дата звернення: 07.05.2021 р.).

Нахаєва Я. М.

*Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

ПРОФЕСІЙНЕ ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ В УМОВАХ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Проблема професійного виховання майбутніх фахівців сьогодні обумовлена активною модернізацією системи української освіти, інтеграцією вітчизняної освіти зі світовим освітнім простором.

У сучасній літературі більшість науковців розглядає професійне виховання «як свідомо організований процес, у якому майбутній фахівець виступає як суб'єкт власного саморозвитку, самопізнання, самовиховання і самореалізації, здійснюючи привласнення духовно-моральних і професійних цінностей, акумульованих в культурі, літературі, психології та педагогіці» [1].

Державна політика в галузі розвитку української освіти спрямовується на досягнення нею сучасного світового рівня, відродження й подальший розвиток національних науково-освітніх традицій, оновлення змісту, форм і методів

навчання, примноження інтелектуального потенціалу суспільства. «Розбудова системи освіти, її докорінне реформування, – наголошується в національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ століття), – постають основою відтворення інтелектуального, духовного потенціалу народу, виходу вітчизняної науки, техніки і культури на світовий рівень, національне відродження, становлення державності та демократизації суспільства в Україні» [3].

Державна політика покликана сприяти працевлаштуванню молодих фахівців на всіх стадіях виходу на ринок праці: при виборі професії (стимулювання профорієнтаційної роботи), професійної підготовки (підвищення ефективності проходження практики), професійної адаптації (стимулювання роботодавців надавати молоді перше місце праці). Державі необхідно напрацювати соціально-економічні механізми, які здатні залучити студента в сферу інтересів підприємницьких структур (надання місць для проходження практики студентами, формування перспективного попиту на молодих фахівців тощо).

Майбутній фахівець ставить перед собою мету якомога краще підготуватися до професійної діяльності. Завданням професійного виховання особистості майбутнього фахівця постає формування професійно значущих якостей його особистості, охоплюючи світогляд і фізичне здоров'я.

Професійне самовиховання є наслідком, продовженням, умовою і результатом ефективного професійного виховання. Особливе значення в професійному самовихованні має висока вимогливість до себе, прагнення усвідомити недоліки своєї професійної діяльності. Науково-теоретичний аналіз і експериментальні дані свідчать про те, що систематичне і послідовне професійне самовиховання починається після того, як майбутній фахівець отримує ґрунтовну підготовку, ближче знайомиться з вимогами, своєрідними особливостями своєї спеціальності та ін. [2].

Поглиблення і незворотність соціально-економічних перетворень в Україні визначають нову мету системи освіти. Головною ціллю професійної освіти стає формування особистості професійно і соціально компетентної, здатної до творчості і професійного самовизначення. Соціально-педагогічна ситуація, в якій здійснюється професійне і особистісне становлення сьогodнішніх студентів, вимагає розглядати підготовку майбутніх фахівців в широкому освітньому контексті і з урахуванням того, що освіта охоплює виховання, навчання і розвиток. Тому проблеми формування професійної компетентності, соціального і духовно-морального розвитку майбутніх фахівців, розкриття їх творчого потенціалу повинні стати основними в удосконаленні професійної підготовки студентів. Важлива роль у цьому належить професійно-особистісному вихованню. При цьому професійно-особистісне виховання розуміємо як цілісний процес формування особистості майбутнього фахівця, його мотиваційно-моральної сфери, фундаментальних знань, його духовної і професійної культури.

Отже, зміст професійного виховання не вичерпується завданнями практичного освоєння професії. Фахівець, який отримав певну професійну кваліфікацію, тільки в тому випадку зможе пройти шлях до професіонала, якщо

його професійне становлення охоплюватиме не тільки набуття навичок і умінь, але і формування духовних якостей і установок, що дали б змогу йому вирішувати актуальну особистісну проблему переходу до активної, самостійної, творчої і відповідальної професійної ролі. Професійне виховання досягає свого апогею тоді, коли особистісні якості людини переплітаються з професійно значущими якостями фахівця.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баутин В. М. Інтеграція як імператив модернізації системи професійної освіти. *Педагогіка і психологія*. 2018. № 3. С. 13–17.
2. Демкіна О. В. Сучасні підходи до професійного виховання особистості майбутнього фахівця в умовах освітнього процесу. *Педагогіка і психологія*. 2017. № 3. С. 75–79.
3. Степко М. Вища школа зорієнтована на фундаментальну підготовку і ми зробимо все, щоб її зберегти. *Вища школа*. 2003. № 2–3. С. 18.

Орлова О. П.

Дубенська філія Університету «Україна»

САМОСТІЙНА РОБОТА У ПРОЦЕСІ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Одним з основних видів робіт під час вивчення української мови чи будь-якого іншого навчального предмета, без якого не може відбуватися процес засвоєння знань і формування умінь і навичок, є самостійна робота. Призначення самостійної роботи – розвивати пізнавальні здібності, виробляти ініціативність у розв’язанні завдань, сприяти творчому мисленню. Тому, підбираючи завдання для самостійної роботи, треба звести до мінімуму шаблонне їх виконання. Зміст роботи, форма її виконання повинні викликати інтерес в учнів, бажання виконати роботу до кінця і якнайкраще.

З цього приводу в 1890 р. була опублікована стаття Якова Миколаєвича «Про заняття тихи», у якій висвітлюються питання методики організації самостійної роботи на заняттях із мови [6]. Така самостійна робота відбувається під керівництвом учителя на уроці. Але самостійна робота актуальна і під час вивчення мовного матеріалу в позанавчальний час. Ефективність самостійної роботи після уроків залежить від завдання учителя і від якості організації цієї роботи над собою самим учнем.

Самостійна робота також висвітлювалася і В. Мурським у книжці «Коротка граматики української мови» (1918 р.), що була призначена для самонавчання [7]. У цьому ж році був створений Костянтином Мазепою посібник невеликого формату для самонавчання «Самоучитель украинского языка», у якому було «зазначен. Простейший способ для самостоятельного изучения украинского разговорного языка. С приложением краткою фразеологии». Нижче написано те саме, але українською мовою [3]. Листки книжки розділені пополам для колонки з

українським текстом і другої колонки з російським відповідником. Самостійне вивчення української мови пропонується за допомогою порівняння слів, речень, текстів, поданих українською мовою, із відповідним матеріалом російською мовою. Запропоновані теми для бесід. У кінці книжки запропоновано фразеологізми.

Для самостійної роботи видана ще одна книжка «Украинский язык. Пособие для курсов и самообразования» М. Йогансена в 1923 р. Вона призначалася для росыян, які бажали вивчати українську мову, її граматичну термінологію. Завдання книжки – розкрити особливості української мови, порівняно з російською, забезпечити мовним матеріалом тих, хто хоче читати книжки українською мовою і володіти нею [2]. У 1927 р. М. Грунський і Г. Сабалдир запропонували «Українську граматику» як поради́ник для самонавчання. Її мета – «дати практичні вказівки тим, хто хоче докладно оволодіти елементами української мови» [1, с. 3].

І ось нарешті у 1930 р. вийшов посібник для педагогічних вищих навчальних закладів А. Машкіна «Методика рідної мови. Нариси» [4], в якому вперше у вітчизняній методиці того часу автор наголосив, що у практиці школи утвердився новий активний метод – метод самостійної роботи. Суть його полягає в тому, що учні, отримавши знання і завдання для його закріплення, частково під керівництвом учителя, а частково цілком самостійно проводять аналіз і роблять відповідні висновки. Самостійна робота учнів завершується контролем учителя за результатом виконання, консультуванням у разі потреби, спрямуванням подальшого навчання у потрібне русло.

С. Х. Чавдаров запропонував три групи методів навчання мови: словесні, наочні, практичні. І до наочних методів відніс самостійні спостереження учнів над мовними явищами. Один час цей метод вважали основним, універсальним методом лінгводидактики, оскільки «за методом спостережень над мовою учень здобуває знання на основі самостійного аналізу мовних явищ, у результаті активізації своїх розумових сил» [5, с. 60]. Сьогодні метод самостійної роботи функціонує в парі з бесідою, яка в цьому випадку є прийомом. Отже, спостереження над мовою проводиться з учнями лише під керівництвом учителя за допомогою продуманих ним запитань і розміщених у суворій послідовності.

У 1931 р. для студентів вищих навчальних закладів М. Перегінець, В. Смільський, Я. Цибенко видали «Робітну книжку української мови. Техніка усної та письмової мови» [8], розраховану на самостійне вивчення студентами української мови для її розуміння під час читання чи спілкування. Пропонується використання прийомів порівняння, зіставлення української мови з російською. Теоретичний матеріал закріплюється за допомогою поданих вправ. У кінці книжки розміщена «Техніка роботи над книгою». Але самостійна робота у цій книжці не сприймається як метод навчання української мови під керівництвом учителя, а як самонавчання без втручання вчителя. Правильна чітка організація навчального процесу забезпечується не тільки доречним вибором методів навчання, серед яких і самостійна робота, але й правильним розумінням учителем

типології уроків, розумінням вибору саме такого типу уроку, який найбільш підходить до вивчення відповідного матеріалу.

У післявоєнний період серед низки типів уроків, що запропонували І. Т. Огородников, П. М. Шимбирьов, Б. П. Єсипов, М. К. Гончаров, С. В. Іванов, появився новий тип уроку – самостійної роботи, виділений І. М. Казанцевим. Мета такого уроку – перевірити знання й уміння учнів з вивченого матеріалу з якоїсь теми за допомогою відповідних завдань тестового і практичного спрямування. Отже, урок самостійної роботи не стільки навчальний, скільки перевірний. Такий урок за змістом схожий на урок контрольної роботи.

Отже, ми розглянули самостійну роботу, що функціонує в трьох іпостасях: як метод навчання, як тип уроку і як процес самонавчання за матеріалами підручника без будь-чєї допомоги. Кожна з них є компонентом єдиного подальшого процесу розвитку методики навчання української мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грунський М., Сабалдир Г. Українська грамати́ка. Фонетика, Морфологія. Синтакса. Фразеологічний словник : Порадник для самонавчання. 4-те вид. Київ, 1929. 158 с.
2. Йогансен М. Украинский язык : пособие для курсов и самообразования. Київ : Гарт. 1923. 48 с.
3. Мазепа К. Самоучитель украинского языка. Київ : Книжник, 1918. 31 с.
4. Машкін А. Методика рідної мови: нариси : посібн. у педвузах та в книгозбірнях установ масової профілактики. Харків : Держвид України, 1930. 150 с.
5. Методика викладання української мови в середній школі / за ред. С. Х. Чавдарова, В. І Масальського. Київ : Радянська школа, 1962. 472 с.
6. Миколаєвич Я. Про заняття тихи дітвори в однокласових школах народних. *Учитель*. 1890. Т. 2. С. 93–97.
7. Мурський В. Коротка грамати́ка української мови: Етимологія – Синтаксис. 2 вид., поправл. Одеса : Накладом Е. Фесенка, 1918. 102 с.
8. Перегінець М., Смільський В., Цибенко Я. Робітна книга української мови : Техніка усної та письмової мови. Харків : Радянська школа, 1931. 294 с.

Пашко М. З.¹, Заяць І. В.²

*Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України¹;
Тернопільська ЗОШ І-ІІІ ст. № 23²*

ВИВЧЕННЯ МОВИ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА СИСТЕМИ ЦІННОСТЕЙ МОЛОДІ

Молодь – це майбутнє суспільства, його культурна та інтелектуальна еліта. Тому формування ціннісних орієнтацій майбутнього фахівця будь-якого напрямку є важливим і потрібним. Зі стрімким розвитком технологій пов'язані зміни в економіці, соціально-культурній галузі. А отже, змінюється світогляд людей, його пріоритети. Трансформація у свідомості молоді відбувається надто швидко, оскільки це така категорія суспільства, яка миттєво реагує на зміни.

Проте у цій системі цінностей є компонент, який можна визнати ключовим. Йдеться саме про мову. Молодь є носієм своєї культури. Тому долучитися до культурних надбань народу можна лише через мову. Кожен повинен усвідомлювати, що мова є державотворчим чинником та чинником національної ідентичності.

Опитування свідчать, що українська мова є популярною серед молоді. Відповідно до проведеного опитування серед українського населення 18-55 років, рідною є українська мова (63%), російську вважають рідною третина респондентів (35%). Окрім рідної, респонденти знають також англійську та польську мови.

Найбільш корисною для особистого розвитку мовою (без урахування рідної) респонденти визнали саме англійську. Тому вважають, що крім української, слід вивчати англійську мову. На другому місці – російська та німецька мови, на третьому – польська та французька.

Серед чинників, які спонукають вивчати нові мови, – робота, пов'язана з відрядженнями за кордон, спілкування з іноземцями та подорожі до інших країн. Менше до вивчення нових мов опитаних мотивує перспектива отримання кращої роботи в Україні, навчання за кордоном. Найслабшими мотивами виявилися відчуття себе європейцем та особисте задоволення [1].

Вивчення іноземної мови – процес тривалий та копіткий, проте вартий усіх старань. Адже істина: «Скільки мов ти знаєш – стільки разів ти людина», не старіє й досі. Кожна людина володіє здатністю до вивчення мов – комусь це дається легше, комусь потрібно докласти більше часу та зусиль. Різниця також полягає в тому, який метод варто обрати для найбільш ефективного сприйняття та засвоєння правил, запам'ятовування слів та практичних навичок спілкування.

Мова вивчається як одна із основних дисциплін у загальноосвітній школі, у спеціалізованій школі, у закладі вищої освіти або ж поза межами навчальних закладів за допомогою багатьох методів онлайн, з книг, аудіо та відео ресурсів. Деякі методи вважають застарілими, інші перебувають у широкому вжитку. Є й такі, що рідко використовуються на практиці, але дозволяють глибше зрозуміти суть процесу вивчення.

Методи взаємодіють між собою, але не можуть бути частиною один одного. А прийоми варто поєднувати в різних варіантах і використовувати як складовий компонент до різних методів. Вибір методів та прийомів навчання мови необхідно здійснювати в процесі підготовки до занять, враховуючи його дидактичну мету, характер змісту навчального матеріалу, рівень знань здобувачів освіти. Щоб успішно оволодіти оптимальним вибором методів і прийомів навчання мови, слід глибоко осмислити склад, структуру, функції кожного з них і можливості застосування.

При виборі методів навчання мови необхідно керуватися дидактичними та лінгводидактичними принципами. Найперше слід враховувати дидактичний принцип дотримання єдності знаннявої, діяльнісної, ціннісної складових у навчанні, лінгводидактичний принцип установлення міжпредметних зв'язків при вивченні мови тощо. Оскільки мова як навчальний предмет має логічну

структуру, основу якої складають мовні поняття, потрібно під час вивчення всіх рівнів мови встановлювати наскрізні міжпонятійні зв'язки, що посилює розвивальну функцію методів навчання, активізує пізнавальну самостійність, сприяє творчому вибору методів навчання.

Зважаючи на усю специфіку опанування мови, мовознавці виокремлюють три основні погляди стосовно її вивчення та використання:

1. Структуралістичний погляд стосується мови як системи структурно пов'язаних елементів, в яких закодоване значення (наприклад, граматики).

2. Функціональний погляд розглядає мову як механізм для виконання різних функцій (наприклад, прохання про певну послугу).

3. Інтерактивний погляд розглядає мову як механізм для створення і підтримки соціальних зв'язків, фокусуючись навколо діяльності, перемовин, повсякденного спілкування тощо. Цей погляд домінує починаючи з кінця 1980-х [2].

Отже, вивчення мови – це не тільки здобування знань, а й набуття суб'єктного досвіду. Мова є засобом особистісного розвитку, успішного професійного становлення, інструментом розв'язання життєвих проблем молоді.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дослідження: мовна ситуація в Україні. URL: <https://tns-ua.com/news/doslidzhennya-movna-situatsiya-v-ukrayini>.

2. Richards Jack C., Rodgers Theodore S. Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge UK : Cambridge University Press, 2001.

Петришина О. І.

*Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФІЛОЛОГА

Прогресивні інноваційні зміни в сучасному суспільстві, модернізація і трансформація вищої освіти тісно пов'язані з формуванням професійної мобільності майбутнього філолога. Нові реалії сьогодення ставлять перед вищою професійною освітою своєчасні вимоги до підготовки фахівців. Вони зафіксовані в Указі Президента України «Про заходи вдосконалення системи вищої освіти України». Тому вважаємо, що майбутні філологи мають опанувати і впроваджувати інноваційні та інформаційно-комунікаційні технології, формувати професійну мобільність [3].

Проблему мобільності професійної педагогічної освіти досліджували Л. Ананьєва, Н. Брижак, А. Вербицька, О. Говоровська, Ю. Клименко, О. Нітенко, Н. Луцан, Р. Пріма, В. Солощенко та ін., проте питання професійної мобільності студентів-філологів у лінгводидактичному аспекті на сьогодні вивчене

недостатньо. Потреба в його ґрунтовній розробці, впровадженні в систему вищої філологічної освіти засвідчує актуальність нашого дослідження. Зокрема передбачення в освітніх компонентах програм, позанавчальній діяльності відповідних стратегій і тактик формування мобільності майбутнього філолога у процесі його професійного становлення є на часі.

Мета дослідження полягає в окресленні лінгводидактичних засад підготовки майбутніх філологів до професійної мобільності в умовах інноваційних змін та сучасних трансформацій українського суспільства.

Для досягнення поставленої мети зосередимо увагу на з'ясуванні: 1) значення термінів мобільності, професійної мобільності загалом і професійної мобільності філолога зокрема; 2) сутності стратегії і тактики професійної мобільності філолога; 3) умов використання інноваційних цифрових технологій навчання української мови у закладах освіти різних рівнів.

Термін «мобільність» походить від латинського «*mobilis*», що в перекладі означає рухливість, мінливість, здатність до швидкої дії та зміни станів, певна властивість особистості. Мобільність пов'язують із поняттями руху, зміни положення, локації, виду діяльності, динаміки тощо. Професійну мобільність тлумачать, як «особливу якість особистості, що формується в процесі навчання та виховання і має найважливіший вплив на професіоналізм майбутнього фахівця» [1, с. 68]. Наведене тлумачення мобільності актуалізовано і в педагогічній, зокрема лінгводидактичній сфері. Професійну мобільність філолога розуміємо як характеристику і професійну діяльність, яка акумулює в собі любов до вибраної професії, внутрішню потребу активної праці в обраній галузі, прагнення удосконалювати власний фаховий рівень, бажання засвоювати нові знання, формувати уміння під час вивчення інновацій, застосовувати нові технології у професійній діяльності, духовно й інтелектуально збагачуватися, постійно навчатися, пристосовуватися до нових умов праці та прогресивних змін задля провадження ефективної професійної діяльності.

Для формування у майбутнього філолога професійної мобільності як здатності швидко змінювати види діяльності, ефективно переключатися з однієї активності на іншу відповідно до потреб і вимог освітньої системи, ринку праці є вироблення відповідних стратегій і тактик лінгводидактичної мобільності методики навчання української мови

Стратегія – це «мистецтво планування керівництва, що базується на правильних далекоглядних прогнозах» [4, с. 550]. Безумовно, розробники освітніх програм підготовки майбутніх філологів, викладачі із груп забезпечення передбачають роботу, спрямовану на формування педагогічної мобільності студента. Стратегії роботи над педагогічною мобільністю філолога будуються на принципах колаборативного навчання. За основу цілком доречно, на наш погляд, скористатися принципами, покладеними в основу філософії НУШ [2]: 1) позитивна синергія – успіх однієї особи веде до успіху іншої; взаємодопомога; 2) індивідуальна підзвітність, коли показники навчання кожного доступні публічно; 3) рівність і взаємна відповідальність – усвідомлення учасниками освітнього процесу власної значущості, розуміння, що дії кожного зокрема

впливають на кінцевий результат, забезпечення здобувачам можливості самовираження в різних видах діяльності (участі в проєкті, презентації, виступі тощо); 4) одночасна взаємодія – спільна активність учасників, увиразнення результатів їхньої діяльності.

Втілення цих принципів доводить, що групова робота і стратегії діяльній колаборації визначають взаємодію під час навчання майбутнього вчителя-філолога, а далі – в роботі з учнівським та педагогічним колективом, а також учнів зі змістом роботи. Розробниками НУШ обґрунтовано ефективність формули: стратегії кооперації + навчальний контент + активність у класі, яка забезпечує активність без змін у навчальній програмі [2]. Водночас вони пропонують низку стратегій (наприклад, «Коло згоди», «Правда чи брехня», «Головоломка», «Повтори за мною», «Дискусія в парах», «Подорожні» та ін.) [2], співзвучних з елементами уроку, індивідуально-психологічних особливостей школярів, у нашому випадку – лінгвістичними сферами співпраці, що можна використовувати в майбутній педагогічній діяльності. У процесі підготовки майбутніх філологів варто навчити їх «наповнювати» лінгвістичним матеріалом засадничі теоретичні аспекти, продумувати варіативність взаємодії учнів.

Тактика у перелічених стратегіях – це методи, прийоми, засоби, форми досягнення мети [4, с. 562]. Розробники освітніх програм підготовки майбутніх філологів продумують, які саме з них доречно використовувати в освітньому процесі. Вважаємо, що дієвими тактиками є залучення студентів до заходів, які передбачають внутрішню і зовнішню мобільності (різні види практик, навчальних проєктів, програми подвійних дипломів і т. ін.) та інтернаціоналізацію освіти (міжкультурні проєкти, участь у закордонних лекторіях і залучення колег-іноземців до занять, іншомовні літні школи тощо). Варто також заохочувати громадську, волонтерську та інші види діяльності здобувача, розширюючи його індивідуальну траєкторію розвитку, розкриваючи професійний потенціал.

Особливої актуальності в сучасних умовах змішаного і дистанційного навчання набуває використання інноваційних цифрових технологій навчання (хоча це радше вимога часу, а не пандемічних реалій). Це стосується і навчання дисциплін філологічного циклу. Підготовка майбутніх філологів, безумовно, має передбачати формування цифрової компетентності. Стереотип про те, що словесний матеріал і цифра несумісні у сучасного студента щонайменше викликає здивування. Здобувачі філологічного фаху мають природну потребу, здатність і, головне, мотивацію використовувати всі досягнення диджиталізації в майбутній професійній діяльності, зокрема відповідні технології, засоби і форми роботи під час вивчення мовно-мовленнєвого матеріалу, його закріплення, повторення, узагальнення і систематизації вивченого на уроках української мови і літератури. Нині освітянський ринок пропонує різноманітні платформи, комплекси з електронними освітніми ресурсами, інноваційне програмне забезпечення для інтерактивних панелей чи дощок тощо. Безумовно, майбутній філолог має знайомитися і опановувати їх для урізноманітнення професійного інструментарію. Перед сучасним учителем-словесником відкриваються перспективи роботи зі словом за допомогою ілюстраційних, анімаційних, творчих

презентаційних можливостей цифрових технологій. Вбудовані додатки і переконливі інтерактивні елементи призначені для розвитку комунікативних навичок, проведення лінгвальних та літературознавчих спостережень, ілюстрування словесного матеріалу активізують увагу здобувачів, допомагають їм засвоювати навчальний матеріал, виробляють навички роботи з диджитал-технологіями для подальшої ефективної роботи в професійній сфері.

Отже, професійна мобільність майбутнього філолога потребує постійного самовдосконалення, що ґрунтується на ціннісних орієнтирах, потребі саморозвитку, оперативного реагування на виклики суспільства, здатності швидко змінювати стратегію діяльності залежно від професійної ситуації, особливостей організації та перебігу процесу навчання. Професійна мобільність майбутнього учителя-філолога є механізмом соціальної адаптації, що дозволяє йому керувати суб'єктивними ресурсами і професійною поведінкою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брижак Н. Ю. Професійна мобільність як фахова якість майбутнього вчителя. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». 2016. Випуск 1 (38). С. 67–70.
2. Навчання базоване на співпраці. URL : <https://nus.org.ua/view/navchannya-bazovane-na-spivpratsi-32-strategiyi-kooperatsiyi-u-klasi/> (дата звернення: 25.04.2021).
3. Про заходи вдосконалення системи вищої освіти України: Указ Президента України від 17.02.2004р. № 199 / 2004. URL : [http // zakon5.rada.gov.ua/laws/show/199/2004](http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/199/2004) (дата звернення: 24.04.2021).
4. Словник іншомовних слів / уклад. : С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. Київ : Наук. думка, 2000. 680 с.

Проців О. Я.

*Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

ЛІНГВОФІЛОСОФСЬКІ ІДЕЇ В. ФОН ГУМБОЛЬДТА В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ О. ПОТЕБНІ

В історії вітчизняної науки О. О. Потебня займає особливе місце. Як підкреслював академік Л. Булаховський, «можна сказати, що навіть за широтою наукових інтересів в галузі мовознавства Потебня займає серед лінгвістів виняткове місце: загальні питання мовознавства, фонетика, словотвір, синтаксис, етимологія, семантика – у всіх цих галузях він працював із винятковою енергією і продуктивністю. У коло залучених ним об'єктів дослідження увійшло чимало з мовної статистики, безліч історичних питань, діалектологія, проблематика теорії словесності, безліч питань фольклору й етнографії тощо» [1, с. 6]. Ю. Расказов, називаючи О. Потебню «універсальною» й «унікальною особистістю», зазначав: «У Потебні зійшлася така кількість несумісних сил, що вже один їх перелік повинен вселяти однозначний пієтет. Лінгвіст у ньому поєднувався із теоретиком

літератури, філолог – з філософом, логік-психолог – з істориком. Дар теоретика підкріплювався даром практика, його літературною творчістю – від збирання й дописування фольклору до незавершеного перекладу «Одіссеї» українською» [6, с. 247].

Закінчивши в 1851 р. історико-філологічний факультет Харківського університету, О. Потебня «стартував» у царині науки в 1861 р., успішно захистивши магістерську дисертацію «Про деякі символи в слов'янській народній поезії». Від захисту докторської дисертації «Про міфічне значення деяких обрядів і повір'їв» (запланованого на поч. 1866 р.) рішуче відмовився після критики з боку наукового керівника П. Лавровського, який не погодився з висновками свого учня. Лише за кілька років О. Потебня подав до захисту наукову працю «Із нотаток з російської граматики» і здобув ступінь доктора слов'янської словесності.

Невдача із захистом докторської дисертації стала важким випробуванням для науковця. Це зумовило замкнутість й неопублічність його подальшого особистого і наукового життя, економність стилістичної манери наукових текстів, і відсутність послідовників чи однодумців. У приватному листуванні О. Потебня висловлюється на цю тему так: «Заздрісний той стан суспільства, при якому всякий робітник думки, що не стоїть нижче загального рівня, свідомо йде слідами своїх попередників, совістю заставлений високо цінувати їхні заслуги, натхненний їхніми працями, підтримуваний співучастю і правдивим скорим судом співпрацівників-земляків. І здається, ніби сили зростають, коли відчуваєш, що тебе піднімає хвиля загальної думки» [4, с. 10–11].

Відчуття гострої потреби професійної наукової комунікації – можливо, одна із причин постійного «діалогу» з В. фон Гумбольдтом, якому О. Потебня присвятив один із розділів мовознавчої праці «Думка і мова» (1861 р.), а в «Автобіографічному листі» відверто зізнався: «Найбільше мене цікавлять питання мовознавства, що розуміється в гумбольдтівському сенсі: «поезія і проза» (поетичне і наукове мислення) «суть явища мови» [3, с. 13]. В. фон Гумбольдт був тим науковим авторитетом, з яким О. Потебня не просто «спілкувався», а «дискутував» (погоджувався/заперечував або розвивав/інтерпретував).

В основу лінгвістичної теорії О. Потебні покладена ідея В. фон Гумбольдта стосовно мови як діяльності, котра була засвоєна і в подальшому розвинута українським науковцем: «За своєю дійсною суттю мова є чимось постійним і разом з тим в кожен даний момент змінним... Мова є не продуктом діяльності, а діяльністю. Її справжнє визначення може бути лише генетичним. Мова є роботою духа, що постійно оновлюється» [2, с. 70]. Але приймаючи тезу про діяльнісну характеристику мови, О. Потебня виступав проти ототожнення мови і духу, бо вважав, що ці площини не збігаються. Важлива думка В. фон Гумбольдта стосовно важливості процесу «розуміння» («Але, звичайно, мова розвивається тільки в суспільстві, і людина розуміє себе тільки тоді, коли на досвіді переконується, що її слова зрозумілі також й іншим людям. Коли ми чуємо утворене нами слово в устах інших людей, то його об'єктивність зростає, а суб'єктивність не зазнає жодних втрат, так як всі люди відчувають свою єдність;

більше того, суб'єктивність навіть посилюється, оскільки уявлення, перетворене в слово, перестає бути винятковою приналежністю лише одного суб'єкта» [2, с. 77]) знаходить подальший інтелектуально-асоціативний розвиток у О. Потебні. Процес розуміння під час комунікації науковець порівнював із займанням однієї свічки від іншої: «Полум'я свічки, від котрої запалюються інші, не подрібнюється; в кожній свічці загоряються свої гази. Так, при розумінні думки того, хто говорить, не передається тому, хто слухає; але останній, розуміючи своє слово, створює свою думку, яка займає в системі, визначеній мовою, місце, схоже з місцем думки мовця» [5, с. 312].

Для методологічного самовизначення О. Потебні важливими думки В. фон Гумбольдта про постійну динаміку мовних процесів, про зовнішню і внутрішню форму структури мови, що знайшли розвиток у його вченні про внутрішню форму слова тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Булаховский Л. А. Александр Афанасьевич Потебня. Киев : Изд-во КГУ им. Т. Г. Шевченко, 1952. 43 с.
2. Гумбольдт В. фон. О различии строения человеческих языков и его влияния на духовное развитие человечества. *Избранные труды по языкознанию*. Москва : Прогресс, 1984. С. 37–298. (Языковеды мира).
3. Потебня А. А. Автобиографическое письмо. *Слово и миф*. Москва : Правда, 1989. 624 с. (Из истории отечественной философской мысли).
4. Пресняков О. П. Поэтика познания и творчества : Теория словесности А. А. Потебни. Москва : Художественная литература, 1980. 218 с.
5. Психологическое направление в русском литературоведении. Академические школы в русском литературоведении / отв. ред. П. А. Николаев. Москва : Наука, 1976. С. 300–399.
6. Рассказов Ю. Пророк в отсутствие отечества (Из критических записок о подлинном значении Потебни и открытых им современных представлений). *Потебня А. А. Собрание трудов. Мысль и язык*. Москва : Лабиринт, 1999. С. 245–263.

Руденко М. І.

*Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

ПОНЯТТЯ НАРАТИВУ І НАРАЦІЇ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ В КОНЦЕПЦІЇ Ж. ЖЕНЕТА

В умовах сьогодення спостерігається значний інтерес до феномену нарративу далеко поза межами літературознавчої науки, зокрема у філософії, культурології, соціології, психотерапії, юриспруденції. Як зазначає Е. Куц, ідея Ц. Тодорова про те, що нарратив є дискурсом, а не серією подій, яку він висловив у своїй праці «Вступ до фантастичної літератури», стала поштовхом до «нарративного повороту» у лінгвістиці, відтак предметом нарративного розгляду стали не лише художні, а й інші тексти [4, с. 137]. Перехід до розуміння світу як тексту значно розширив границі терміну та царини застосування понятійного апарату

наратології як науки про оповідь. Як зазначають науковці, «Значною мірою такий інтерес зумовлений прагненням пошуку відповіді на питання онтологічного характеру, на кшталт причин появи наратологічної здатності та її взаємозв'язку з мисленням, мовленням, відчуттями та картиною світу загалом, мімезисом, катарсисом, емпатією тощо» [5, с. 40].

Наратив, за визначенням «Енциклопедії літературознавства», це логоцентричне оповідання (оповідання, повість, роман тощо) із відповідною структурою та процесом самоздійснення як способу буття оповідного тексту, одночасно об'єкт і акт повідомлення про справжні та фіктивні події, здійснюваний одним (кількома) натором, адресований іншому (кільком) натору [6, с. 89]. Як слушно зауважує укладач цієї енциклопедії, Ю. Ковалів, коли йдеться про наратив, мається на увазі особливе утворення події у тексті як концептуального бачення людини, як найменшої його структурної одиниці, про втілення її в наративних дискурсах на рівні синхронії та відмінність від ненаративних елементів (опис, аргументація, коментар). Відповідно, нарація – оповідь, що почергово розкриває одну (кілька) подій, відмінна від опису та коментаря. Нарація визначає специфіку образної системи, фабули, персонажів, тла зображення, наративної ситуації, та ролі натора, що має вигляд актора чи актора, стосується також формування оповіді (розповіді) про низку ситуацій, може бути апостеріорною, тобто такою, що зумовлена ними, як у класичній прозі, може передувати їм, як у предикативному наративі, збігатися в часі за симультанної нарації, дистанціюватися в часі між двома подіями. Поняття нарації, за Ц. Тодоровим, засвідчує розповідь задля показу тих чи інших подій, а за Ж. Рікардо, стосується дискурсу до розповіді, з яким співвідноситься власне нарація та фікція [6, с. 96]

У своїй праці «Розповідний дискурс» Ж. Женет зосереджує увагу над поняттям «розповідь» (оповідання) (фр. *récit*), яке має кілька значень. На його думку, варто розмежовувати три поняття, які воно окреслює. Перше – найбільш вживане і центральне, на думку вченого, це розповідне висловлювання, усний чи письмовий дискурс, який викладає певні події чи низку подій. Менш поширене, інше значення, яке використовується в теоретичних дослідженнях, – це послідовність подій, реальних чи вигаданих, котрі складають об'єкт певного дискурсу, а також сукупність різноманітних відношень слідування, протиставлення, повторення тощо, які характеризують ці події. Третє значення – найбільш архаїчне – розповідь позначає певну подію, однак це не подія, про яку розповідають, а подія, яка полягає в тому, що хтось розповідає щось, – власне акт розповіді як такий [1, с. 62–63].

Вчений окреслює таких три найважливіших терміни для аналізу тексту. *Історія (histoire)* – для розповідного означуваного чи змісту, наповнення (немає значення, наскільки остання драматична чи насичена подіями), *розповідь (récit)* у своєму власному сенсі – для означування, висловлювання, дискурсу чи власне розповідного тексту, *нарація (narration)* – для породжувального розповідного акту і, ширше, всієї загалом реальної чи вигаданої ситуації, у котрій відповідний акт наявний [1, с. 64]. На його думку, тільки рівень розповідного дискурсу підлягає

безпосередньому текстуальному аналізу, а цей останній є єдиним інструментом дослідження, яким вчені володіють у царині літературної розповіді. Вчений цілком слушно підсумовує, що лише через посередництво розповіді ми отримуємо історію і нарацію. Однак він звертає увагу і на протилежне, розповідь – розповідний дискурс – може існувати, тому що вона розповідає певну історію, відсутність якої зробить дискурс не розповідним. Далі вчений залучає нарративну інстанцію, оскільки розповідь повинна здійснювати певна особа, її відсутність унеможливорює дискурс. «Як нарратив розповідь існує завдяки зв'язку з історією, котра у ній викладається; як дискурс вона існує завдяки зв'язку з нарацією, котра її породжує» [1, с. 66].

Фахівці вже звертали увагу на те, що криза поняття особистості у сучасному гуманітарному знанні вимагає якоїсь інстанції, яка здатна організувати суб'єктивний досвід людини. Однією з таких інстанцій стало поняття нарративу, розповіді (дет. див. [2, с. 94]). Услід за американським літературознавцем Ф. Джеймсоном, у сучасній постмодерністській теорії нарратив розглядається як особлива форма емпіричного сприйняття. Як тлумачить це І. П. Ільїн, оточуючий світ може бути сприйнятий людиною тільки через розповідні структури, через історії про цей світ. Вводячи поняття «велика оповідь», «домінантна розповідь», «домінантний код», Ф. Джеймсон розглядає нарацію (розповідь) не стільки як літературну форму чи структуру, а як радше «епістемологічну категорію», подібну до кантівських категорій часу і простору, яка є тією координатою, всередині якої пізнається світ. Це «беззмістовна форма», яка накладається нашим сприйняттям на неоформлений, сирий потік реальності. Навіть фахівці з точних наук здійснюють нарацію про свої відкриття у формі історії. Таким чином, світ, у тому числі мистецтва, науки, «постає перед людиною лише у формі історій, розказаних про нього» [3, с. 217–219].

ЛІТЕРАТУРА

1. Женетт Ж. Повествовательный дискурс. *Фигуры*. В 2-х томах. Т. 2. М. : Изд-во им. Сабашниковых, 1998. С. 60–280.
2. Ильин И. П. Постмодернизм от истоков до конца столетия: эволюция научного мифа. М. : Интрада, 1998. 255 с.
3. Ильин И. П. Постструктурализм. Деконструктивизм. Постмодернизм. М. : Интрада, 1996. 256 с.
4. Куц Е. О. Структурно-композиційна та нарративна організація англомовних наукових статей. *Закарпатські літературні студії*. 2018. Вип. 3. Т. 1. С. 137–141.
5. Лівницька І. А. Аналітичний огляд теорій нарративу та нарративності: сучасна епістемологія пізнання. *Південний архів*. 2019. Том LXXIX. С. 39–43.
6. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / Ю. І. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. Т. 2. 624 с.
7. Тодоров Ц. Введение в фантастическую литературу. М : Дом интеллектуальной книги, 1999. 144 с.
8. Шмид В. Нарратология. М. : Языки славянской культуры, 2003. 312 с.

УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК ЦІННІСТЬ У СВИТОГЛЯДІ СУЧАСНИХ СТУДЕНТІВ

Актуальність дослідження. На початку третього тисячоліття українська мова є державною мовою незалежної України. Викристалізувавшись у горнилі національно-визвольної боротьби українського народу як незнищенна і предковична, сьогодні вона приймає нові виклики – про її важливість, історичність, статус, значення. Мова нуртує у глибинах мислення українських геніїв та в повсякденній комунікації пересічних громадян, у політичному, медійному, культурному, освітньому просторі... Але в усіх цих середовищах ставлення до неї відрізняється – від поваги та замилювання до зневаги та маргіналізації. Оскільки мова априорі виступає незамінним потужним чинником формування особистості, варто періодично вивчати ціннісне сприйняття рідної мови представниками молодого покоління, щоб надалі визначати відповідну освітню, інформаційну політику.

Мета нашого дослідження – з'ясувати, чи є українська мова цінністю для сучасних студентів та визначити мотивацію певної їхньої позиції.

Методи дослідження: використано методи анкетування, статистичного аналізу, контент-аналізу. Учасниками анкетування стали 37 студентів першого курсу медичного, фармацевтичного факультетів та ННІ медсестринства ТНМУ імені І. Я. Горбачевського.

Результати дослідження. Студентам було запропоновано надати відповіді на такі запитання анкети: «Чи рідна мова є важливою для Вас?», «Книги якою мовою Ви найбільше читаете?», «Чи слухаєте пісні українською мовою?», «Фільми якою мовою Ви найчастіше дивитесь?». Характерно, що на перше запитання всі респонденти відповіли однаково: рідна мова є дуже важливою для них. Тут доцільно навести аргументацію студентів-першокурсників щодо такої позиції:

- «... я є україркою і вважаю, що повинна досконало знати і володіти своєю рідною мовою, бо це мова моїх батьків»;

- «...мова – це генофонд нашої нації. Я не уявляю себе без рідної мови. На мою думку, скільки б мов не знала людина, володіння рідною мовою – це найцінніше. До того ж я дуже люблю нашу мову за її милозвучність, чіткість та різноманітність. Також цікавлюсь старовинними українськими словами, вони є надзвичайно колоритні і передають естетику українського народу. Я за те, щоб якомога більше українців розмовляли чистою рідною мовою!»;

- «...рідна мова дуже важлива для мене, тому що це та мова, якою я спілкуюся кожного дня. Вона є великим надбанням нашого народу, це показник нашої історії. Рідна мова є дорогоцінним скарбом, тому її потрібно цінувати,

оберігати, плекати. Поки мова буде звучати в устах народу, доти він буде живий. Тому якщо зникне рідна мова, то й зникне сам народ»;

- «...кожен громадянин повинен розмовляти тією мовою, яка є прийнятою у його державі. Я громадянка України і я розмовляю українською і буду цю мову передавати своїм нащадкам».

На запитання «Книги якою мовою Ви найбільше читаете?» респонденти відповідали по-різному – на користь рідної (75%) та/чи іноземних мов (25%) з відповідною мотивацією. Серед обґрунтувань позицій студентів знаходимо такі:

- «українською, тому що... ця мова є мені рідною, я спілкуюся українською і мені приємно розвивати своє вміння говорити українською»;

- «українською, тому що ... таким чином збагачується словниковий запас, до того ж текст набагато зрозуміліший, якщо читаєш його тою мовою, якою розмовляєш. Також, читаючи, я звертаю увагу і на написання слів та пунктуацію, що розвиває грамотність. Дуже люблю вірші українською мовою, вони такі солов'їні...»;

- «українською, тому що українська – це моя рідна мова, якою я спілкуюсь вдома, з друзями, в університеті. Читання книг українською допомагає мені краще розуміти написане, краще запам'ятовувати текст, поповнює словниковий запас»;

- «українською, тому що вона мені більше до вподоби, мені подобаються українські письменники та проблеми, які вони відкривають та досліджують»;

- «крім книг українською мовою, читаю російською, деколи англійською, тому що деяких творів іноземними мовами іноді не перекладено українською або цей переклад не передає емоційного забарвлення оригіналу».

Щодо слухання першокурсниками пісень певною мовою отримано такі результати: 80% студентів надають перевагу українським творам, 20% – рідко слухають українські пісні, а захоплюються зарубіжним пісенним мистецтвом.

Мотиваційна картина з цього приводу виглядає таким чином:

- «дуже подобаються пісні саме українською мовою, і мені радісно від того, що зараз українські пісні вийшли на новий рівень та розповсюджуються цілим світом»;

- «я за розвиток українськомовного шоу-бізнесу і хочу підтримати українських виконавців. Я вважаю, що українські пісні нічим не гірші від російських, англійських і т. д., хоча іншомовну музику теж люблю. Багато людей думає, що українські пісні – це лише народні. Але ні! Зараз дуже багато української трендової музики різних напрямів, яка варта нашої уваги і великої популярності»;

- «пісні українською мовою дуже милозвучні, красиві, багато з них несуть глибокий сенс. Кажуть, що українці – це найспівучіший народ. Люди дуже давно почали складати пісні і вони дійшли до наших днів. Тому це є нашим здобутком, який ми повинні пам'ятати і зберігати у своєму серці»;

- «українські пісні почали набирати шалені оберти популярності. Пісні українською близькі до моєї душі»;

- «рідко слухаю українські пісні, тому що, на мою думку, якісну музику важко шукати, особливо, коли спектр пошуків звужується лише до української».

Останнє запитання стосувалося ролі української мови в кінематографі. Так, 60% першокурсників цінують українські фільми й надають їм перевагу, 40% – захоплюються іншомовним кіномистецтвом.

Респонденти аргументували свої відповіді, зокрема, в такий спосіб:

- «надаю перевагу українському контенту, і хочу, щоб було побільше фільмів українською»;

- «я дивлюсь фільми і українською, і російською, а також англійською із субтитрами. Це залежить від того, яка країна випустила фільм, якщо до прикладу Америка, і українського перекладу немає, то я з радістю подивлюся російський переклад. На мою думку, кіномистецтво не повинно мати мовних кордонів, головне, щоб людина розуміла мову, якою переглядає фільм. Наприклад, фільм «Титанік» я бачила і українською, і англійською, і російською мовами».

Висновок. Наше дослідження не є вичерпним, але за його результатами можемо стверджувати, що сучасні студенти сприймають українську мову як особистісну, національну та громадянську цінність.

Водночас, існує необхідність використання / творення якісної наукової, науково-популярної, художньої літератури, пісенних творів, фільмів, проектів українською мовою задля формування особистості сучасної студентки / студента відповідно до їх запитів та інтересів.

Шеремета Л. П.

*Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

ЛІНГВОДИДАКТИЧНА СПАДЩИНА О. М. БІЛЯЄВА – НЕВИЧЕРПНЕ ДЖЕРЕЛО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ

Розвиток педагогічної науки в Україні, зокрема лінгводидактики, на сучасному етапі характеризується пошуком нових і збагаченням наявних актуальних напрямів наукового дослідження. Розв'язання проблем безперервної освіти, переходу до нового, якісного рівня демократизації та гуманізації середньої школи, спрямування українського суспільства і його освітньо-виховних структур на кардинальне вдосконалення змісту освіти й виховання школярів, розробку оптимальних педагогічних технологій та ефективних експериментальних моделей неможливе без визначення внеску окремих видатних особистостей у цей процес. Останнім часом щораз частіше в науці актуалізується увага на унікальних лінгводидактичних спадщинах відомих учених, національно-виховній скарбниці передового досвіду минулого, що є невичерпним джерелом розвитку педагогічної думки, формування свіжих методичних поглядів. Хоч інтерес до історії методики

навчання української мови в загальноосвітній школі значно посилювався, однак історико-методологічні дослідження не стали предметом глибоких наукових розвідок. Щоправда, відомі дослідження багаточисельної методичної спадщини Ф.І. Буслаєва, цінних лінгводидактичних доробок В.О. Сухомлинського, важливих надбань системи навчання мови С.Х. Чавдарова.

У 1963 році з'явилася дисертація В.І. Масальського «Нариси з історії розвитку методики викладання української і російської мов у загальноосвітніх початкових та середніх школах», у якій розглянуто шляхи вдосконалення теорії і практики навчання мови в школах України.

К.М. Тищенко в дисертації «Методична спадщина Ф.І. Буслаєва» (1948 р.) висвітлює зміст і методи дослідження історії розвитку методики мови. У роботі розкрито внесок видатного російського методиста, автора першої методики рідної мови (1844 р.), у процес навчання цього предмета в школі.

Ф.І. Буслаєв обґрунтував значення граматики для засвоєння морфологічних форм і синтаксичних конструкцій, вказав на потребу дотримання органічного зв'язку занять із граматики під час формування навичок читання та розвитку мовлення, рішуче виступав проти механічних тенденцій у навчанні правопису.

У монографії «Лінгводидактична спадщина В.О. Сухомлинського» Л.І. Мамчур провела історико-методичне дослідження наукового доробку видатного вітчизняного педагога, визначила його внесок у теорію і практику навчання української мови в загальноосвітній школі. Методичні новації В.О. Сухомлинського спрямовані на вдосконалення змісту, структури і технології уроку, модернізацію методів навчання, посилення комунікативної спрямованості занять, визначення шляхів підвищення грамотності учнів, формування засобами предмета національної самосвідомості.

З.П. Бакум у дисертаційному дослідженні «Лінгводидактична спадщина С.Х. Чавдарова» (1996 р.) проаналізувала шляхи становлення дидактичних поглядів ученого, обґрунтувала суть розробленої ним методичної системи навчання мови в школі, продемонструвала значення лінгводидактичної спадщини С.Х. Чавдарова в історії розвитку методики навчання мови.

У 2005 році з'явилася монографія С.Т. Яворської «Становлення і розвиток методики навчання української мови як науки (XVI-XX ст.)», в якій уперше в українській педагогічній науці подано системне дослідження історії становлення і розвитку методики навчання української мови в діяхронії. Крім цього, зроблено спробу трансформувати досягнення методики як науки, заповнити окремі невідомі сторінки в історії її розвитку, збагатити педагогічну теорію науковими знаннями про еволюцію мети, змісту освіти, методів, форм і засобів навчання української мови.

О.М. Біляєв, ґрунтовно обізнаний з методичними поглядами українських та зарубіжних лінгводидактів, творчо використовував їхні досягнення у своїй науковій діяльності, активно вносив власні ідеї і системно впроваджував у практику загальноосвітньої школи.

О.М. Біляєв (1925-2006 рр.), спираючись на здобутки вітчизняних і зарубіжних педагогів і лінгводидактів, брав активну участь у становленні й

розвитку методики навчання української мови в школі. Учитель української мови, доцент, декан історичного факультету Сталінградського інституту (сьогодні Донецький університет), професор, старший науковий співробітник, завідувач відділу української мови, заступник директора відділу методики мови НДІ педагогіки України, старший науковий співробітник сектору методики української та російської мов, завідувач лабораторії навчання української та російської мов, голова вченої спеціалізованої ради по захисту дисертацій, член декількох спеціалізованих рад по захисту дисертацій, а з 1994 року – головний науковий співробітник, член-кореспондент АПН України – така в загальних рисах багатогранна діяльність ученого-педагога і методиста.

У творчому доробку О.М. Біляєва багато (понад 200) наукових праць – монографії, підручники, посібники, статті, доповіді, що мають значну теоретичну і практичну цінність, викликають жвавий інтерес учителів-словесників, викладачів, студентів-філологів та наукових працівників до проблем методики навчання мови.

У полі зору О.М. Біляєва знаходилися актуальні проблеми викладання української мови в школі: 1) лінгводидактичні основи уроку української мови (зміст, внутрішня і зовнішня організація, методика проведення, шляхи підвищення ефективності уроків); 2) вивчення української і російської мов в умовах спорідненого російсько-українського білінгвізму; 3) методів і засобів навчання мови; 4) культури мовлення вчителя й використання передового досвіду вчителів-філологів; 5) методики викладання української мови як науки.

Актуальність дослідження лінгводидактичної спадщини О.М. Біляєва зумовлена потребою активного вдосконалення змісту освіти й виховання школярів, застосування унікальних науково-теоретичних методичних нововведень і активно-функціональних систем скарбниці передового досвіду минулого, що мають значну теоретичну і практичну цінність, викликають жвавий інтерес учителів, викладачів, студентів і наукових працівників до проблем методики навчання мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Савич Л. П. Лінгводидактична спадщина О.М. Біляєва (1925-2006 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.02. Тернопіль, 2012. 19 с.
2. Савич Л. П. Лінгводидактична спадщина О.М. Біляєва (1925-2006 рр.) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / ТНПУ ім. Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2012. 190 с.

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

Гевкалюк Н. О.

*Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ-СТОМАТОЛОГІВ

Вступ. Розширення міжнародних зв'язків, поглиблення співпраці з Європейським Союзом та іншими країнами світу вимагає від закладів вищої освіти вдосконалення процесу навчання, впровадження інноваційних методів та підходів, використання новітніх інтерактивних технологій [1, с. 77; 4, с. 15]. Міжнародні тенденції розвитку освіти засвідчують впровадження в педагогічній практиці різних країн компетентної освіти, яка сприяє здобуттю життєво важливих компетенцій, що забезпечують майбутніх фахівців умінням орієнтуватись у сучасному суспільстві, інформаційному просторі [2, с. 9; 5, с. 3]. На сьогоднішній день зросли вимоги до рівня якості підготовки спеціалістів у сфері медицини, що пов'язано із впровадженням у життя реформ у галузі охорони здоров'я в Україні [3]. Компетентнісний підхід став одним із факторів модернізації, концептуальним орієнтиром навчальних закладів до формування змісту освіти. Медичний заклад вищої освіти повинен забезпечувати формування творчої особистості лікаря, формування в нього основних видів компетентностей, однією з яких є комунікативна компетентність [6, с. 191].

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні доцільності та особливостях цілеспрямованої роботи з формування комунікативних компетентностей студентів-стоматологів Тернопільського національного медичного університету імені І.Я. Горбачевського.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підвищення показників якості освіти можливе завдяки розвитку новітніх освітніх технологій, які виражаються в процесах формування фахових і комунікативних компетентностей майбутніх лікарів, особистісних якостей майбутнього фахівця. Фахові компетентності лікаря-стоматолога проявляються в уміннях оцінювати стан здоров'я пацієнта, діагностувати різноманітні захворювання, виробляти стратегію та обирати методи та засоби для ефективного лікування, оперувати медичною технікою та приладами, ін. Оскільки у професійній діяльності лікаря будь-яка співпраця неможлива без процесу комунікації, викладачі кафедри дитячої стоматології, шукаючи способи покращення сприйняття навчального матеріалу студентами, звернули увагу на інтерактивні технології, зокрема ділову та рольову гру, їх комунікативну складову.

Поряд із традиційними методами навчання у ТНМУ при викладанні дитячої терапевтичної стоматології застосовується активна форма навчання – ділова гра,

що за своєю суттю є особливою формою комунікації, яка підвищує навчально-пізнавальну діяльність студентів, сприяє розвитку творчого мислення, умінню приймати конструктивні рішення, мотивує інтерес до теми заняття, дисципліни загалом. В основу рольової гри покладено принцип моделювання умов професійної діяльності лікаря-стоматолога дитячого шляхом розв'язання різних ситуацій. Аналіз проведення рольової гри допомагає об'єктивно оцінити рівень підготовки студента, його творчий потенціал і пізнавальний інтерес до предмета. При проведенні практичного заняття тренінг вимагає великої попередньої підготовки викладача – роботи над планом-сценарієм, розподілом ролей, визначенні питань для обговорення. Відповідно до теми практичного заняття із дитячої стоматології викладач вибудовує сюжетно-рольову ситуацію, де кожному студенту відводиться певна роль: маленький пацієнт, його родичі, стоматолог-терапевт, стоматолог-хірург, ортодонт, рентгенолог, завідувач відділенням, медична сестра, реєстратор, ін. Лікарю-стоматологу дитячому необхідно знайти психологічний контакт із дитиною та її батьками, засновані на розумінні, довірі, співчутті, оскільки це ключ до встановлення співпраці з маленьким пацієнтом і запорука успішного лікування. Завданням тренінгу є розуміння та засвоєння «комунікативної ролі», формування психологічної готовності, можливість розв'язання проблемних ситуацій за допомогою ефективних питань, формування навичок поведінки у критичних ситуаціях, уміння збагачувати діяльність новими способами виконання, розвиток професійної гнучкості та мобільності. Професійно орієнтована рольова гра підвищує мотивацію студента до вивчення теми заняття, сприяє кращому засвоєнню теоретичного матеріалу, оскільки клінічна ситуація, що розігрується, наближена до його майбутньої професійної діяльності.

Рольова гра прищеплює студентам-стоматологам такі якості як ініціативність, уміння працювати в групах, творчий підхід до розв'язання проблем, готовність до дії в різних умовах і вміння гнучко реагувати на них, допомагає формувати такі важливі ключові кваліфікації лікарів-стоматологів як комунікативні здібності, толерантність, самостійність мислення, що є необхідним для майбутніх лікарів-стоматологів. У сучасному інформаційному суспільстві лікарям не тільки необхідно мати достатній запас знань із фундаментальних і клінічних дисциплін, а й бути творчими та креативними, здатними швидко адаптуватися в різних життєвих ситуаціях, самостійно здобувати необхідні знання, вміло застосовувати їх у практичній діяльності.

Встановлення карантинних обмежень на території більшості країн світу, в тому числі й в Україні, що виникли у зв'язку з пандемією коронавірусу COVID-19, стали новим викликом для системи освіти. Тому на етапі карантинних обмежень у розвитку освіти значно зросла роль інформаційно-комунікаційних технологій, що потребувало використання хмарних сервісів та онлайн-ресурсів у навчальному процесі. Завдяки доступу до платформи Microsoft Teams студенти ТНМУ мають змогу формувати комунікативні здібності, позитивну мотивацію до навчання, розвивати творчі здібності. Крім того, робота з онлайн-платформами

дає можливість викладачу оновлювати власний творчий потенціал і самовдосконалюватись.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Обґрунтована доцільність та особливості цілеспрямованої роботи з формування комунікативних умінь майбутніх лікарів-стоматологів, яка реалізується на засадах системного, компетентнісного, особистісно орієнтованого підходів до формування комунікативних компетентностей майбутніх лікарів у процесі вивчення стоматологічних дисциплін. Використання викладачами ТНМУ інноваційних методів, які відіграють провідну роль у формуванні загальних та професійних компетентностей у процесі навчання, сприяє виробленню нових підходів до професійних ситуацій, розвитку креативних, творчих здібностей студентів, навчанню їх активним способам засвоєння нових знань і допомагають наблизити навчання до майбутньої практичної діяльності. У перспективі дослідження – вивчення розвитку комунікативних компетентностей лікарів-інтернів на етапах набуття ними професійного досвіду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильєва Е. Ю., Самодова О. В. Кейс как метод обучения алгоритму неотложной помощи в медицинском вузе. *Инновации в образовании*. 2013. № 10. С. 76–85.
2. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. Київ : «К.Е.С.», 2004. 112 с.
3. Наказ МОЗ України «Про затвердження Концепції розвитку вищої медичної освіти в Україні». URL: <http://mozdocs.kiev.ua/view.php?id=12141>.
4. Сучасні методи викладання медичних дисциплін у вищій школі / Л. А. Гай та ін. *Медична освіта*. 2016. № 1. С.15–18.
5. Ягупов В. В., Свистун В. І. Компетентнісний підхід до підготовки фахівців у системі вищої освіти. *Наукові записки НАУКМА*. Серія «Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота». 2007. Т. 71. С. 3.
6. Rickheit G., Srohner H. *Handbook of Communicative Competence*. Gottingen : Hubert & Co. 2008. 561 p.

Кульчицький В. Й.

*Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ

Людське суспільство немислиме поза спілкуванням. Спілкування виступає необхідною умовою буття людей, без якого неможливе повноцінне формування не тільки окремих психічних функцій, процесів і властивостей людини, але й особистості в цілому. Реальність і необхідність спілкування визначена спільною діяльністю: щоб жити, люди змушені взаємодіяти. Спілкування дозволяє організовувати громадську та професійну діяльність й збагатити її новими зв'язками і відносинами між людьми.

Вирішення питання про вибір засобів, придатних для вдосконалення компетентності в спілкуванні, залежить насамперед від того, яким чином інтегрується, розуміється саме спілкування. У соціальній психології в структурі спілкування виділяються три основні компоненти: комунікативний обмін, взаємодія і сприйняття людини людиною. З даного уявлення про структуру спілкування випливає, що компетентність у спілкуванні – це складне утворення. У самому широкому сенсі комунікативна компетентність визначається як компетентність у міжособистісному сприйнятті, міжособистісній взаємодії [2].

Відтак, комунікація – це процес двостороннього обміну інформацією, результатом якого є взаєморозуміння. Якщо взаєморозуміння не досягнуто – комунікація не відбулася. Таким чином, комунікативна компетентність – здатність встановлювати та підтримувати необхідні контакти з іншими людьми. Комунікативна компетентність передбачає такий рівень взаємодії з оточуючими, який дозволяє особі в межах своїх здібностей і соціального статусу успішно функціонувати в суспільстві, а також наявність життєвого досвіду, ерудиції, наукових знань та ін.

Саме тому, комунікативна компетентність містить такі складові: комунікабельність (здатність встановлювати й підтримувати необхідні контакти з іншими людьми); володіння змістовною інформацією та вміння оперувати нею; здатність до партнерської взаємодії та досягнення взаєморозуміння.

Причинами невдалої комунікації можуть бути: стереотипи – спрощені думки щодо окремих осіб або ситуації, внаслідок чого відсутній об'єктивний аналіз і розуміння людей, ситуацій, проблем; перенасиченість комунікативного простору інформацією перешкоджає прийняттю актуальних рішень, призводить до зайвих емоційних перевантажень, тим самим ускладнюючи взаємини з оточуючими; «упереджені уявлення» – схильність не брати до уваги того, що суперечить власним усталеним поглядам, того, що є новим, незвичайним; відсутність уваги й інтересу співрозмовника, а інтерес виникає, коли людина усвідомлює значення інформації для себе: за допомогою цієї інформації можна отримати бажане або запобігти небажаному розвитку подій; зневага фактами, тобто звичка робити висновки за відсутності достатньої кількості фактів; помилки в побудові висловлювань: неправильне обрання слів, складність повідомлення, слабка переконливість, нелогічність; неправильний вибір стратегії та тактики спілкування [3].

Так само, як і будь-яка з професійних компетенцій, комунікативна компетенція студента визначається мінімум трьома складовими: когнітивною (що особистість знає з цього питання); операційною (як особистість реалізує свої знання на практиці); мотиваційною (як особистість ставиться до певної сфери власної діяльності) [1, с. 6–9]. Таким чином, від рівня розвитку комунікативної компетентності студента залежить ефективність його професійної діяльності.

У загальному вигляді комунікацію можна визначити як змістовний аспект соціальної взаємодії. Процес комунікації складається з окремих актів, за посередництва яких реалізуються основні її функції: інформативна – пов'язана з обміном інформацією та науковим аналізом змісту інформаційних повідомлень;

емотивна – пов’язана з емоційними переживаннями; фатична – пов’язана зі встановленням контактів.

Комунікативна компетентність завжди набувається в соціальному контексті. Вона вимагає від особистості студента усвідомлення: власних потреб і ціннісних орієнтацій; власних перцептивних умінь, тобто здатності сприймати навколишнє без суб’єктивних спотворень і «систематизованих білих плям» (стійких упереджень щодо тих чи інших проблем); готовності сприймати нове в зовнішньому середовищі; своїх можливостей у розумінні норм і цінностей інших соціальних груп і культур; своїх почуттів і психічних станів у зв’язку з дією факторів зовнішнього середовища; способів персоналізації навколишнього середовища; рівня своєї економічної культури.

Отже, комунікативна компетентність особистості розглядається як ідейно-моральна категорія, що регулює всю систему ставлень людини до природного й соціального світу, а також до самої себе як синтезу цих двох світів. Таким чином, формування комунікативної компетенції студента є актуальною проблемою, рішення якої має важливе значення як для кожної конкретної людини, так і для суспільства в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Овчарук О. Ключові компетентності: європейське бачення. *Управління освітою*. 2003. №15–16. С. 6–9.
2. Спілкування й оптимізація спільної діяльності / під редакцією Г. М. Андрєєвої. М., 1997. 297 с.
3. Хрестоматія з соціальної психології: навчальний посібник для студентів / під редакцією Т. Кутасова. М. : Міжнародна педагогічна академія, 1994. 222 с.

Салій З. В., Шкробот С. І., Салій М. І.
*Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У СТУДЕНТІВ НА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ З НЕВРОЛОГІЇ

Професіоналізм клініциста передбачає високий рівень володіння не лише фаховими, а й загальними компетенціями, зокрема комунікативною. Сучасність вимагає від медика здатності швидко сприймати будь-яку форму спілкування, отримувати необхідну інформацію, відтворювати її в діалоговій взаємодії і керувати системою мовленнєвих комунікацій в межах своєї компетенції. Знання, імідж та успіх майбутнього фахівця залежить від багатства словникового запасу, рівня комунікативної культури та мовних технологій [3].

Комунікативна компетентність лікаря передбачає формування комунікативних навичок уже зі студентської лави. Результати низки досліджень

свідчать про недостатній рівень комунікативної компетентності майбутнього лікаря (емоційні бар'єри, емоційна нестабільність, низька толерантність) [3].

Симуляційне навчання значно наближає медичну освіту до реальних умов практичної діяльності, сприяє успішному проведенню конкретних видів професійної медичної діяльності та підвищенню якості медичної допомоги.

Тому, комунікативна компетентність на всіх етапах навчання в медичному університеті має бути домінуючим, системоутворюючим компонентом професійної підготовки майбутніх фахівців у системі охорони здоров'я. Комунікативна підготовка повинна бути спрямована не лише на передачу формальних знань, але й на формування досвіду професійного спілкування та його ефективного використання під час медичної практики [1; 4].

Мистецтву комунікації з пацієнтом тривалий час не навчали. Це вміння залежало від особистості лікаря, його досвіду, виховання, характеру. Коли до цієї проблеми була привернута увага у нашій країні, виявилось, що в світі існує безліч літератури та курсів, які професійно навчають цьому вмінню:

Загальновідомим є вислів, що: «Добре зібраний анамнез – це 90 % діагнозу». Тому, володіння техніками спілкування допомагає:

- ретельно зібрати анамнез;
- викликати довіру до лікаря, обґрунтувати діагностичні та лікувальні призначення;
- зацікавити пацієнта спілкуванням;
- продемонструвати зацікавленість особою пацієнта, його професією, хобі, підтримати розмову (отже, володіти певним обсягом знань);
- переконати пацієнта (деколи налаштованого песимістично до правильності рішень лікаря) у необхідності провести ту чи іншу діагностичну процедуру, або використати той чи інший метод лікування. Деколи звертається пацієнт, який має негативний досвід попереднього лікування чи «уже встановив собі діагноз, читаючи матеріали в Інтернеті».

Чисельні неврологічні нозології характеризуються стійкою інвалідизацією (спінальна травма, розсіяний склероз, хвороба Паркінсона, мозковий інсульт, бічний аміотрофічний склероз тощо), що вимагає вміння підбадьорити, підтримати пацієнта, вселити надію у відновлення втрачених функцій.

Особливо важко повідомити пацієнта та/чи його родичів про перспективу лікування та можливого відновлення або її відсутність. Так, за даними Rolok L. [5] неврологи визначили 5 нозологій, про які їм важко повідомити пацієнта (бічний аміотрофічний склероз, злоякісна пухлина, післятравматична параплегія, епілепсія, розсіяний склероз). Так, у ході опитування в Німеччині, 28 % пацієнтів з підозрою на бічний аміотрофічний склероз та 23 % опікунів перед зверненням до лікаря використовували альтернативні ресурси (переважно з Інтернету), щоб знайти інформацію, що стосується їх симптомів. Хоча дві третини були задоволені тим, як лікар на візиті пояснив діагноз, 88 % пацієнтів та 85 % опікунів шукали додаткову інформацію [2].

На кафедрі неврології впродовж багатьох років практикувалася методика рольових ігор («пацієнт», «родичі пацієнта», «лікар ЗПСМ», «лікар МНС»,

«черговий лікар-невролог», «лікуючий лікар»), на яких студенти не тільки відпрацьовували основні етапи на шляху до встановлення діагнозу, демонструючи навички обстеження пацієнта, знання протоколів, але і вміння спілкуватися. Причому, завдання про імітацію тієї чи іншої патології отримував студент-«пацієнт» конфіденційно. Це давало змогу не тільки моделювати реальну ситуацію, але й оцінити знання «пацієнта» про задану патологію. Слід зазначити, що дана методика викликала активну зацікавленість та підтримку студентів, допомагала їм розкритися, продемонструвати деколи несподівані акторські здібності.

Така форма закріплення матеріалу дозволяла підготувати студентів до наступного етапу практичної частини заняття – обстеження реального пацієнта. Ми опрацьовували методику, як зацікавити пацієнта до спілкування зі студентом, демонструючи свою обізнаність, компетентність та вміння співпереживати. Адже здатність активно слухати, спостерігати та спілкуватися чітко та співчутливо є запорукою успіху. Цей тренінг суттєво сприяє і безпеці пацієнтів, оскільки до спілкування з реальними пацієнтами студенти виконували необхідні кроки в змодельованому середовищі.

Пандемія COVID-19 внесла свої корективи у навчальний процес, позбавивши студентів такої необхідної для формування фахівця складової – набування досвіду в умовах клініки. Студенти втратили можливість спілкуватися з пацієнтом, обстежувати та самостійно виявляти симптоми ураження нервової системи. Ця прогалина частково може бути заповнена використанням методики «рольової гри» та «імітаційного пацієнта», тому активне застосування вказаних методик дозволить підготувати студентів до зустрічі з реальним пацієнтом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Юсеф Ю. В. Теоретичні засади формування комунікативної компетентності майбутніх лікарів. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2013. № 3. С. 187–194.
2. Abdulla S., Vielhaber S., Machts J., Heinze H. J., Dengler R. and Petri S. Information needs and information-seeking preferences of ALS patients and their careers. *Amyotrophic Lateral Sclerosis and Frontotemporal Degeneration*. 2014. № 15. P. 505–512.
3. Ilashchuk T. O., Mikulets L. V., Andrushchak L. A. Formation of communication in medical students. *Deutscher Wissenschaftsherold – German Science Herald*. 2019. № 1. P. 46–47.
4. Krytskyi I. O., Hoshchynskyi P. V., Krytskyi T. I., Horishnyi I. M., Mochulska O. M., Krytska H. A. Formation of the professional competence of the future doctor at the example of students of the medical faculty in TSMU. *Медицина освіти*. 2018. № 3(79). С. 44–47.
5. Rolok L. *Neurology Secrets*. Mosby; 4th edition. 2004. 480 p.

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ СТУДЕНТІВ-СТОМАТОЛОГІВ ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА МАЙБУТНЬОЇ ПРАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Професія «лікар» охоплює не лише величезну теоретичну базу з усіх основних дисциплін, відпрацювання як основних, так і додаткових практичних навичок, але й уміння правильно спілкуватися з пацієнтами. Саме тому під час практичних занять, семінарських обговорень чітко відшліфовується тактика ведення розмови з пацієнтом, особливості збору анамнезу захворювання та життя, послідовність, чіткість постановки питань, тобто важливість дотримання певних комунікативних стандартів.

Численні дослідження виявили позитивні зв'язки між навичками спілкування та покращенням стану здоров'я пацієнтів, зокрема фізіологічних показників – артеріального тиску, рівня глюкози в крові; стану здоров'я (частота головного болю, депресія) та показників функціонального статусу, у тому числі зменшення страждання пацієнтів через хвилювання щодо хвороби [1]. Взаєморозуміння, установлення довірливих стосунків з лікарем допомагають пацієнтам краще зрозуміти проблеми зі здоров'ям: хворі активно залучаються до процесу прийняття рішення щодо лікування, усвідомлюючи свою відповідальність за дотримання рекомендацій, зміну способу життя тощо. Ефективна комунікація лікаря з пацієнтом є основою системи охорони здоров'я, котра здатна співпереживати і є головним внеском в якісні медичні послуги й у забезпечення задоволення пацієнтів [2].

Стоматологічний прийом має свої особливості. До лікаря-стоматолога приходять різні вікові групи населення, і в кожному випадку потрібно знайти «свій підхід», тобто зуміти встановити правильний зв'язок з людиною і завоювати її прихильність. Необхідно також зазначити, що пацієнти, котрі приходять до стоматолога з патологією тканин пародонта та захворюваннями слизової оболонки порожнини рота, досить часто мають супутню системну патологію. Лікування таких людей потребує комплексного підходу, динамічного спостереження за розвитком захворювання, спільної роботи кількох фахівців. Провідне місце займає система профілактичних заходів, яка обов'язково передбачає дотримання індивідуальної гігієни порожнини рота на відповідному рівні, навчання пацієнтів, виконання рекомендацій лікаря про призначене лікування, мотивування пацієнтів до здорового способу життя та відмови від шкідливих звичок. У такому випадку лікар повинен у доступній формі пояснити перевагу певного виду лікування, його структуру, принципи, обов'язково попередити про можливі побічні дії, а також ускладнення в разі недотримання плану лікування. Стоматолог повинен мотивувати пацієнта та акцентувати увагу на тому, що позитивний результат можливий лише при командній роботі – лікар-пацієнт.

Як ми спостерігаємо, важливою і, можна сказати, необхідною умовою проведення коректного лікування є налагодження контакту з пацієнтом, довіри до лікаря, здатного вирішити певну медичну проблему.

Питання формування комунікативної компетентності майбутніх лікарів складне й потребує багато часу, а також системних змін в організації навчального процесу, навчальних планів, розробки надійного оцінювального інструментарію, відповідної підготовки викладачів. Водночас ці процеси повинні бути когерентні змінам, які відбуваються в системі охорони здоров'я, економіці країни, суспільстві [3].

Наразі в Тернопільському національному медичному університеті суттєво змінюється напрямок підготовки майбутніх фахівців. Обов'язковою умовою успішного вивчення навчальних курсів є не тільки теоретичні знання, практичне опанування навичок, але й уміння спілкуватися з пацієнтом.

Державна атестація випускників передбачає оволодіння комунікативними навичками, серед яких: умінням представити себе, правильно почати розмову з пацієнтом, зібрати паспортну частину, а також отримати дозвіл, згоду, на наступний етап – огляд, діагностику та лікування.

Щоденне відпрацювання алгоритму комунікативних навичок створює хороші перспективи для майбутніх лікарів у досягненні найкращого результату в подальшій практичній діяльності.

Професійна медична комунікація є важливою складовою підвищення ефективності надання медичної допомоги.

ЛІТЕРАТУРА

1. Levinson W., Lesser C. S., Epstein R. M. Developing physician communication skills for patient-centered care. *Health Aff.* 2010. 29(7). 1310–1318 p.
2. Kaplan Sherrie H., Greenfield, Sheldon, Ware, John E. Jr. Assessing the effects of physician-patient interactions on the outcomes of chronic disease. *Medical Care*. Volume 27; 3. 110–127 p.
3. Коленко Ю. Г., Ліновицька О. В., Малунова Г. Д. Комунікативна компетентність майбутніх лікарів-стоматологів як необхідна складова оптимізації системи надання стоматологічних послуг. *Сучасна стоматологія*. 2019. № 5. С. 110–112.

Bobak M.I.

I. Horbachevsky Ternopil National Medical University

LANGUAGE SKILLS IN ENHANCING STUDENTS COMMUNICATIVE COMPETENCE

Thinking psycho-linguistically, language and speech, habits and skills form a content, or, in other words, brain and mind have to be trained to work in synch for us to be able to develop language intelligence on the basis of the ability to empower our language-speech competency and develop considerably our language personalities. Language competency means being in charge of the language in-put and speech out-put [1].

Communicative or language competence is a complex construct comprised of many aspects or facets. It may involve speaking, writing, reading and listening in various combinations indifferent settings or on different occasions. Many researchers believe that handling realistic communication is an integral part of essential conditions for effective language learning. The understanding and integration of language skills can improve the communicative competence. That is to say, integrating the four skills emphasizes the focus on realistic language and can lead to the individual's all-round development of communicative competence in English [4].

Great French linguist De Saussure viewed language as the blueprint for speech which is actualized language. Backing up the genius of De Saussure scholars think that language intelligence is based on solid language habits (pronunciation, grammar, vocabulary) and well developed speech skills.

The present study aims at exploring the importance of language skills for improving students level of proficiency in English. Language teaching covers four skills needed for communicating – listening, speaking, reading and writing. These four skills enhance the process of communication. For example, in students' everyday life there are many situations in which they use more than one language skills in order to communicate with others. This means that students talk while they are listening and they write references they have read.

Some scholars group students skills as receptive and perceptive. Listening and reading are receptive skills since learners need to process and understand language being communicated to them in spoken or written form. Speaking and writing are known as productive skills since learners need to produce language to communicate their ideas in either speech or text [2].

There is strong relationship among these skills. For example, vocabulary figures prominently in speaking and in writing, and one also needs to understand the meaning of words in order to read and to write. Other skills such as word choice and awareness of the recipient may be similar for speaking and writing, and awareness of the style used by a message sender is important for both listening and reading [1].

The four language skills of listening, speaking, reading and writing are important in order to improve everyday life communicative interactions. They enable students to learn language which leads to exposure to a rich but comprehensive input of real spoken and written language in use in order to do things such as exchange of meanings, and motivation to listen and read the language and to speak and write it. It is imperative to process and use the exposure of these skills in order to enhance language skills [2].

Communicative competence is a central concept of the communicative approach to language teaching for students. It means the learner's ability to understand and use language appropriately to communicate in authentic social and academic environments.

As it was mentioned above listening, speaking, the process of reading, and the process of writing are such language strands that students communicative competence is based on. Each language strand develops linguistic competence (LC),

strategic competence (SC), socio-linguistic competence (SLC), and discourse competence (DC).

Linguistic competence (LC) provides the students with understanding and using vocabulary, language conventions (grammar, punctuation, spelling), and syntax (sentence structure).

SC encourages using various techniques to overcome language gaps, to achieve conversational fluency, to modify text for audience and purpose, to plan and assess the effectiveness of communication.

SLC means having awareness of social rules of language (e.g., formality, politeness, directness), nonverbal behaviours, cultural references (e.g., idioms, expressions, background knowledge).

DC contributes to understanding how ideas are connected through patterns of organization, cohesive and transitional devices.

Listening is the first way in which students involve themselves in the language learning process. It involves hearing, processing and interpreting spoken words by distinguishing sound, rate, pitch, volume and tone as part of the communication process.

Speaking is a vital component of language learning that incorporates verbal communication elements such as intonation, timing, inflection, speed, rhythm and pausing, as well as nonverbal elements to support verbal communication, such as gesturing and facial expressions.

The process of reading involves decoding (recognizing and understanding letters, numbers and symbols and how they are used to form words and represent ideas) and comprehension (constructing meaning from words, numbers and symbols in different contexts).

The process of writing involves exploring, shaping and recording students' thoughts and communicating them through various text forms to particular audiences using appropriate tone and voice. Conventions such as spelling, punctuation, grammar, as well as syntax (sentence structure) and word choice, are elements of the writing process.

These skills should be developed with teachers' aid through analyzing, integrating and synthesizing the information verbally and in written form. The understanding of these skills is very important in order to enhance everyday languages. Krashen explains that «speaking and listening are two essential language skills in the sense that without the speaker and an understander there can be no language at all» [3, p. 29].

In sum, evolution of a language use requires the paradigm shift in language competence because it directs our attention from the predominant focusing on the speech skills to a holistic and keenly conscious linking of language habits and speech skills [4].

REFERENCES

1. Everson P. The importance of four skills in English education. Seoul : Education Publishers, 2009.
2. Harmer Jeremy. The Practice of English Language Teaching. Longman ELT, 2007. 365 p.

3. Krashen S .D. Principles and Practice in Second Language Acquisition. New York:Prentice-Hall.Littlewood W. Foreign and Second Language Learning. Cambridge : CUP, 2004. 200 p.
4. Richards Jack C. Communicative Language Teaching Today. Cambridge University Press, 2006.

Гуменна І. Р.
*Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

РОЛЬ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У сучасних соціально-економічних умовах важливою характеристикою майбутнього фахівця є його готовність до професійної діяльності. Сутність професійної підготовки полягає в поступовому накопиченні й узагальненні студентами спеціальних знань, уявлень, поетапному виробленню практичних умінь і навичок, необхідних для успішної роботи за фахом. Особливого значення у професійній діяльності лікаря набуває комунікативна компетентність як взаємодія та обмін інформацією в діловій, виробничій, професійній, науковій та інших сферах людської діяльності. Адже медицина – це одна з тих галузей, де вдала комунікація є надзвичайно важливою частиною роботи кожного з працівників. Тому одним із пріоритетних напрямів удосконалення професійної підготовки майбутніх лікарів є формування у них професійно значущих якостей, зокрема, комунікативних і як результату – готовності до професійної комунікації.

Встановлено, що умовами ефективної комунікації є: спільна мова учасників спілкування; спільний словниковий запас; логічність мислення; ставлення співрозмовників один до одного; довіра до співрозмовника; відвертість, щирість у процесі спілкування; відповідність між вербальними і невербальними способами спілкування; наявність єдиного комунікативного простору; наявність зворотнього зв'язку, а також значущість інформації [2, с. 30].

Професія лікаря потребує певних комунікативних умінь. Необхідними стають уміння вести діалог, полілог, дискутувати на професійні теми, виступати з повідомленням чи доповіддю тощо. Діяльність фахівця, зокрема засвоєння ним професійних якостей, складається з конкретних дій та операцій. Виконуючи ці дії, розмірковуючи над їх виконанням, усвідомлюючи потребу в них та оцінюючи їх важливість для себе або для суспільства, фахівець тим самим розвиває компетентність у тій чи іншій життєвій сфері.

Враховуючи важливість ефективного та результативного спілкування лікаря з пацієнтом, актуалізується розвиток професійної комунікативної компетентності студентів. Комунікативна компетентність майбутнього лікаря полягає у засвоєнні ним правил та норм усної та писемної мови, а також уміння користуватись ними в різних професійних ситуаціях, це здатність і готовність до партнерського спілкування з пацієнтами у процесі виконання професійних обов'язків, до

встановлення оптимального співвідношення професійно-рольових та особистісно-емоційних взаємин. Умовами розвитку комунікативної компетентності майбутніх лікарів є високий рівень володіння засобами комунікації, готовності до відкритого партнерського спілкування з пацієнтами [4, с. 4].

Комунікативна компетентність фахівця лікувальної справи має бути спрямована на вирішення таких основних завдань: ефективно отримувати та передавати інформацію; досягати поставленої мети шляхом переконання співрозмовника й спонукання його до дії; справляти приємне враження на співрозмовника на основі володіння культурою мовлення [1].

Комунікативна компетентність лікаря також передбачає наявність у нього таких основних комунікативних умінь або здатностей:

- установити контакт зі співрозмовником;
- підтримувати розмову;
- будувати висловлювання в різних стилях і жанрах мовлення;
- уміння переконувати, доводити, захоплювати ідеями, задумами;
- вести бесіду, розповідати;
- знати медичну термінологію;
- здійснювати професійну комунікацію за допомогою відповідних вербальних і невербальних мовних засобів [3].

Саме комунікативна компетентність виступає однією з базових характеристик професійної компетентності фахівців медичного профілю. Її формування складає одне з найважливіших завдань підготовки майбутнього лікаря, служить запорукою його подальшого професійного розвитку.

Отже, комунікативна компетентність допомагає у встановленні контакту між комунікантами на різних рівнях: лікар – лікар, лікар – пацієнт, лікар – медичний персонал для обміну професійно-орієнтованою інформацією та як спосіб надбання знань для підвищення професійної кваліфікації, а тому є важливою складовою готовності майбутніх лікарів до роботи за фахом.

Відтак, основи професійної комунікації медичних працівників мають бути закладені під час навчання у навчальних закладах вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Денищич Т. А. Загальнодидактичні принципи формування термінологічної компетентності студентів. *Наука і освіта*. 2014. № 6. С. 181–186.
2. Кайдалова Л. Г. Психологія спілкування : навч. посіб. Харків : НФаУ. 2011. 132 с.
3. Сердюк А. М. Визначення компетенції в оцінці якості підготовки фахівців у системі безперервного професійного розвитку лікарів. *Україна. Здоров'я нації*. 2007. № 1. С. 118–123.
4. Тимофієва М. П. Психологічні умови розвитку комунікативної компетентності майбутнього сімейного лікаря : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2008. 20 с.

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ЛІКАРЯ

Дослідження комунікації в галузі охорони здоров'я показують, що комунікативна компетентність є важливим аспектом успішного надання медичної допомоги фахівцями, які належать до типу професій «людина – людина». Міжособистісні та комунікативні навички лікаря мають значний вплив на догляд за пацієнтами та сприяють покращенню лікувального процесу.

Професійна діяльність медиків характеризується тим, що істотне місце в ній займає значна кількість міжособистісних контактів. Фахівцям потрібно встановити особистий зв'язок і зрозуміти, як пацієнт сприймає хворобу та лікування, їм потрібно виявити емпатію й налагодити взаєморозуміння. Ефективне спілкування завойовує довіру та прихильність пацієнтів та допомагає побудувати здорові стосунки між лікарем та пацієнтом.

На ефективність такої взаємодії впливає комунікативна компетентність лікаря.

Дослідженням комунікативної компетентності фахівців різних спеціальностей займалися Т. Бутенко, І. Данченко, Н. Завіниченко, О. Касаткіна, І. Козубовська, О. Краєвська, С. Макарєнко, В. Назарєнко, М. Тимофієва, А. Хом'як, В. Черєвко та ін. Професійній комунікативній компетентності присвячені праці С. Александрової, Д. Годлевської, О. Загородної, З. Підручної, Л. Пляки. Комунікативну компетентність з погляду лінгвістики, педагогіки, психології, соціології, теорії комунікації, культурології досліджували і зарубіжні вчені L. Bachman, M. Canale, N. Chomsky, K. Foss, O. Argie, J. Koester, D. O'Hair, A. Palmer, G. Rickheit, H. Widdowson, C. Sabee та ін. Разом з тим, проблема формування комунікативної компетентності майбутнього лікаря як складової його професійної підготовки сьогодні залишається актуальною.

Аналіз багатьох наукових джерел свідчить, що комунікативна компетентність – це узагальнена комунікативна властивість особистості, що включає розвинуті комунікативні здібності, сформовані уміння і навички міжособистісного спілкування, знання про основні його закономірності та правила, та яка надає можливість лікарю успішно контактувати для вирішення комунікативних задач (передачі інформації, встановлення та підтримки контактів, інші) [1].

Професійна комунікативна компетентність є предметом спеціальних досліджень у галузі професійної підготовки майбутніх лікарів (С. Герасименко, Ю. Ємельянова, Ю. Лісіцина, С. Чусовлянова, І. Палійчука, О. Уваркіної та ін.), які визначають її як складову комунікативної культури професіонала, запоруку успішної кар'єри. Більшість дослідників трактує комунікативну компетентність лікаря як засновану на комунікативних здібностях, вміннях і знаннях,

інтелектуально й мотиваційно обумовлену соціально-професійну характеристику, що дозволяє лікарю самостійно й відповідально реалізовувати ефективні й адекватні комунікативні дії в конкретних ситуаціях міжособистісної взаємодії [3].

Низовець О. А. виокремлює такі складові комунікативної компетентності:

– когнітивна компонента: виявляється через психічні процеси, пов'язані з пізнанням інших людей і самого себе, зацікавленість власним внутрішнім світом, рефлексію; це комплекс знань про сутність, структуру, функції та особливості спілкування загалом та професійного спілкування, зокрема; знання про стилі спілкування; фонові знання, тобто загальнокультурна компетентність, яка не стосується безпосередньо професійного спілкування, але дозволяє зрозуміти приховані натяки, асоціації тощо, все те, що більш глибокому розумінню; перцептивні і рефлексивні уміння, які уможливають проникнення у внутрішній світ співрозмовника та сприяють розумінню самого себе;

– емоційна компонента: виявляється у різноманітних адекватних щодо професійних вимог емоційних станах, позитивних і негативних емоціях, задоволеності (партнером, спілкуванням, собою); у гуманістичній настанові на особистість іншої людини та на спілкування з нею, емоційній чутливості до інших людей, готовності вступати з іншими в особистісні, діалогічні стосунки; передбачає розвинуту емпатію, низький рівень тривожності, агресії та конфліктності у спілкуванні;

– поведінкова компонента: виявляється через невербальну і вербальну комунікацію (міміка, жести, пантоміміка, мова); загальні та специфічні комунікативні уміння, які сприяють успішному встановленню контакту із співрозмовником, дозволяють здійснювати контроль ситуації взаємодії з ним, застосовувати конструктивні стратегії поведінки у конфліктних ситуаціях; спонукає діяльність, вчинки, локалізацію пересування в просторі [4].

Надання якісної медичної допомоги відбувається лише тоді, коли всі лікарі чітко та ефективно спілкуються з пацієнтом, іншими медичними працівниками та у своїх колективах. Тому важливо формувати комунікативну компетентність студентів-медиків у процесі їх професійної підготовки, використовуючи при цьому різні інтерактивні форми та методи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гавриляк Л. С. Комунікативна компетентність як складова професійної підготовки сучасного фахівця. *Scientific journal «ЛОГОС. The art of scientific mind»*. April, 2019. № 3. С. 70–73.

2. Галицька М. М. Складові комунікативної компетентності студентів вищих навчальних закладів. *Освітологічний дискурс*. Вип. 2(10). 2015. С. 39–48. URL: <https://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/264>.

3. Казібекова В. Ф. Психологічні особливості комунікативної компетентності в різних професійних групах. *Соціокультурні та психологічні виміри становлення особистості*: зб. наук. праць (м. Херсон, 26–27 верес. 2019 р.). Херсон : ФОР Вишемирський В. С., 2019. С. 106.

4. Низовець О. А. Теоретико-методологічний аналіз феномену комунікативної компетентності. *Актуальні проблеми психології*. Київ-Ніжин : Видавництво НДУ, ДС «Міланік», 2012. Том 10. Вип. 1. С. 153–160.

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ

Компетентність є комплексною інтегрованою характеристикою особистості майбутнього фахівця, який володіє: набором знань, умінь, навичок, що забезпечують розв'язання проблем і досягнення певних стандартів у галузі професії; стійкою готовністю і здатністю до професійної та комунікативної діяльності зі знанням своєї справи; спроможністю успішно задовольняти індивідуальні, соціальні, виробничі потреби, діяти та виконувати поставлені завдання; ефективним використанням здібностей, що дозволяють плідно здійснювати професійну діяльність відповідно вимог, опановуючи певні компетенції й реалізуючи їх у досвіді успішної продуктивної діяльності в професійній і соціальній сферах [3, с. 47].

Поняття «компетентність» має широкий спектр визначень. Тому при окресленні пріоритетності у компетентності виокремлюють поняття «ключові компетенції», або «компетенції». Ключові (базові) компетенції є багатокомпонентними, поліфункціональними, надпредметними та міждисциплінарними; охоплюють особистісні якості, інтелектуальні здібності, комунікативні вміння.

Одним із головних завдань професійної освіти є формування ключових компетенцій, які необхідні для будь-якої професійної діяльності. Експерти Ради Європи вказують на ключові компетенції, які мають набути сучасні випускники вищих навчальних закладів професійної освіти:

- соціальні компетенції – брати участь у прийнятті спільних рішень, функціонуванні та покращенні демократичних інститутів, урегульовувати конфлікти;
- комунікативні компетенції – толерантність, вміння спілкуватися;
- міжкультурні компетенції – розуміння відмінностей, розуміння один одного, здатність взаємодіяти з людьми різних культур, мов, релігій;
- інформаційні компетентності – володіння комп'ютерною грамотністю, здатність оволодіти новими інформаційно-комунікаційними технологіями;
- навчальна компетентність – здатність навчатися протягом усього життя, що є основою безперервної професійної освіти [1, с. 128].

Успішність фахівця в медицині визначається не лише його професійними знаннями, вміннями та навичками, практичним досвідом, а вмінням спілкуватися в професійній діяльності, враховуючи численні міжособистісні контакти при спілкуванні з пацієнтами та їхніми родичами, колегами-медиками, психоемоційні перевантаження, необхідність швидко ухвалювати життєво важливі рішення, тобто власне комунікативною компетентністю лікаря.

Підготовка майбутнього лікаря у закладах вищої освіти включає повний комплекс знань, умінь та навичок, характерних для даної професії та розвиток ключових компетенцій, необхідних у майбутній професійній діяльності та соціальній сфері комунікації.

Пріоритетною тенденцією удосконалення професійної підготовки майбутніх лікарів є формування у них комунікативної компетентності у контексті зростання вимог до їхнього рівня освіченості, професіоналізму і культури, що визначає затребуваність медиків на ринку праці.

Сформованість комунікативної компетентності в майбутніх лікарів, як сукупності знань про спілкування в різноманітних умовах і з різними комунікантами, а також уміння їх ефективного застосування у конкретному спілкуванні в ролі адресанта і адресата, передбачає володіння мовленнєвими уміннями й навичками, необхідними для спілкування, сукупність знань про норми й правила ведення комунікації [2, с. 51].

Підсумовуючи вищесказане, можемо констатувати, що продуктивність і результативність професійної діяльності майбутніх лікарів безпосередньо залежить від комунікативно-мовленнєвих умінь і комунікативних якостей (ввічливість, готовність допомогти та відстоювати свою точку зору, повага до інших, тактовність, уважність, комунікабельність, спостережливість, довіра, гнучкість спілкування, емпатійність, рефлексивність тощо), оскільки неможливо лікувати пацієнта без спілкування з ним.

Безумовно, формування у майбутніх лікарів комунікативно-мовленнєвих умінь для налагодження ефективної професійної комунікації та досягнення взаєморозуміння між учасниками спілкування (колегами, пацієнтами, родичами, друзями та колегами хворих) залишається однією з найскладніших проблем.

ЛІТЕРАТУРА

1. Левківська С. М. Формування фахової компетентності майбутніх медичних сестер як наукова проблема. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2014. Вип. 1 (73). С. 124–131.
2. Пиріг Л. А. Медицина і українське суспільство : зб. мед. публіц. пр. К. : Б. в., 1998. 472 с.
3. Шиянюк Л. В. Тексточентричний підхід до формування україномовної комунікативної компетентності студентів вищих технічних навчальних закладів I–II рівнів акредитації : дис. ... канд. пед. наук. Х., 2018. 368 с.

Кулянда О. С.¹, Денефіль О. В.², Кулянда О. О.²
Тернопільська ЗОШ I-III ст. № 4¹;
Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України²

ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ НОВОГО УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОПИСУ У МЕДИЧНІЙ СФЕРІ

Формування мовленнєвої компетентності сучасного медичного працівника є вимогою сьогодення й основним завданням професійної освіти. Науковці погоджуються в тому, що сьогодні основна мета вивчення мови – навчити кожного члена суспільства втілювати будь-яку важливу інформацію у відповідну мовну форму за допомогою доцільних мовних засобів. Знання мови – це насамперед знання свого фаху, рівень опанування професійною мовою, фаховою термінологією. Фахове мовлення людини свідчить про її духовний, інтелектуальний розвиток, внутрішню культуру.

Які ж нововведення нового Українського правопису є найбільш актуальні, максимально адаптовані до медичного мовного дискурсу?

Ми вибрали 14 новацій правопису, які чи не найбільше привертають до себе увагу.

1. Групі іменників третьої відміни в родовому відмінку однини повернуте як варіант також закінчення на -и, крім закінчення -і, що дотепер від 1930-х років було єдиною дозволеною формою. Іменники на -ть після приголосного у родовому відмінку однини можуть набувати як варіант закінчення -и: **гідности, незалежности, радости, смерти, крові, соли тощо.**

2. Значно розширений перелік компонентів, які пишуться з рештою слова разом (раніше багато з них писалися через дефіс). Це стосується не тільки іменників, а й утворюваних від них прикметників, які теж тепер втратять дефіс. До таких компонентів, що пишуться разом, тепер, зокрема, належать (раніше цей список був значно коротший): **абро-, авіа-, авто-, аеро-, аква-, алко-, арт-, астро-, аудіо-, біо-, веб-, геліо-, гео-, гідро-, дендро-, екзо-, еко-, економ-, етно-, євро-, зоо-, ізо-, кібер-, мета-, метео-, моно-, мото-, нарко-, нео-, онко-, палео-, прес-, псевдо-, соціо-, теле-, фіто-, лже-, та ін., а також архі-, архи-, блиц-, гіпер-, екстра-, макро-, максі-, міді, мікро-, міні-, мульти-, нано-, полі-, преміум-, супер-, топ-, ультра-, флеш-; анти-, віце-, екс-, контр-, лейб-, обер-, штабс-, унтер-: аброморфема, екопродукти, лейбмедик, мініштифт, гіпернефрома, макрогірія, мікропротез.**

3. Проте через дефіс слід писати:

- ініціальну аббревіатуру, написану великими або малими літерами, з будь-яким словом: **ВІЛ -інфékція, ВІП -зála, ДНК-анáліз, ДНК-експертиза;**
- дві ініціальні аббревіатури, написані великими літерами: **ВІЛ-СНІД;**
- слова-терміни, у складі яких є літера алфавіту: **Т-подібний, П-подібний.**

4. Невідмінюваний числівник «пів» зі значенням «половина» з іменником-загальною і власною назвою у формі родового відмінка однини пишемо **окремо: пів години, пів грама**. [2, с. 109].

Якщо ж «пів» ужито з іменником у формі називного відмінка і становить єдине поняття, а не в значенні «половина», то пишемо **разом: півоберт, півкуля**.

5. Скасовано деякі написання на кшталт ЙЯ, ЙЄ тощо. Натепер звук [j] у складі звукосполучень [je], [ji], [ju], [ja] передаємо буквами **є, ї, ю, я: конвеєр, параноя, пєєрові бляшки**.

6. Слова **проект, проєкція** тепер пишемо тільки з **є**.

7. Слово **госпіс** тепер пишемо з **г** на початку (раніше було *хоспіс*); інші схожі запозичені слова залишилися через **х**.

8. У запозиченнях із давньогрецької мови, що мають стійку традицію передавання буквосполучення *au* шляхом транслітерації як *au*, допускаються орфографічні варіанти: **аудієнція і авдієнція, аудиторія і авдиторія, лауреат і лавреат, пауза і павза, фауна і фавна**.

9. У словах грецького походження, узвичаєних в українській мові з **ф**, допускається орфографічна варіантність на зразок: **анафема і анатема, дифірамб і дитирамб, ефір і етер, кафедра і катедра, логарифм і логаритм та ін.**

10. Разом пишемо іменники, утворені шляхом поєднання за допомогою сполучного звука двох чи кількох основ: **карієсорезистентність, іонофорез, остеоіндукція, склоіономер, антибіотикотерапія, вакуумкюретаж, вітамінотерапія, вестибулопластика, електроодонтодіагностика**.

11. Тепер пишемо тільки **двоактний, двоокис, двооксид, двоопуклий, двоосьовий, триатомний**, а не «двох-», «трьох-», «чотирьох-», як раніше, перед наступним **А** чи **О**.

Пишемо **двох-, трьох-, чотирьох-**, якщо наступна частина є числівником чи співвідносним іменником: **двохсотий, трьохтисячний, чотирьохмільйонний, чотирьохмільярдний; двохсотрія, трьохсотрія, чотирьохсотрія**.

12. **Назви сайтів** без родового слова пишемо з малої букви – **твітер, гугл**; назви сайтів із родовим словом пишемо з великої букви і в лапках: **мережа «Фейсбук», енциклопедія «Вікіпедія»**. Назви сайтів, ужиті як назви юридичних осіб, пишемо з великої букви і **без лапок: РНБО ввела санкції проти Яндексa**.

13. Якщо звертання складається із загальної назви та імені або з двох загальних назв, форму **кличного відмінка** набувають обидва слова:

лікарю Ігорю, пане професоре, колего Миколо. Можливі також поєднання форми кличного відмінка іменника загальної назви і форми кличного відмінка прізвища, однакової з формою називного відмінка: **друже Максименко, колего Євгенищук, пане Коваль** [3, с. 138].

14. У новому правописі затвердили використання та механізм утворення **фемінітивів**. Кандидатка філологічних наук, радниця колишньої міністерки освіти і науки України Л. Гриневич з питань антидискримінації в освіті Олена Масалітіна зауважує: «Оновлений правопис української мови приділив цілий підпункт тому, як утворювати назви жінок (параграф 32, пункт 4). Це цілком природній процес, що мовна норма змінюється, відповідаючи на запити

XXI століття, у якому, жінки та чоловіки мають рівні права за Конституцією». Фемінітиви – це питома риса української мови як системи. Вони завжди були. Зараз лише продовжують утворюватися нові та активніше вживаються вже наявні, як-от: **абітурієнтка, акушерка, асистентка, аспірантка. біологиня, гінекологиня, дантистка, доцентка, зоологиня, кандидатка, лікарка, магістриня, медикиня, нейрохірургиня, проректорка, професорка, фізіологиня, філософиня тощо** [3, с. 21].

Таким чином, вивчення і застосування норм нового Українського правопису є справою непросту, проте цікавою і вкрай необхідною.

ЛІТЕРАТУРА

1. Український правопис. Київ, 2019. 282 с.
2. Терещенко В. М., Панченков А. О. Навчально-методичний посібник «Методика реалізації Українського правопису в новій редакції у закладах загальної середньої освіти». Харків : Соняшник, 2019. 256 с.
3. Лещенко Т. О., Бондар Н. В., Жовнір М. М. Український правопис: новації та варіації : науково-навчальний посібник. Полтава : УМСА, 2020. 40 с.

Marchuk O. M., Podobivskyi S. S., Fedoniuk L. Ya.
I. Horbachevsky Ternopil National Medical University

RESEARCH OF INFECTIONS TRANSMITTED BY TICKS AND MOSQUITOES AND DIRECTIONS OF THEIR OPTIMIZATION

The relevance of the topic is that a significant part of arthropods, which have important health significance, reproduce and spread very quickly. This largely depends on climate change in the world, including in Ukraine. Among these arthropods, the most important role in the transmission of pathogens of many infectious diseases is played by ticks and some representatives of dicotyledonous insects [2; 3].

The classes from Insecta, a range of Diptera, mosquitoes of the (kind) genres Anopheles, Culex, and Aedes more important quality and intermediate a source of infections. These insects are still uncountable studied as prevalence of transmissible infections [5].

Problems of outside by ecology and climatic conditions make it necessary to study issues that are extremely relevant in terms of mass distribution and urbanization of ticks and mosquitoes, which are united by a common area and create to a dangerous transmitting many transmissible infections [2].

The purpose of scientific research is to study the structure, morphology and stage of their development (identification of mites and mosquitoes) in scientific studies on the dissemination of transmissible infections. Including the identification of the biologic agents of these infections. Methods of scientific definitions include experimental research methods.

The basic methods of our research are microscopic studies of the morphoanatomy of objects, laboratory diagnosis of their epidemiological condition and a number of experimental studies related to the optimization of diagnostic methods [3].

Scientific work is carried out in our Center for the study of Lyme borreliosis, which opened in 2017 at Ternopil National Medical University named after I.Ya. Horbachevsky Ministry of Health of Ukraine. Also at our department of medical biology, deal with the issue of Ixodes mites on the morpho-physiological characteristics of mites, in relation to biological and ecological, epidemiological and veterinary significance [1; 4].

At our university on the basis of this research center ticks were studied various laboratory diagnostic methods:

- Identification of environmental objects (ticks and mosquitoes);
- molecular, performed by PCR laboratory to identify (DNA/RNA) infectious agents such as borreliosis, babesiosis, anaplasmosis, tick-borne encephalitis virus and etc;
- Immunoblotting to borreliosis to determine (Ig M, Ig G);
- Enzyme-linked immunosorbent assays (Ig M, Ig G).

On a present time, the tasks are to optimize laboratory finding, increase their efficiency and search for and apply new diagnostic methods.

BIBLIOGRAFY

1. M.A. Andreychin, M.I. Shkilna, S.O. Nikityuk, S.S. Podobivskiy, O.M. Marchuk, I.M. Klisch, M.M. Korda. Chastota viyavlennya Boreliy i Anaplazmi u klischiv, viluchenih vid meshkantsiv Ternopilskoyi oblasti. *Vseukr. naukovo-prak. konferentsiya Infektsionistiv i plenum GO «Vseukr. Asotsiatsiya infektsionistiv»*. 2017. C. 9–10.

2. Podobivskiy S.S., Marchuk O.M., Fedoniuk L.Ja., Vakirjak N.P. I. Horbachevsky Ternopil State Medical University, Slowatskoho str., Ternopil, Ukraine. Podobivskiy W.S. Ternopil Postgraduate Pedagogical Education, Ternopil, Ukraine. Furka L.B., Jarema O.M. I. Horbachevsky Ternopil State Medical University, Slowatskoho str., Ternopil, Ukraine. Comparative Characteristic of the morpho-physiological parameters, biology and epidemiology of Ixodidae (Ixodes and Dermacentor). *DeuscherWissenschaftssherold, German Science Herald*. 2018. № 2. P.10–12.

3. Fedoniuk L. Ya., Podobivskiy S. S., Kamyshnyi A. M., Saturdayska A. S., Khavtur V. O., Marchuk O. M., Zahrychuk O. M., Furka O. B., Cherniashova V. M. Morphological and physiological, biological and epidemiological features of acariana of the genus Ixodes (Latreille, 1795) – human ectoparasites in biogeocenoses of Ternopil region. *Wiadomości Lekarskie*. 2019. TOM LXXII, no 2. P. 224–228.

4. S.I. Klimnyuk, L.B. Romanyuk, M.I. Shkilna. Suchasni uyavlennya pro granulotsitarniy anaplazmoz lyudini. *Peredova statty*. 2017. P. 4–9.

5. URL: <https://uk.wikipedia.org/>.

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ – ЕФЕКТИВНА ФОРМА ОВОЛОДІННЯ ФАХОВИМИ КОМПЕТЕНТНОСТЯМИ

Відповідно до мети освітньо-професійної програми «Медицина», яка полягає в підготовці фахівця, здатного розв'язувати складні задачі та проблеми у сфері охорони здоров'я або в процесі навчання, здобувачі освітньої кваліфікації «Магістр медицини» формують здатність застосовувати набуті знання, уміння, навички та розуміння з гуманітарних, фундаментальних та професійно-орієнтованих навчальних дисциплін.

До обов'язкових компонентів освітньо-професійної програми «Медицина» належить дисципліна «Українська мова (за професійним спрямуванням)», вивчення якої базується на засадах сучасного процесу професійної освіти з урахуванням особливостей розвитку мовознавства і стандартів вищої медичної освіти та системи охорони здоров'я для ефективного виконання професійних обов'язків.

Навчальна програма курсу зорієнтована на підготовку конкурентноспроможних фахівців професійної кваліфікації «Лікар» і побудована на відповідних теоретичних, наукових засадах та практичній підготовці.

Важливою складовою оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових практичних занять, є самостійна робота студентів. Для її успішного виконання викладачами створено методичні вказівки, що містять алгоритми виконання практичної роботи. Запропоновані студентам завдання та вправи дають змогу по-новому осмислити мету й завдання фахового усного, писемного спілкування з урахуванням синтаксично-семантичного і функціонального аспектів професійної мовленнєвої діяльності, вільно володіти науковим дискурсом, опанувати норми укладання основних адміністративно-канцелярських та медичних документів.

Самостійна робота студентів є важливою складовою цілісності якісного процесу професійної підготовки зі спеціальності 222 «Медицина» і сприяє успішному засвоєнню знань під час фахової підготовки.

Результатами такого виду навчальної діяльності повинні бути вміння та знання, які є важливими для оволодіння такими фаховими компетентностями, як-от: спроможність збирати медичну інформацію про пацієнта й аналізувати клінічні дані; здатність до ведення медичної документації; вміння опрацьовувати державну, соціальну, економічну та медичну інформацію; здатність до проведення аналізу діяльності лікаря, закладу охорони здоров'я і спроможність проводити заходи щодо європейської та євроатлантичної інтеграції.

Набуття фахової компетентності передбачає поглиблення студентами знань щодо мовних і немовних засобів та способів для висловлення думок у професійній сфері спілкування. Серед умінь, які формує студент під час набуття

цієї компетентності, є здатність доцільно використовувати засоби сучасної української ділової мови в практиці живого спілкування, ефективно добираючи вербальні і невербальні засоби для формулювання думок.

Отже, самостійна робота студентів з дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» спрямована на формування знань та вмінь, які полягають у набутті досвіду особистої відповідальності за власну комунікативну поведінку та індивідуальної предметної діяльності (навчально-пізнавальної, аналітичної, синтетичної); розвитку здатності до самонавчання і в контролі результатів мовленнєвої діяльності; у вимогливості до свого мовлення в практиці фахового спілкування.

Орел Ю. М., Орел М. А., Миколенко А. З.
*Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИКІВ У СТУДЕНТІВ МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ НА ПРИКЛАДІ МОДЕЛЮВАННЯ КОМУНІКАЦІЇ РІЗНИХ СУБ'ЄКТІВ ЛІКУВАЛЬНО-ДІАГНОСТИЧНОГО ПРОЦЕСУ

Право хворих приймати рішення про охорону їхнього здоров'я закріплене в юридичних документах та етичних меморандумах в усьому світі. Декларація про права хворого Світового Лікарського Товариства (WMA) стверджує: «Хворий має право на самовизначення, приймати вільні рішення щодо себе самого/самої. Лікар інформує хворого про наслідки його/її рішення» [1, с. 46]. Отже, цілком очевидно є важливість адекватної комунікації між лікарем і хворим, що об'єктивно неможливо при низькому рівні відповідних навиків у першого з них. У той же час слід враховувати, що багато хворих некомпетентні приймати рішення за себе і найперше це стосується дітей – однієї з найбільш уразливих категорій пацієнтів. Діти «делегують» право прийняти рішення дорослій людині – чи то батькам або опікунам, чи лікарю, чи іншим особам [1, с. 50]. І тут виникає цілий спектр етичних питань як щодо визначення цієї відповідальної особи, так і щодо критеріїв, якими вона керуватиметься, приймаючи рішення.

З метою оцінки комунікативних навиків у студентів медичного університету та визначення розуміння ними етичних засад діяльності лікаря нами проводилося наступне дослідження. Випадковим чином обрано дві когорти студентів медичного факультету – III курсу (група 1) та V курсу (група 2). У кожену з них входило по 14 людей, котрим пропонувався опис наступної клінічної ситуації [1, с. 132]. *Хлопчик М. народився на 23-му тижні вагітності. Через глибоку незрілість він потребує респіраторної підтримки апаратом ШВЛ; окрім того, у нього діагностовано ураження ЦНС. Малоймовірно, що дитина переживе наступні кілька тижнів, а якщо виживе, то, майже напевне, буде сильно*

обмеженою розумово і фізично. Стан хлопчика ускладнюється розвитком некротичного ентероколіту. Можна провести оперативне втручання – резекцію змертвілої частини кишечника, що дозволить зберегти мінімальний шанс немовляти на виживання. Однак батьки вагаються дати згоду, оскільки вони не хочуть, щоб син страждав від операції і вважають, що якість його життя ніколи не буде повноцінною.

Майбутні лікарі повинні були обрати одну із трьох моделей поведінки: 1) активно переконувати батьків у необхідності операції; 2) пасивно очікувати їх рішення; 3) наголошувати на потенційних ризиках та загальному неблагоприятному прогнозі щодо якості життя дитини. Також студентів просили навести ключові слова або словосполучення для аргументації своєї позиції в розмові з батьками.

Варіант активних дій лікаря щодо переконання батьків у необхідності інвазивного лікування обрали більшість студентів – 8 у першій групі та 11 у другій. Для обґрунтування своєї точки зору вони найчастіше використовували такі слова та лексичні форми як «віра», «надія», «сподівання», «любов», «милосердя», «право на життя», «надати шанс», рідше – «диво», «чудо», «може трапитися навіть неймовірне».

Друга із запропонованих моделей, а саме надати батькам можливість вибору, не намагаючись жодним чином на цей вибір вплинути, була найбільш прийнятною для 4 студентів першої групи та 1 другої. При цьому вони використовували такі вербальні форми як «відповідальність», «право вибору».

Найменш популярним був третій сценарій подій, при якому лікар, акцентуючи увагу батьків на високих потенційних ризиках та сумнівній перспективі для дитини, підводив їх до думки про відмову від операції. Його обрали у першій групі 2 студентів, у другій – також 2. Для переконання вживалися такі поняття як «милосердя» (що перегукується із відповідями першої групи і свідчить про неоднозначність трактування цієї філософської категорії), «можливість зробити правильний вибір», «важке, але правильне рішення», «так буде краще (для дитини)».

Таким чином, серед студентів V курсу, порівняно із їх молодшими колегами, збільшується частка тих, хто надає перевагу діяльному впливу на ситуацію перед позицією пасивного вичікування.

Отже, на нашу думку, моделювання ситуацій, котрі потребують комунікації різних суб'єктів лікувально-діагностичного процесу, сприяє покращенню комунікативних навичок у студентів та здатності приймати складні і неоднозначні рішення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Підручник з лікарської етики / Світове Лікарське Товариство ; пер з англ., вид. за ред. Л. Пирога. К.: Третє тисячоліття, 2009. 136 с. URL: https://www.wma.net/wp-content/uploads/2016/11/Medical_Ethics_Manual_Ukrainian.pdf.

ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЄКТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ

Формування мовленнєвої компетентності відбувається ефективніше при використанні інтерактивних методів навчання, які спрямовані не на запам'ятовування та відтворення студентом готових знань, отриманих від викладача, а на самостійне оволодіння навичками та вміннями під час активної пізнавальної та практичної діяльності. Найбільш доцільною з інновацій є метод проєктів, мета якого – надати студенту змогу самостійно набувати знання під час вирішення практичних завдань; викладачу ж відводиться роль координатора, експерта, джерела інформації.

Проєкт, як альтернативний спосіб організації навчального процесу, включає традиційні принципи планування та організації навчання мови. Досягненню мети проєкту, залежно від поставленої мети, слугують: вивчення необхідних лексичних та граматичних одиниць, пошук джерел інформації, відбір потрібних відомостей, оформлення та презентація отриманих результатів у вигляді стенду, брошури, альбому, колективного колажу тощо.

Проєкти, інтегровані в традиційний навчальний процес, передбачають виконання творчих і дослідницьких завдань у рамках навчальної програми з англійської мови. Найбільш типовим є використання міні-проєктів. Процес розробки проєктних завдань передбачає такі основні етапи діяльності викладача і студентів: 1) планування проєкту; 2) розробка проєкту; 3) виконання проєкту; 4) презентація та обговорення результатів проєкту.

Викладач координує початкову та завершальну стадії проєктів на заняттях; основна частина роботи над проєктними завданнями виконується студентами самостійно, поза навчальною аудиторією.

На етапі підготовки до виконання проєктних завдань викладач пропонує студентам у прихованому вигляді проблему, яку необхідно ідентифікувати і сформулювати. Завдання викладача – подати ситуацію таким чином, щоб студенти могли виявити при її вирішенні максимальну самостійність. На цьому етапі підбирається навчальний матеріал для первинного ознайомлення з темою проєкту та здійснюється мовна професійно орієнтована підготовка студентів.

На стадії розробки проєктних завдань основний аудиторний час відводиться на відпрацювання мовних моделей, удосконалення навичок діалогічного та монологічного мовлення, виконання комплексу завдань, які сприяють розвитку пізнавальної діяльності студентів. У цьому контексті корисними є такі завдання: «Listen to the beginning of the text, and then supplement it», «Propose your own version of continuing a dialogue...», «Imagine that ...», «Write down what may happen if ...», «Provide your own advice as to the problem solution». Перш ніж перейти до

обговорення проблемних питань, студенти повинні вільно володіти активною лексикою і граматиною в межах навчальної теми.

Стадія виконання проекту передбачає значний об'єм самостійної позааудиторної роботи студентів, що включає опрацювання різноманітних джерел інформації (робота з базовими текстами, додатковою літературою з проблематики питання, довідковою літературою, сайтами інтернету). У процесі роботи над проектом студенти з неоднаковим рівнем мовної підготовки та різними поглядами на поставлену проблему об'єднуються для виконання проекту. Ті з них, котрі краще підготовлені, роблять необхідний переклад, готують реферат чи коротенькі анотації з досліджуваної проблеми, складають ребуси, кросворди, а решта – художньо оформляють проекти, підбирають дизайн, роблять фотографії, шукають цікавий додатковий матеріал.

На аудиторних заняттях студенти звітують про виконану роботу на кожному етапі проекту; відпрацьовують та удосконалюють мовні навички, необхідні для презентації результатів проектів; розв'язують проблеми, що виникають в процесі виконання проектних завдань; отримують необхідні консультації викладача. Роль викладача на цьому етапі роботи полягає у координації навчально-пізнавальної діяльності студентів та забезпеченні сприятливого психологічного клімату у групах, що сприяє підвищенню ефективності виконання завдань та мотивації студентів.

Метою кінцевого етапу проектної діяльності є творче застосування студентами отриманих знань, навичок, умінь. Цей етап включає презентацію, оцінку та осмислення результату проекту. Завдання викладача – активізувати обмін думками між учасниками проекту, щоб виявити сильні та слабкі сторони проектних завдань.

Отже, навчання англійської мови з використанням проектних технологій підвищує мотивацію студентів до вивчення мови, стимулює розкриття їхнього творчого потенціалу. Метод проектів сприяє розвитку в студентів уміння працювати самостійно та в команді, використовуючи різноманітні джерела інформації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бегьом Ф. Проект на уроці іноземної мови. К. : Основа, 2017. 45 с.
2. Дьоміна О. Метод проектів як засіб розвитку творчої особистості та ефективної співпраці учнів та вчителя. *Англійська мова та література*. 2012. № 3. С. 7–10.
3. Mafruudloh, N. Fitriati, R (2020). The Effect of Project Based Learning to the Students' Speaking Ability. *Celtic: A Journal of Culture, English Language Teaching, Literature, & Linguistics*, 7(1), 57–64.

РОЛЬ ПАМ'ЯТІ У ПРОЦЕСІ ПРОДУКУВАННЯ І ВИГОЛОШЕННЯ ПУБЛІЧНОГО МОВЛЕННЯ

Формування та розвиток системи вищої освіти в Україні є одним з найбільш актуальних завдань сьогодення. У зв'язку з демократизацією суспільного життя, гуманізацією освітніх процесів, оволодіння основами риторики та навичками публічного мовлення є професійною необхідністю майбутніх учителів-філологів.

У законі України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» 2019 року йдеться про те, що випускник ЗВО повинен зуміти «зробити аргументований виклад у логічній, послідовній формі, а також висловлюватися спонтанно, швидко і точно, передаючи найтонші відтінки смислу навіть у складних ситуаціях» [7].

Метою дослідження є висвітлення процесу функціонування меморії як одного із п'яти канонів класичної риторики, актуальної для вироблення майстерності укладання і виголошення публічного мовлення.

Риторика як наука вивчає «способи переконання і ефективні форми впливу на аудиторію з урахуванням її особливостей. У стародавній Греції її величали «царицею всіх мистецтв» [8].

Меморія (з лат. *memoria* – пам'ять) у рамках риторики – «один із розділів класичної риторики, який вивчає способи запам'ятовування і призначений для розроблення певної мнемотехніки з метою розвитку пам'яті» [3, с. 79]. На цьому етапі підготовки публічного виступу оратор має запам'ятати заздалегідь підготовану промову.

Для тренування пам'яті використовується поняття «мнемотехніка», що пояснюється, як «спосіб запам'ятовування, який ґрунтується на переведенні певного матеріалу в іншу знакову систему, а також в образи, які мовцю легше зберегти в пам'яті» [9]. Чільне місце у мнемотехніці займає асоціативний спосіб запам'ятовування, який полягає у створенні низки асоціацій, що є запорукою доброї пам'яті. Знаменитий римський оратор Цицерон писав, що «пам'ять на предмети – необхідна властивість оратора; і саме її ми й можемо укріпити за допомогою вміло розташованих образів, схоплюючи думки за цими образами, а зв'язок думок за розташуванням цих образів» [9]. Перед виголошенням промови, він ходив по будинку з однієї кімнати в іншу, повторюючи текст виступу. Кожного разу, коли Цицерон переходив до наступної думки, то робив паузу й у думках проводив асоціацію розділу промови з певним кутком свого дому, а, виступаючи у сенаті, він подумки повторював свій шлях по оселі і виголошував промову без користування записами [9].

У процесі публічного мовлення реалізується мисленнєво-мнемонічна діяльність, концентрація уваги, сприйняття, запам'ятовування та обробка інформації. Пам'ять – необхідна умова психічного розвитку особистості, адже

зрушення в психіці опираються на попередні досягнення та здобутки, що зафіксовані в пам'яті людини. Пам'ять є наріжним каменем людського існування, тому що навчання дає нам змогу засвоювати нову інформацію, а пам'ять зберігає її протягом тривалого часу. У психології пам'ять тлумачиться, як «здатність живої системи фіксувати факт взаємодії із середовищем (зовнішнім або внутрішнім), зберігати результати цієї взаємодії у формі досвіду і використовувати його в поведінці» [1, с. 109]. За С. Максименком, пам'яттю називається закріплення, зберігання та наступне відтворення людиною її попереднього досвіду [4, с. 133]. Враховуючи визначення пам'яті, пропонуємо на підготовчому етапі створення публічного виступу попередньо відпрацьовувати зміст, добирати й запам'ятовувати засоби та прийоми його передачі. Для цього використовують образну (запам'ятовування образів, явищ, їх властивостей та зв'язків між ними), емоційну (запам'ятовування та відтворення емоцій) та словесно-логічну (думки та судження, що відображають предмети у загальних властивостях) пам'ять.

У процесі запам'ятовування важливою є роль *операційної пам'яті*, яка «забезпечує запам'ятовування і відтворення операційної інформації, потрібної для використання її в поточній діяльності» [4, с. 134] продукування і виголошення публічного мовлення.

Для його продукування необхідна робота тривалої пам'яті, що відбувається в процесі набування й закріплення знань, умінь і навичок, розрахованої на її збереження з наступним відтворенням у діяльності людини [4, с. 136]. Під час виголошення підготовленого до виступу матеріалу важливо «не розгубити не тільки фактичну інформацію, а й образність, цікаві деталі» інформації [5, с. 15]. Під фактичною інформацією розуміється твердження чи судження, що ґрунтується на фактах і цифрах. Вона вказує на достовірність слів оратора, а також є засобом переконання аудиторії.

Образність виступу перед аудиторією забезпечується використанням вербальних (вживання емоційно забарвленої лексики, риторичних фігур) та невербальних засобів (динаміка виступу, жести, міміка, інтонація, тембр голосу тощо). Запам'ятовування є одним із головних процесів пам'яті. Воно буває мимовільним (здійснюється без поставленої мети запам'ятати матеріал) та довільним (наявне завдання та мотив). Для виголошення публічного виступу використовується довільне запам'ятовування зі спеціальними засобами та прийомами. Успішне запам'ятовування тексту відбувається за умови: 1) розподілу матеріалу на частини та виокремлення в ньому головних синтаксичних одиниць; 2) визначення основних думок, їх аргументації та відповідей на можливі запитання; 3) розуміння тексту (сміслові запам'ятовування), оскільки лише механічне запам'ятовування призводить до формального засвоєння матеріалу; 4) багаторазове, розумно організоване й систематичне повторення упродовж підготовки до виступу.

Отже, умовами реалізації меморії є досягнення успіху у процесі запам'ятовування тексту, призначеного для публічного презентування матеріалу, призначеного для сприймання публікою, дотримання перелічених правил зберігання інформації, інтерес до теми, її важливість і дієва установка на запам'ятовування.

Перспективою подальшого дослідження проблеми продукування і виголошення публічного мовлення є зосередження уваги та ролі елоквенції у процесі оформлення висловлювання для подальшого виголошення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Варій М. Й. Загальна психологія : навч. посіб. 2-ге видан., випр. і доп. Київ. 2007. 968 с.
2. Горслі К. Пам'ять без обмежень. Потужні стратегії запам'ятовування. 2 вид., Київ. 2020. 128 с.
3. Макович Х. Я., Вербицька Л. О., Капітан Н. О. Словник термінів і понять з риторики. Львів, 2016. 140 с.
4. Максименко С. Д., Соловієнко В. О. Загальна психологія : навч. посіб. Київ : МАУП, 2000. 256 с.
5. Мацько Л. І, Мацько О. М. Риторика : навч. посіб. 2-ге вид., стер. Київ. 2007. 311 с.
6. Шевчук С. В., Клименко І. В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. 4-те вид., виправ. і доповн. Київ. 2014. 696 с.
7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19> (дата звернення: 23.04. 2021).
8. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/rhetoric/30538/> (дата звернення: 23.04. 2021).
9. URL: https://pidru4niki.com/12090810/ritorika/memoriya_aktsiya (дата звернення: 23.04.2021).

Юкало В. Я.

*Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТІЙКОСТІ ЛІТЕРАТУРНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ НОРМИ

Теорія і практика культури мови, лінгводидактики передбачає культивування української літературної мови, її підтримку, захист і охорону від несприятливих і руйнівальних впливів, оперує поняттям стійкості літературної мови. Окреслимо й уточнимо зміст цього поняття.

Розглядаючи це питання, треба враховувати, що при загалом єдиній літературній нормі існує насамперед два її варіанти – для усного і писемного спілкування, а в професійній мові, насамперед медичній, мають свою специфіку норми інтерпрофесійної та інтрапрофесійної комунікації, офіційної та неофіційної. Очевидно, можна говорити про варіантність літературної мови чи не в усіх різновидах комунікації, в усіх стилях і жанрах.

Стійкість (міцність, стабільність, традиційність) – це головна риса літературної норми [3, с. 388; 4, с. 94; 5, с. 20; 7, с. 24]. Ця стійкість, стабільність не абсолютна. Є норми, які майже не порушуються мовцями, їхнє відтворення і сприйняття майже завжди автоматизоване. Це *сильні*, або *стійкі*, *норми*. Вони зберігають стійкість мови.

У практиці мовного спілкування спостерігаються типові відхилення від норми, автоматизоване вживання позалітературних елементів. Це, як правило,

зумовлене недостатнім рівнем мовної компетенції певної частини комунікантів, їхньою нездатністю (нездібністю) розмежувати в процесі спілкування літературні та позалітературні, діалектні, розмовні, просторічні, іншомовні співіснуючі в їхній свідомості мовні факти. Це *слабкі*, або *нестійкі*, *норми*.

Слабкі / нестійкі норми ослаблюють, розхитують структуру мови, уможливають мовні зміни, еволюцію мови. Проте нині поряд з різноманітними «еволюційними» змінами відбувається т. з. явище «забруднення» мови, про яке пише зокрема О. О. Тараненко: як в усних виступах, що тепер масово тиражуються радіо- і телеефіром, так і в писемній формі простежується величезна кількість позанормативних елементів [8, с. 41]. Слабкі / нестійкі норми уможливають і це негативне явище. Тому дуже важливо описати слабкі норми, щоб мовці й літературні редактори знали ці варіанти і «підтримували» слабку норму, сприяли її підсиленню і переходу до групи сильних норм.

Очевидно, в теорії навіть можна розрізнити як різні поняття, з одного боку, *сильні і слабкі літературні норми*, і, з другого боку, *стійкі і нестійкі літературні норми*. Назва *сильні і слабкі літературні норми* відбиває первинну природну сутність зазначених норм. У конкретній нормі існує потенційна сила чи слабкість. Наприклад, норму щодо наголошення омографів *лікарський* і *лікарський* обов'язково буде порушувати частина мовців; те саме стосується українсько-російської контрастивної лексики, зважаючи на сучасну мовну ситуацію. Хоча пропаганда літературної норми й адміністративні заходи можуть сприяти підсиленню слабких норм. Найменування ж *стійкі і нестійкі літературні норми* наголошує актуальний аспект норми, стійкість чи нестійкість норми в мовній практиці конкретної групи людей в певний час.

Певне співвідношення існує між *слабкими / нестійкими літературними нормами*, *складними випадками сучасної літературної норми* та *труднощами українського літературного слововживання* (про мовні труднощі див. у передмовах до словників: [6, с. 3-8; 1, с. 3-6; 2, с. 3-7]). В сучасних умовах українсько-російської двомовності вони часто пов'язані з контрастивними елементами систем цих мов. Слабкі / нестійкі літературні норми і складні випадки сучасної літературної норми – поняття майже тотожні. Норма звичайно розхитується, ослаблюється у місцях, що є складними випадками літературної норми. Хоча у кожній такій конкретній ділянці норма не завжди може бути слабкою. Тобто *слабка / нестійка літературна норма* – поняття, що відображає динамічний процес, *складний випадок літературної норми* – постійну якість.

Мовні труднощі є насамперед категорією психолінгвістичною, вони – усвідомлені, стосуються насамперед тих випадків у вживанні слова, щодо яких мовці мають сумнів і звертаються за відповіддю до словників, граматик і мовознавців. Але труднощі можуть виникати як щодо слабких літературних норм, коли мають сумнів щодо вибору між літературним і позалітературним варіантом, так і щодо диспозитивних літературних норм, коли сумніваються щодо вибору з двох синонімічних рівноправних, дублетних чи стилістично маркованих літературних варіантів. Слабкі / нестійкі мовні норми мовці можуть не усвідомлювати та інтуїтивно не розпізнавати. Їх можуть виявити мовознавці за

допомогою різноманітних методів наукового дослідження (це поняття соціолінгвістичне). Тому в зарахуванні тих чи інших фактів мови до мовних труднощів існує більше суб'єктивізму, ніж у виявленні слабких / нестійких літературних норм.

І нарешті, на сучасному етапі мовні труднощі, насамперед труднощі слововживання (поява сумнівів і звернення за консультацією), часто пов'язані з дистанціюванням української та російської мов. Причину цього явища можна пояснити тим, що після впровадження у 90-х рр. ХХ ст. в сферу офіційної комунікації українську мову почала застосовувати значна частина тих мовців, які на недостатньому рівні володіють нею (раніше користувалися російською мовою), насамперед її писемним варіантом. Звичайно, частина цих комунікантів – люди, що намагаються «правильно» спілкуватись цією мовою, з природних причин постійно сумніваються у правильності власного вибору мовної одиниці та, вибираючи із синонімічних засобів, переважно уникають схожих до російських слів (з логічних міркувань, оскільки українська і російська – різні мови, так і під впливом популярних пуристичних підходів до нормування мови, а також з метою самовираження) – та інтуїтивно часто відчують неприродність свого вибору і звертаються за порадою до мовних авторитетів, які є в їхньому середовищі. Дистанціювання української та російської мов, звичайно, може призвести до змін у мовній системі, до збіднення мови.

Слабкі / нестійкі літературні норми, навпаки, сприяють ослабленню мовної структури і можуть сприяти (на сучасному етапі еволюції мови) процесам зближення з російською мовою. Це пов'язано з тим, що слабкі літературні норми порушують навіть ті, що стверджують: «Я спілкуюсь чистою українською літературною мовою». Інша частина мовців, з низьким рівнем мовної компетенції, не переймається мовними питаннями і застосовує суржик (порушуючи майже всі слабкі мовні норми) – і ніяких труднощів. Таке ставлення до мови загрожує значними структурними змінами в мові, втратою національних мовних особливостей. Тому дослідження стійкості літературної норми і вивчення нестійких норм майбутніми фахівцями є важливим завданням теорії і практики культури мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Головащук С. І. Складні випадки наголошення : словник-довідник. Київ : Либідь, 1995. 192 с.
2. Головащук С. І. Українське літературне слововживання : словник-довідник. Київ : Вища шк., 1995. 319 с.
3. Єрмоленко С. Я. Норма мовна. *Українська мова: Енциклопедія* / редкол. : В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови), М. П. Зяблюк та ін. Київ : Укр. енцикл., 2000. С. 387–388.
4. Пилинський М. М. Мовна норма і стиль. Київ : Наук. думка, 1976. 287 с.
5. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови. Київ : Либідь, 1993. 248 с.
6. Словник труднощів української мови: Близько 15000 слів / Д. Г. Гринчишин, А. О. Капелюшний, О. М. Пазяк та ін. ; за ред. С. Я. Єрмоленко. Київ : Рад. шк., 1989. 336 с.
7. Струганець Л. Теоретичні основи культури мови. Тернопіль, 1997. 96 с.
8. Тараненко О. Українська мова в сучасній Україні. *Культура слова*. Вип. 53–54. Київ : Довіра, 2000. С. 33–42.

ЛІНГВОДИДАКТИКА В УМОВАХ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА

Білик Я. С.

*Вінницький національний медичний
університет імені М. І. Пирогова*

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНОМОВНИХ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ В ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ-НЕФІЛОЛОГІВ

Не секрет, що гуманізована спрямованість освіти, практичне володіння мовою сприяє формуванню всебічно розвиненої, соціально-активної особистості спеціаліста медичного профілю, забезпечуючи йому можливості для встановлення культурних ділових зв'язків, залученню до світової культури і загальнолюдських цінностей.

Важливість формування комунікативної компетенції (КК) майбутніх лікарів у системі навчання україномовної мовленнєвої діяльності обумовлена потребою розвитку в іноземних студентів навичок і вмінь комунікативного спілкування за допомогою використання мовних моделей, що застосовуються під час вивчення української мови як іноземної; можливістю вивчення культури, звичаїв і традицій країни, мову якої вони вивчають, а також розуміння специфіки політичної та економічної системи й використання отриманих знань у їх професійному розвитку. Постійне вдосконалення КК сучасних іноземних студентів є необхідною умовою для кращого уміння працювати з науковими джерелами й спілкуватися з медичними фахівцями в рамках міждержавних медико-професійних зв'язків.

Пріоритетний напрямок системи вдосконалення освіти останнім часом пов'язаний з розробкою теоретичних і методичних основ проектування технологій навчання, які забезпечують різнобічний розвиток україномовних комунікативних умінь і навичок іноземних студентів, а також їх здатності до швидкої і якісної переробки іншомовної (для них) інформації ефективними способами і засобами. Усе це обумовлює створення й виховання в учасників навчального процесу нових особистісних якостей, активних життєвих позицій, раціонального ставлення до навколишнього світу, розвиток як КК, так і професійного мислення й світогляду загалом.

Проте, успішне навчання студентів ускладнено через відсутність необхідних психолого-педагогічних умов: недостатнього науково-теоретичного обґрунтування місця й ролі цієї дисципліни в загальній системі підготовки майбутнього лікаря, слабкого програмно-методичного забезпечення, неопрацьованості підходів до реалізації єдності й наступності педагогічних дій викладачів цього курсу з викладачами інших дисциплін навчального плану вишу.

Соціально-організаційні аспекти цієї проблеми також потребують вивчення й наукового обґрунтування.

II пол. XX ст. була відзначена рядом фундаментальних теоретико-практичних досліджень з проблем лінгводидактики навчання мов: навчання розумінню мовлення (І. Халеева та ін.); стратегії мовленнєвої поведінки в міжкультурній комунікації (Т. Астафурова, В. Фурманов та ін.); формування комунікативної компетенції за видами мовленнєвої діяльності (А. Багрова, Л. Каменська, Є. Мусницька та ін.); навчання мови в контексті майбутньої професійної діяльності студентів (Е. Багдасарян, Т. Салтикова, С. Баришнікова та ін.) тощо. Звісно, не без вагомих досліджень про роль мови та мовлення (Г. Железновська, О. Леонт'єв та ін.) [3].

Основною специфікою занять з навчання студентів медичних вишів української мови як іноземної є використання філологічного способу опрацювання культурологічної інформації, в результаті чого відбувається процес формування певних комунікативних знань. Основа цих знань закладається вже в умовах початкового етапу навчання мови. Потім відбувається їх подальше розширення і поглиблення, виробляються певні україномовні комунікативні вміння. У результаті спостерігається формування середнього рівня КК [1, с. 12].

Аналіз досліджуваних праць у даній галузі показує, що вдосконалення вивчення зазначеного вище курсу в медичних вишах є можливим за умови вивчення мови як національно-культурного феномену у взаємозв'язку з розвитком національної культури й культури світу, як формувальний образ цього світу. Оволодіння україномовною комунікативною компетенцією – завдання ще більш важке, ніж оволодіння комунікативною компетенцією рідною мовою, оскільки саме комунікативна компетенція є показником саморозвитку індивіда. Головним аспектом навчання української мови є здатність студентів-іноземців висловити свою думку нерідною мовою й сприйняти цю мову. А результатом формування КК під час вивчення дисципліни «Українська мова як іноземна» повинна стати готовність майбутнього медичного фахівця до такого сприйняття усного і писемного мовлення, якого було б достатньо для формування його повноцінної професійної компетенції.

Професійна компетенція є основним результатом вищої освіти, її формування має здійснюватися всіма предметами, має відбуватися через всі етапи навчання. Тому необхідно пам'ятати також, що мовна підготовка студентів повинна охоплювати переважно два напрямки в навчанні міжкультурної професійної компетенції: а) професійно-комунікативний напрямок (розвиток мовних знань, мовленнєвих навичок і вмінь, здатність адекватно використовувати мовні засоби для побудови висловлювань відповідно до норм мови, яка вивчається); б) професійно-міжкультурний напрямок (знання національних особливостей рідної культури, вивчення правил соціуму в процесі професійної взаємодії і формування фонових знань) [2, с. 199].

Найперше студент повинен вміти успішно вибудувати комунікацію, без особливих труднощів породжувати і декодувати інше для нього мовлення.

Отже, навчання іноземних студентів української мови зумовлено цілим рядом особливостей, які, перш за все, залежать від цілеспрямованості таких студентів. Викладач, націлений на якісне навчання мови, повинен враховувати

специфіку навчання студентів: орієнтованість на професію, досить низький базовий або й нульовий рівень знань, низьку мотивацію до вивчення мови і, як наслідок, незатребуваність в подальшій практичній та інтелектуальній діяльності; недостатню розробленість методів навчання й організації навчального процесу; недостатню кількість часу, що відводиться для вивчення дисципліни. Також потрібен системний підхід: розробка / оновлення державних нормативних документів щодо мовної підготовки іноземних студентів, навчально-методичної літератури, упровадження новітніх інформаційних технологій, підготовку фахівців для забезпечення мовної освіти, удосконалення професійної майстерності викладачів, залучення громадських організацій до вирішення проблем формування мовної культури відповідно до рівнів володіння мовою іноземними студентами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сафонова В. В. Коммуникативная компетенция: современные подходы к многоуровневому описанию в методических целях. Москва : НИЦ «Еврошкола», 2004. 68 с.
2. Сурыгин А. И. Основы теории обучения на неродном для учащихся языке. СПб. : Златоуст, 2000. 310 с.
3. Хуторской А. В. Ключевые компетенции и образовательные стандарты. Эйдос, 2002. URL. : <http://www.eidos.ru/journal/2002/0423.htm> (дата звернення: 10.04.2021).

Заліпська І. Я.

*Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

«ПРОФЕСІЙНА МЕДИЧНА КОМУНІКАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ ЛІКАРЯ З ПАЦІЄНТОМ» ЯК ДИСЦИПЛІНА ЗА ВИБОРОМ У ТНМУ ІМЕНІ І. Я. ГОРБАЧЕВСЬКОГО

Сучасна вища медична освіта в Україні постійно реформується, синхронізуються процеси в системі підготовки майбутніх лікарів і фахівців, які забезпечують лікування та піклування про пацієнтів. Важливим етапом цього напрямку є мовна підготовка студентів-іноземців, яка ґрунтується на законі України «Про вищу освіту», Загальноєвропейських рекомендаціях із мовної освіти, Концепції мовної підготовки іноземців у ЗВО України, Загальноосвітніх стандартах із української мови як іноземної.

Мета наукової розвідки – репрезентувати зміст і структуру навчальної дисципліни за вибором «Професійна медична комунікація українською мовою лікаря з пацієнтом» у Тернопільському національному медичному університеті імені І. Я. Горбачевського МОЗ України.

Програма з дисципліни «Професійна медична комунікація українською мовою лікаря з пацієнтом» для студентів медичних закладів вищої освіти України III-IV рівнів акредитації складена для галузі знань 22 «Охорона здоров'я»,

спеціальності 222 «Медицина» (другий магістерський рівень вищої освіти) із кваліфікацією «Лікар». Зауважимо, що навчальна дисципліна базується на отриманих знаннях із «Української мови як іноземної» і передбачає забезпечення комунікативних потреб студентів у навчально-професійній і навчально-науковій сферах; закладає основи фахової мови медика з перспективою їх подальшого використання у професійній діяльності; продовжує формувати мовну компетенцію, комунікативні навички майбутніх спеціалістів.

Вивчення «Професійної медичної комунікації українською мовою лікаря з пацієнтом» здійснюється впродовж одного семестру третього року навчання. Навчальна дисципліна передбачає 90 годин роботи: 20 годин для практичних занять і 70 годин для самостійної роботи студента. Представимо розширений тематичний план практичних занять.

Тема 1. Професійна комунікація лікаря з пацієнтом у кардіологічному відділенні.

1. Анамнез життя.
2. Ознаки захворювань серцево-судинної системи. Захворювання серця.
3. Частина серця.

Тема 2. Професійна комунікація лікаря і пацієнта із симптомами захворювань органів травної системи.

1. Анамнез захворювання.
2. Органи травної системи.
3. Ознаки захворювань травної системи. Захворювання травної системи.
4. Здорове харчування.

Тема 3. Професійна комунікація акушера-гінеколога з пацієнткою.

1. Вагітність.
2. Пологи.
3. Гінекологічні захворювання.

Тема 4. Професійна комунікація лікаря з пацієнтом в пульмонологічному і ЛОР-відділеннях.

1. Органи дихальної системи і ЛОР-органи.
2. Захворювання дихальної системи: збір анамнезу та з'ясування клінічної картини.
3. Захворювання ЛОР-органів: збір анамнезу та з'ясування клінічної картини.

Тема 5. Професійна комунікація лікаря з пацієнтом у дерматологічному диспансері.

1. Симптоми, які характерні для дерматологічних захворювань. Скарги пацієнтів.
2. Дерматологічні захворювання.
3. Профілактика та лікування хвороб шкіри.

Тема 6. Професійна комунікація лікаря з пацієнтом в офтальмологічній клініці.

1. Будова ока.
2. Короткозорість. Далекозорість. Скарги пацієнтів.

3. Інші захворювання ока.

Тема 7. Професійна комунікація травматолога-ортопеда і пацієнта із захворюваннями опорно-рухового апарату.

1. Анамнез захворювання.
2. Органи і складники опорно-рухової системи.
3. Захворювання опорно-рухового апарату.

Тема 8. Професійна комунікація лікаря з пацієнтом у хірургічному відділенні.

1. Типи хірургічних операцій. Хірургічна спеціальність.
2. Симптоми гострого апендициту. Скарги пацієнта.
3. Лапароскопія як різновид хірургічного лікування. Хірургічні інструменти під час малоінвазивного хірургічного втручання.

Тема 9. Професійна комунікація педіатра з дитиною та її батьками.

1. Скарги дитини (її батьків) із захворюваннями різних систем та органів.
2. Дитячі захворювання.
3. Об'єктивне обстеження. Попередній діагноз.

Тема 10. Професійна комунікація лікаря з пацієнтом у відділенні інфекційних хвороб.

1. Збудники і шляхи передачі інфекційних захворювань.
2. Симптоми та діагностика інфекційних захворювань.
3. Інфекційні захворювання.
4. Ятрогенія спілкування лікаря з пацієнтом.

Отже, відповідно до змісту, структури і поставленої мети під час вивчення навчальної дисципліни «Професійна медична комунікація українською мовою лікаря з пацієнтом» основними завданнями вважаємо: формування в чужоземних студентів комплексу компетентностей (інтегральних, загальних, спеціальних) з метою оволодіння українською медичною термінологією; сприяння адаптації студентів-іноземців у професійному спілкуванні в умовах українськомовного середовища; формування умінь використовувати професійну лексику та граматичні конструкції для побудови діалогів між лікарем та пацієнтом; опанування усними та писемними нормами мовленнєвого етикету в професійній діяльності лікаря.

Зевако В. І.

*Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНИЙ ТЕКСТ ЯК ЗАСІБ ЗАСВОЄННЯ МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ІНОЗЕМНИМИ СТУДЕНТАМИ

У процесі викладання української мови як іноземної важливу роль відіграють навчально-методичні матеріали. Науково-методичним аспектам

фахової компетенції та професійної комунікації чужоземних студентів-медиків присвячені роботи У. Соловій, Т. Сергієнко, Г. Іванишин, Г. Хирівської, Ж. Рагріної, І. Левенок, М. Цуркан.

Нові вимоги на сучасному етапі висуваються до текстів: насамперед, вони мають бути професійно орієнтованими, оскільки такі тексти мотивують іноземних студентів швидше опанувати мову [1, с. 119].

Під час вивчення теми «Професійна комунікація лікаря з пацієнтом у хірургічному відділенні» з української мови як іноземної ми використовуємо тексти та вправи і завдання до них, що допомагають засвоїти спеціальну термінологію і сформувані основи фахового спілкування майбутніх лікарів. Один з таких текстів і види роботи над ним проаналізуємо тут.

Після вивчення видів хірургічних операцій студенти III курсу читають текст «Лапароскопія» (у тексті використано деякі матеріали сайту <http://clinic.gov.ua/?p=2411>).

Лапароскопія – це один із методів діагностики і хірургічного лікування органів черевної порожнини і малого таза, який характеризується малоінвазивним хірургічним втручанням. Операцію, що виконують з використанням цього методу, називають лапаротомією.

Під час лапароскопічного втручання замість типового розтину хірург робить в черевній порожнині кілька невеликих (близько 10–15 мм) отворів, крізь які вводяться інструменти. Операція відбувається під візуальним контролем лапароскопа (ендоскопа) – телескопічної трубки з відеосистемою. Використовуючи відеокамеру і спеціальні інструменти (троакари, щипці, затискачі, ножиці та ін.), лапароскопічним способом можна виконати апендектомію, холецистектомію, резекцію ділянки кишки, видалення кісти яєчника, ушивання перфоративної виразки шлунка та багато інших операцій.

Переваги лапаротомії: мінімальна травматизація тканин і органів пацієнта, відсутність великих операційних ран, короткий термін перебування пацієнта в стаціонарі (1–3 доби), швидке відновлення після операції.

У період загоєння травм після лапароскопії болісні відчуття майже відсутні, тому не потрібно вживати сильні знеболювальні лікарські препарати.

Після читання тексту опрацьовуємо його.

Завдання 1. Назвіть терміни з тексту за їхніми дефініціями. Використовуйте матеріал довідки.

1. ... один із методів діагностики і хірургічного лікування органів черевної порожнини і малого таза, який характеризується малоінвазивним хірургічним втручанням. 2. ... операція, яку виконують з використанням методу лапароскопії. 3. ... телескопічна трубка з відеосистемою. 4. ... хірургічне видалення запаленого червоподібного відростка (апендикса). 5. ... метод хірургічного лікування холициститу, спрямований на видалення жовчного міхура. 6. ... (від лат. *resectio*) видалення частини ураженого органа при його захворюванні або ушкодженні. 7. ... порушення цілісності стінки порожнистого органа, наприклад, шлунка. 8. ... лікарські препарати, що знижують чутливість до болю. 9. ... виконання спеціальних механічних дій на органах або тканинах хворого з метою лікування

або діагностики. 10. ... метод хірургічного втручання, під час якого хірургічний доступ здійснюється за допомогою невеликих розрізів (проколів), через які встановлюються оптичні й інструментальні порти.

Довідка. Лапаротомія, хірургічна операція, знеболювальні лікарські препарати, резекція, лапароскопія, перфорація органа, лапароскоп (ендоскоп), апендектомія, холецистектомія, малоінвазивне хірургічне втручання.

Завдання 2. Використовуючи прочитаний текст, доберіть з дужок синонімічне слово або словосполучення до наведених термінів.

Хірургічне втручання (лікування, операція, навчання); розтин (розпад, розріз, розлад); апендектомія (видалення передміхурової залози, видалення органа, видалення апендикса); видалення (резекція, реплантація, репатріація), холецистектомія (видалення сечового міхура, видалення зуба, видалення жовчного міхура); мінімальна травматизація (невелика травматизація, максимальна травматизація, побутова травматизація); операційна рана (травматична рана, хірургічна рана, асептична рана); перебування в стаціонарі (навчання в стаціонарі, лікування в стаціонарі, відпочинок у стаціонарі); відновлення після операції (реадаптація після операції, репатріація після операції, реабілітація після операції); знеболювальні препарати (лікарські препарати, таблетки і краплі, анестетики).

Завдання 3. Доберіть антонімічні пари до слів і словосполучень з тексту.

Типовий (розтин) – ...; невеликий (отвір) – ...; мінімальна (травматизація тканин і органів) – ...; велика операційна рана – ...; короткий (термін перебування), швидке (відновлення після операції); сильні (знеболювальні препарати).

Під час заняття студенти також будують діалоги, виконують завдання з малюнками (наприклад, потрібно назвати хірургічні інструменти, що використовуються під час лапароскопічної операції: троакар, щипці, затискач, хірургічні ножиці) та відеоматеріали; рівень опанування текстової інформації перевіряємо за допомогою запитань «Правильно – неправильно» тощо.

Робота з професійно орієнтованим текстом, отже, відіграє важливу роль для іноземного студента, оскільки такий текст надає відомості про певні аспекти майбутньої діяльності лікаря та сприяє вивченню фахової термінології й використанню її в подальшій професійній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Левенок І. Професійно орієнтований текст як засіб формування мовнокомунікативних навичок іноземних студентів медичних спеціальностей. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2018. № 4 (78). С. 112–122.

ГРАМАТИЧНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Мовна підготовка іноземних студентів є одним із основних завдань сучасних українських медичних університетів. Від рівня сформованості професійного усного та писемного мовлення студентів-іноземців залежить спроможність будувати ефективну мовленнєву поведінку, що відповідає нормам соціальної та професійної взаємодії.

Практичне оволодіння українською мовою неможливе без засвоєння граматичних структур, які є основою для побудови будь-якого висловлювання і, як наслідок, формування українськомовної компетентності. Але саме граматичні поняття та явища українськомовної культури викликають в іноземців найбільше труднощів, оскільки для них немає еквівалентів у рідній студентам мові, а переклад таких понять повністю змінює зміст повідомлення. Спроби знайти пояснення граматичним явищам української мови в інших мовах стають причиною низки помилок, найчастотнішими з яких є: недотримання правил уживання роду, числа та відмінка іменних частин мови; неправильне утворення часових форм; порушення порядку слів; уживання прикметника замість прислівника і навпаки; неправильне використання прийменникових конструкцій тощо.

У сучасній методичній науці існує велика кількість думок щодо способів подання граматичного матеріалу іноземним студентам у процесі вивчення української мови як іноземної. Здебільшого, як зауважує Касаткіна О. В., робота над граматикую зводиться до читання правила і його тренування в реченнях, а відсутність реальної комунікації на заняттях призводить до того, що навіть студенти із досить високим рівнем теоретичних знань відчують труднощі у вираженні своїх думок [2, с. 53].

На нашу думку, найдоцільніше вивчати граматичні категорії української мови з урахуванням комунікативного підходу. Процес студіювання граматики є досить складним та тривалим, адже передбачає системне засвоєння лексичного, морфологічного, синтаксичного, фонетичного та орфографічного аспектів мови. Тренувальні вправи, звичайно, є ефективним методом, але лише на початковому етапі ознайомлення з граматичними нормами. Вони не передбачають уміння брати участь у професійній комунікації. Саме тому вважаємо за доцільне розвивати навички імпровізаційної комунікації відповідно до створеної професійної ситуації. Так, на початковому етапі засвоєння основних граматичних категорій (роду, числа, відмінка) пропонуємо студентам тренувальні вправи, зорієнтовані одночасно й на запам'ятовування найпростіших лексичних одиниць з фаху – назв частин тіла, хвороб, травм, медичних інструментів, методів

діагностики чи лікування тощо. Такі завдання допомагають іноземцям зрозуміти принципи поєднання слів у словосполученнях та реченнях. На другому етапі студенти доповнюють завчасно підготовлені викладачем діалоги з їхнього фаху необхідними фразами або цілими синтаксичними конструкціями. Останній етап передбачає остаточне закріплення граматичних мовленнєвих умінь і навичок у процесі ситуативної професійної комунікації. З метою наблизити іноземних студентів до реальної українськомовної комунікації проводимо мовні тренінги та ділові ігри, де пропонуємо продемонструвати рівень засвоєння сукупності граматичних категорій. Такі форми роботи розвивають ініціативність, мотивують іноземців до розширення словникового запасу, покращують атмосферу в колективі, дають можливості продемонструвати знання зі спеціальних дисциплін виражальними засобами української мови, виявляють креативність у діалогових ситуаціях.

За словами Власенко Л. В. та Мірочник В. В., граматичний матеріал відносно швидко забувається, руйнується система знань, засвоєні відомості і правила втрачають готовність до практичного застосування. Виходом із цієї ситуації може бути довільне запам'ятовування граматичних положень [1, с. 184]. Воно, за нашими спостереженнями, стає можливим у результаті читання фахових текстів. Якщо в процесі комунікації студенти постійно замислюються над добором граматичних засобів для висловлення думок і намагаються структурно правильно оформити кожне речення, то в результаті читання вони отримують із тексту готові граматичні конструкції.

Отже, граматичні знання та вміння є важливою складовою процесу формування українськомовної компетентності іноземних здобувачів вищої медичної освіти. Знання граматичних норм має велике значення не лише для соціальної щоденної взаємодії, а й професійної комунікації, тому й система вправ з української мови як іноземної завжди повинна мати на меті практичне оволодіння мовою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Власенко Л. В., Мірочник В. В. Формування граматичних навичок при навчанні читанню іноземною мовою. *Вища освіта України у контексті інтеграції до Європейського освітнього простору*. 2013. Додаток 1 до Вип. 31. Т. VIII (50). С. 183–189.
2. Касаткіна О. В. До питання розвитку граматичної компетентності студентів на заняттях іноземної мови. *Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки*. Житомир, 2011. Випуск 59. С. 52–55.

ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

Вивчення української мови як іноземної у навчальних закладах вищої освіти потребує належної уваги, тому кількість питань із часом лише розширюється. Для навчання української мови як нерідної головними є положення про мову як засобу спілкування, про мовлення, що складається зі звуків, слів, словосполучень та речень. Наплив іноземного студентства активізує українську лінгводидактичну діяльність: розробляються програми, підручники, посібники з навчання української мови як іноземної.

Потрапивши в Україну, іноземні студенти відчують дискомфорт і складності у процесі навчання. І це найбільш пов'язано із труднощами спілкування українською мовою, іноді – відсутністю взаєморозуміння із викладачами. Для більшості студентів серйозними стресовими факторами є труднощі при підготовці до занять, особливості педагогічної системи навчального закладу, кліматичні відмінності, віддаленість сім'ї та інші фактори. І в той же час оволодіння професією, виконання своєї професійної діяльності, вимагає від студентів високого рівня професійної та комунікативної компетентності.

В перекладі із латинської *competentia* – означає коло питань, в яких людина добре розуміється, має певні знання і досвід, що дозволяють їй ефективно діяти у визначеній області. Компетенцію визначають як суму знань, умінь та характерних рис, що дозволяє особистості виконувати певні дії. Вирізняють певні особливості окремих видів компетенції, зокрема іншомовна комунікативна компетентність.

Щодо поняття «*іншомовна комунікативна компетентність*» та її складових серед дослідників немає одностайності. Автори визначають цей термін як:

– знання, уміння та навички, необхідні для розуміння чужих і власних програм мовленнєвої поведінки, адекватних цілям, сферам, ситуаціям спілкування, зміст якої охоплює знання основних понять лінгвістики мови (стилі, типи, способи зв'язку речень у тексті), навички та уміння аналізу тексту та власне комунікативні надбання [1, с. 158];

– знання мови, високий рівень практичного володіння як вербальними, так і невербальними її засобами, а також досвід володіння мовою на варіативно-адаптивному рівні залежно від конкретної мовленнєвої ситуації [2, с. 54] тощо.

Сформувані у студентів іншомовну комунікативну компетенцію, означає сформувані у них сукупність знань, навичок і умінь, що забезпечують їх здатність і реальну готовність здійснювати іншомовне спілкування, правильно використовувати систему мовних, мовленнєвих і стилістичних норм, а також правила комунікативної поведінки, відповідно до ситуації спілкування, домагатися взаєморозуміння з носіями іноземної мови.

Саме поняття «іншомовна комунікативна компетентність» було запроваджено в науковий обіг Д. Хайзмом, який пояснював його як досвід, що забезпечує людині можливість здійснення спрямованого мовленнєвого спілкування з метою досягнення успіху в комунікації у середовищі іншомовної культури [3, с. 83].

Вивчення мови в строгому сенсі цього слова, як показав академік Л. В. Щерба, забезпечує лише знання системи мови, але не веде до користування цією системою як засобом спілкування. Для практичного користування мовою, тобто для оволодіння мовою, необхідно не тільки знання мовних засобів і правил їх використання в мові, а й автоматизоване їх використання в актах комунікації. З цього випливає, що в процесі навчання необхідно передбачити не тільки запам'ятовування і закріплення в пам'яті мовних засобів, формування навичок користування ними, а й практику в комунікації. Актуальним у сучасній методиці навчання української мови як іноземної мови є положення про функціонально-семантичний принцип, при якому мовні засоби служать для вираження змісту висловлювання.

Викладання української мови як іноземної у закладі вищої освіти медичного профілю повинно здійснюватись паралельно з формуванням професійної компетентності майбутнього лікаря, що дасть можливість майбутнім фахівцям як спілкуватись із колегами, так і здійснювати професійну діяльність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бідюк Н. М. Комунікативна компетентність майбутнього вчителя-філолога: зміст і структура. *Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи* : зб. наук. праць третьої Міжнародної науково-практичної конференції, 21 жовтня 2015 р. Львів, С. 158–160.

2. Тинкалюк О. Сутність і структура іншомовної комунікативної компетентності студентів немовних спеціальностей вищих навчальних закладів. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 2008. Вип. 24. С. 53–63.

3. Hymes D. On Communicative Competence. Philadelphia. University of Pennsylvania Press. 1971. 174 p.

Олійник Н. Я.

*Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У СТУДЕНТІВ І КУРСУ НА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Одним з актуальних питань модернізації сучасної вищої освіти є компетентнісний підхід, що передбачає спрямування освітнього процесу на формування, розвиток, удосконалення базових компетенцій особистості, тобто здатності, спроможності самостійно вирішувати завдання в різних

сферах життєдіяльності на основі теоретичних знань, практичних умінь і навичок, досвіду, цінностей, здібностей, отриманих завдяки навчальній діяльності.

Серед базових компетенцій важливе значення має комунікативна компетенція, основними складовими якої є такі основні компетенції:

- мовна компетенція, тобто знання учасниками комунікації норм та правил сучасної літературної мови і вміле використання їх у продукуванні висловлювань [1, с. 13]. Виділяють такі її складові: лексична, граматична, семантична, фонологічна, орфографічна, орфоепічна, пунктуаційна компетенції.

- Мовленнєва компетенція – це наявність мовленнєвих умінь, що визначають мовленнєву поведінку, тобто здатність сприймати, розуміти, створювати, відтворювати, використовувати мовні форми в різних ситуаціях спілкування, зрозуміло, логічно і послідовно висловлювати свої думки. Саме мовленнєві вміння охоплюють уміння говорити, слухати, читати і писати [1].

- Соціокультурна компетенція, тобто певний об'єм знань про соціокультурну специфіку країни, мова якої вивчається, обізнаність у міжкультурній взаємодії, бажання спілкуватися, бути упевненим у собі співрозмовником, уміти орієнтуватися в потоці інформації.

- Навчально-пізнавальна компетенція – це засвоєння навчального матеріалу через задоволення пізнавальних потреб особистості, набуття практичних навичок у спілкуванні між собою, обмін набутим досвідом.

Отже, комунікативна компетенція – це оволодіння усіма видами мовленнєвої діяльності, культурою усного та писемного мовлення, уміння і навички взаємодіяти з оточуючими людьми, виконувати різноманітні соціальні ролі, використовувати мову в різних сферах і ситуаціях, тобто, це вміння спілкуватися.

Основним завданням вивчення української мови як іноземної в медичному закладі вищої освіти є формування іншомовної комунікативної компетенції, яка розглядається як сукупність мовної, мовленнєвої, соціокультурної, навчально-пізнавальної компетенцій, і дає можливість студентів сформувати власну мовленнєву поведінку, використовувати засоби мови і мовлення в навчанні і повсякденному житті, тобто відчувати себе адекватно і комфортно в будь-якій комунікативній ситуації чи іншомовному середовищі.

Викладачі кафедри української мови ТНМУ розробили власні основні вимоги до матеріалів занять саме для формування комунікативної компетенції при вивченні української мови [2]: послідовність і змістове навантаження; інформаційне наповнення і новизна; сучасність і актуальність тем занять із врахуванням інтересів студентів, країнознавча і культурологічна значимість, відбір матеріалів відповідно до рівня володіння мовою та ін. На заняттях з української мови як іноземної викладачі кафедри постійно і цілеспрямовано формують у студентів мовленнєві вміння, щоб студенти-іноземці могли стати практичними користувачами української мови. Вони мотивують студентів вивчати українську мову для встановлення соціальних контактів, використання

мови в різноманітних реальних комунікаціях поза заняттями: у спілкуванні з українськими студентами, викладачами, в повсякденному житті, подорожах, при вивченні українських звичаїв, традицій, культури тощо.

На практичних заняттях з української мови як іноземної комунікативна компетенція реалізується через комунікативну поведінку викладача, активну і вмотивовану поведінку студента, використання мовленнєвих засобів, життєво важливих або професійно спрямованих ситуацій спілкування, предметів обговорення. Це найкращі мотиватори для вивчення іноземцями української мови, адже потреба у спілкуванні для людини є життєво необхідною, насамперед, щоб збагачуватися новими знаннями. Наприклад, при вивченні теми «Країни і національності» студенти намагаються розповісти найцікавіше, найважливіше про свою країну, подумки повертаючись у рідний край, адже сумують далеко від нього. На заняття за темами «Моя сім'я», «Мій друг» студенти приносять чи показують на гаджетах фотографії членів своєї родини чи друзів і виявляється, що провчившись семестр разом, вони дуже мало знають один про одного, а тому їм цікаво пізнавати один одного. На мовному тренінгу «Я хочу розказати про себе, свою сім'ю, свою країну» студенти намагаються якомога більше розповісти про себе, свої захоплення, свою країну, готують запитання один одному.

Важливо також, окрім індивідуальної роботи зі студентом, організовувати спільну діяльність, працювати в мобільних групах, створювати спільні проекти і при цьому намагатися спілкуватися українською мовою. Наприклад, на заняттях «У магазині», «У супермаркеті», «На ринку» викладачі використовують сюжетно-рольові ігри і студенти охоче беруть у них участь: обирають ролі (продавець молочних товарів, покупець, касир, продавець на ринку, батько, син і т. д.), спільно продумують сценарій і демонструють його іншим студентам. При підготовці до Дня рідної мови, інших визначних дат студентам пропонується спільно підготувати презентацію про рідну (материнську) мову, традиції і культуру своєї батьківщини, відомих поетів чи письменників, діячів культури і мистецтва. Викладач має змогу спостерігати, як студенти обирають собі вид діяльності (один робить презентацію, другий шукає матеріали, третій буде представляти спільний проект і т. д.).

На заняттях з української мови як іноземної студенти повинні вміти висловлювати свої погляди, почуття, емоції, налагоджувати контакти з одногрупниками. Для цього використовують такі завдання: скласти і відтворити діалог на запропоновану тему, доповнити речення, придумати запитання до співрозмовника, вживаючи слова з теми «Етикет», проявляючи власну вихованість і культуру.

При комунікаційному підході до вивчення іноземної мови граматичний матеріал і робота з ним здійснюється у контексті вирішення мовленнєвих завдань. Так, наприклад, при вивченні теми «Люди і речі навколо нас» подається інформація про рід і число іменника, є завдання на визначення, які іменники відповідають на запитання «хто?», «що?»; при роботі над темою «Риси характеру» подається матеріал про прикметник, його узгодження з іменником, вивчається поняття синонімів і антонімів; на заняттях за темами «Опис зовнішності», «Мій

друг» вивчаються ступені порівняння прикметників, утворення прислівників і т. д. У такий спосіб формується граматична компетенція, що базується на умінні користуватися граматичними ресурсами української мови (словотвірні одиниці, способи словотворення, морфологічні одиниці, категорії і форми, синтаксичні одиниці й категорії), що необхідно для розуміння й продукування текстів у різних сферах діяльності [2].

При комунікаційному підході ефект і результат навчання досягається не кількістю вивчених слів чи граматичних правил, а якістю процесу мовленнєвої діяльності, під час якої студент набуває чи передає якийсь досвід, що має практичне застосування.

Вважаємо, що формування комунікативної компетенції в майбутніх медиків є важливою складовою професійної мовнокомунікативної компетенції. Це, насамперед, професійні знання і практичні навички в поєднанні із вихованням, загальною культурою людини, її вмінням спілкуватися, орієнтуватися в навколишньому середовищі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мацько Л. І., Кравець Л. В. Культура української фахової мови : навчальний посібник. К. : ВЦ «Академія», 2007. 360 с.
2. Українська мова як іноземна : навч. посіб. / І. І. Гаврищак та ін.; за ред. М. П. Тишковець. Тернопіль : ТДМУ, 2018. 168 с.

Тишковець М. П.

*Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

ФАХОВИЙ ТЕКСТ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНИХ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНОГО ЗВО

У медичних закладах вищої освіти іноземні студенти здобувають фахові знання переважно англійською мовою. Однак перебування в українськомовному середовищі вимагає від інокомунікантів оволодіння українською мовою, що у подальшому уможливить спілкування з пацієнтами та колегами у професійній діяльності під час клінічної практики.

Для формування комунікативних навичок чужоземних студентів у сфері медицини важливо використовувати тексти фахового спрямування. Робота із фаховим текстом (відповідно до типової програми з дисципліни «Українська мова як іноземна» для іноземних студентів вищих навчальних закладів МОЗ України) здійснюється на етапі володіння українською мовою професійно орієнтованого середнього рівня В1, на якому «передбачається засвоєння лексико-граматичного матеріалу з виразним професійно орієнтованим спрямуванням; розширення необхідного словникового запасу шляхом професійної орієнтації української мови

як іноземної відповідно до базових навчальних дисциплін медичного, стоматологічного й фармацевтичного профілю; проходження студентами-іноземцями фахової практики у лікувально-профілактичних і фармацевтичних (аптечних) закладах України» [5]. Як бачимо, це етап, коли студенти-іноземці уже засвоїли базові лінгвістичні знання та оволоділи комунікативними навиками в прогнозованих повсякденних ситуаціях і надалі повинні опанувати мову для спілкування в професійному середовищі з осмисленням та використанням усіх мовленнєвих умінь.

У Тернопільському національному медичному університеті імені І. Я. Горбачевського іноземні студенти знайомляться із фаховим текстом на другому році вивчення української мови. «Професія лікаря», «Я захворів», «У поліклініці», «Моя хвороба», «Професія стоматолога», «Професія хірурга», «Відділення лікарні», «Здоровий спосіб життя», «Особиста гігієна», «В аптеці» та ін. – це не повний перелік текстів професійного спрямування, запропонованих авторським складом навчального посібника «Українська мова як іноземна для студентів медичних спеціальностей» [6] для прочитання й опрацювання майбутніми лікарями іноземного походження й, відповідно, набуття ними фахових комунікативних навичок. В. І. Зевако вважає роботу із текстом «чи не найважливішою ланкою серед завдань, які опрацьовуються на занятті, оскільки в ньому практично реалізуються всі системні лексико-граматичні зв'язки, притаманні українській мові» [1, с. 347].

Обираючи на третьому році навчання у ТНМУ дисципліну «Професійна медична комунікація українською мовою лікаря з пацієнтом», студенти мають змогу надалі опанувати українську медичну мову. Основним засобом такого засвоєння залишається фаховий текст. Погоджуємося із твердженням І. Левенка про те, що «читання текстів професійного спрямування сприяє формуванню навичок усного та писемного мовлення, що є невід'ємними складовими комунікативної компетентності іноземних студентів медичних спеціальностей» [3, с. 116].

Для вивчення теми «Професійна комунікація лікаря з пацієнтом у кардіологічному відділенні» пропонуємо текст «Хвороби серця», у якому намагалися розкрити специфіку окремих серцевих захворювань, причини їх виникнення, а також основні симптоми таких недуг. Подаємо для прикладу уривок із такого тексту.

Хвороби серця

Серцеві хвороби – це захворювання, які уражають серце та серцево-судинну систему. Серцеві хвороби часто є причиною інвалідності і смерті людини.

Хвороби серця, їхню профілактику та лікування вивчає кардіологія. У кардіологічному відділенні лікарні лікують ішемічну хворобу серця, стенокардію, артеріальну гіпертензію, міокардит, аритмію і розлади кровообігу.

Ішемічна хвороба серця виникає, коли звужуються коронарні артерії. Кров погано постачається до серцевого м'яза, і тому до органа мало надходить кисню. Причиною звуження коронарних артерій часто стає атеросклероз. Тобто на

внутрішній поверхні судини з'являється і поступово виростає атеросклеротична бляшка, багата холестерином і жирами. Виникає дефіцит кисню, потім – знекровлення (ішемія) серцевого м'яза, а далі – його омертвіння (інфаркт міокарда).

Однією з клінічних форм ішемічної хвороби серця вважають **стенокардію**. Хворий відчуває біль чи дискомфорт у грудях під час бігу, ходьби або інших фізичних навантажень. Напади стенокардії можуть виникати і тоді, коли людина довго працює розумово чи пережила емоційний стрес. Це стенокардія напруження. Буває і стенокардія спокою. Хворий відчуває різкий біль у серці, коли спить вночі або відпочиває вдень. Стенокардія напруження і стенокардія спокою виникає тоді, коли серцевий м'яз не отримує достатню кількість збагаченої киснем крові через коронарні артерії.

Хворі скаржаться на біль у ділянці серця. Вони говорять, що часто болить у лівій половині грудної клітки і біль віддає у ліву руку, ліве плече або шию. Тоді стає важко дихати.

Гострий напад болю при стенокардії необхідно купірувати за короткий термін. Найефективнішим засобом є нітрогліцерин. Хворого з нападом стенокардії слід покласти у ліжку, до ніг та кистей рук прикласти грілки. Потім потрібно зробити електрокардіограму. <...>

Ці та інші недуги лікують лікарі-кардіологи. Вони проводять огляди, призначають пацієнтам обстеження: електрокардіографію (ЕКГ), ехокардіографію, магнітно-резонансну томографію (МРТ), ультразвукове дослідження (УЗД), лабораторні дослідження.

Варто наголосити, що тексти фахового спрямування необхідно засвоювати лише у поєднанні з післятекстовими завданнями, що допоможе збагатити мовлення майбутніх медичних працівників загальнонавчальною, професійною і термінологічною лексикою, сформує вміння аналізу прочитаного тексту, його поділу на контекстуально завершені смислові частини, створення усної розповіді; удосконалить навички моделювання діалогу-розпитування й діалогу-бесіди за відповідними зразками діалогічних єдностей на запропоновану тему, а також сприятиме закріпленню вмінь правильного використання граматичних форм.

Таким чином, вважаємо, що фахові тексти – важлива складова у мовній підготовці іноземних студентів медичних ЗВО, яка спрямована насамперед на засвоєння термінологічної і професійної лексики і дозволяє студентам-іноземцям зреалізувати вивчені українські конструкції у майбутній медичній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зевако В. Професійна комунікація лікаря з пацієнтом у хірургічному відділенні: навчально-методичні матеріали до теми. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 33. Т. 1. С. 345–350.
2. Кардіологія. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=9780 (дата звернення: 23.02.2021).
3. Левенок І. Професійно орієнтований текст як засіб формування комунікативних навичок іноземних студентів медичних спеціальностей. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2018. № 4 (78). С. 112–123.
4. Серцеві хвороби. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення: 23.02.2021).

5. Українська мова як іноземна (англійськомовна форма навчання) : типова програма нормативної навчальної дисципліни для іноземних студентів вищих навчальних закладів МОЗ України. Галузь знань: 22 «Охорона здоров'я / Укл. С. М. Луцак та ін. Київ, 2016. 202 с.

6. Українська мова як іноземна для студентів медичних спеціальностей : навч. посіб. / І. І. Гаврищак та ін. ; за ред. М. П. Тишковець. Тернопіль : ТНМУ, 2019. 312 с.

ЗАКОНОМІРНОСТІ УСПІШНОГО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ УКРАЇНИ

**Бачинська Г. В., Вільчинська Т. П.,
Вербовацька О. С., Свистун Н. О.**
*Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІНИ «ДРУГА СЛОВ'ЯНСЬКА МОВА» У ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сучасний розвиток України вимагає від вищої школи фундаментальних змін. Вони скеровані на забезпечення якості освіти, реалізацію індивідуального досвіду на засадах студентоцентрованого підходу. Перебудова вищої освіти скерована не лише на засвоєння в майбутніх педагогів мовної теорії, а й вироблення у них стійких навичок самостійно здобувати знання, самовдосконалюватися і самореалізовуватися.

Поняття «самостійна робота» в педагогічній літературі не має єдиного визначення. В «Енциклопедії освіти», наприклад, подано таке трактування: «Самостійна робота призначена не тільки для оволодіння кожною дисципліною, а й для формування навичок роботи загалом, у навчальній, науковій, професійній діяльності, здатності приймати на себе відповідальність, самостійно вирішувати проблему, знаходити конструктивні рішення, вихід з кризової ситуації; по-друге, як таку, що необхідна тим студентам, які мають намір пов'язати своє життя з наукою, упродовж усього навчання у вищому навчальному закладі» [2, с. 803].

Ю.К. Бабанський вважає, що «самостійна робота – це вид діяльності, під час якої студенти за завданням викладача і під його керівництвом самостійно вирішують пізнавальне завдання, демонструючи зусилля, активність» [1, с. 17].

У сучасному закладі вищої освіти зростає значення самостійної роботи, у процесі якої студенти не тільки отримують нові знання, уміння та навички, а й отримують досвід творчої діяльності. Правильно організована самостійна робота дає можливість майбутнім педагогам навчитися працювати з великою кількістю інформації. Самостійна робота може сприяти отриманню міцних знань, бути інструментом формування у вчителів таких якостей, як самостійність, мобільність, активність тощо.

Перехід закладів освіти на Болонський процес, орієнтація освіти на європейські стандарти зумовили значущість організації самостійної роботи. Саме цей вид діяльності повинен сприяти отриманню навичок навчатися, саморозвиватися, здатності творчо застосовувати набуті знання, а також адаптуватися до вчительської діяльності. У сучасних умовах стрімкого розвитку суспільства знання швидко старіють, тому студенти мають навчитися здобувати їх самостійно.

У зв'язку із реорганізацією освітнього процесу змінюється місія викладача. Сучасний викладач повинен навчити студентів вчитися, самостійно опрацьовувати інформацію та використовувати її в практичній діяльності. Здобувач вищої освіти повинен змінити статус пасивного споживача знань на активного дослідника. Це спричинене не лише потребою у висококваліфікованих, конкурентоспроможних фахівцях, а й реаліями сьогодення.

Проаналізуємо специфіку організації самостійної роботи студентів у вивченні дисципліни «Друга слов'янська мова» та визначимо методи її побудови на прикладі роботи кафедри загального мовознавства і слов'янських мов Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Ефективність самостійної роботи студента залежить від рівня мотивації здобувача освіти, вмінь визначати проблему та передбачати шляхи її вирішення, представляти результати, аналізувати ефективність своєї роботи.

До основних шляхів формування мотивації студентів до самостійної роботи відносимо:

- врахування інтересів студентів;
- використання інтерактивних методів;
- підбір завдань творчого, проблемного характеру;
- можливість вибору теми самим студентом;
- професійна спрямованість завдань;
- надання можливості продемонструвати свої можливості;
- інформування про результати досягнень.

На сьогодні організація самостійної роботи зазнала суттєвих змін. Під час систематичного навчального процесу самостійна робота часто зводилася до опрацювання студентами окремих тем із розділів лінгвістичних дисциплін, виконання індивідуальних завдань і самостійної роботи під час проведення аудиторних занять.

Однак вимушені зміни в організації навчального процесу, спричинені світовою пандемією, вивели самостійну роботу на новий якісний рівень – вона стала способом отримання студентами нових знань і умінь без безпосередньої участі у цьому процесі викладачів, а лише за допомогою їх консультацій та керівництва. Під час такої роботи студент не лише самостійно опрацьовує матеріал, а й вчиться самостійно ставити проблему.

«Другу слов'янську мову» у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка опановують студенти другого курсу факультету філології і журналістики. Навчальний план передбачає самостійну роботу в обсязі не більше 2/3 від усього навчального часу студента, відведеного на вивчення дисципліни, передбаченого нормативними документами Міністерства освіти і науки України.

Предмет «Друга слов'янська мова» належить до вибіркових дисциплін. При вивченні цього предмету студенти отримують первинні теоретичні знання з дисципліни та практичні вміння для застосування їх в комунікативних ситуаціях.

Здатність спілкуватися другою слов'янською мовою як усно, так і письмово, вміння аналізувати лінгвістичні явища з погляду фундаментальних принципів і знань тощо – це ті загальні та фахові компетентності, яких набувають студенти, навчаючись у закладах вищої освіти на філологічних факультетах. Значна частина роботи для досягнення відповідних компетентностей належить самостійній роботі студента, оскільки така форма організації навчального процесу формує сучасного фахівця.

У робочих програмах курсу розроблений і затверджений тематичний план самостійної роботи, який включає як виконання самостійної роботи у вигляді творчих завдань, так і завдань практичного спрямування.

До традиційних форм організації самостійної роботи студентів належить виконання індивідуальних науково-дослідних завдань та тем.

Одним із дієвих методів у самостійній роботі студентів із «Другої слов'янської мови», що закріплює теоретичні знання, формує практичні вміння, а також систематизує й узагальнює ці знання і вміння, є метод тренувальних вправ.

Отже, в умовах навчання, спричинених світовою пандемією, різко зростає роль самостійної роботи студентів у закладах вищої освіти. Цей вид роботи поступово стає провідним в організації навчального процесу. Самостійна робота є активною, творчою діяльністю здобувачів вищої освіти, яка повинна мати місце як в аудиторній, так і позааудиторній діяльності. Роботу потрібно організувати так, щоб розвивалася особистість кожного студента, оскільки основною функцією самостійної роботи є формування висококультурної особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабанский Ю. К. Оптимизация процесса обучения. М. : Педагогика, 1977. 254 с.
2. Енциклопедія освіти. К. : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

Ворона І. І.

*Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ

Сучасний етап розвитку науки вимагає пошуку шляхів удосконалення організації навчального процесу, технологій, форм і методів навчання у вищому навчальному закладі. Лише ті знання, які студент здобуває самостійно, завдяки власному досвіду, думці та діям, є насправді міцними. Саме тому вища школа поступово переходить від передачі інформації до керівництва навчально-пізнавальною діяльністю, формування в студентів навичок самостійної творчої роботи. Вища медична освіта повинна готувати фахівців, компетентність яких визнавалася б у всьому світі. Надзвичайної актуальності і важливого значення набуває проблема підготовки майбутніх медичних працівників, які здатні

самостійно виконувати складні завдання і не боятися впроваджувати в практику щось нове. Головну роль при цьому відіграє самостійна робота студентів, яка є невід'ємною частиною сучасних навчальних технологій. Самостійна робота студентів вимагає системного підходу і має бути побудована на єдиній методологічній основі. При її організації у вищому навчальному закладі повинні бути чітко визначені зміст, мета самостійної роботи студентів, план, методичне забезпечення та форми контролю. Ефективність самостійної роботи залежить від чіткої організації та створення необхідних умов для її виконання (бібліотека, читальні зали, комп'ютерні класи, мережа Інтернет). Самостійна робота повинна забезпечити: формування самостійності у діях студента; інформування студентів про рівень досягнення цілей; визначення вимог до результатів діяльності студента; створення зовнішніх і внутрішніх умов діяльності; урахування індивідуальних особливостей кожного студента; надання студентові можливостей планування та коригування своїх дій. Залежно від місця і часу проведення, способу контролю за її результатами, можна виділити такі види самостійної роботи студентів при вивченні латинської мови: самостійна робота під час основних практичних занять; самостійна робота під контролем викладача у формі планових консультацій; позааудиторна самостійна робота при виконанні студентом домашніх завдань навчального і творчого характеру.

Вивчення латинської мови є неможливим без інтенсивної самостійної роботи студентів-медиків. Основною формою процесу оволодіння латинською мовою є практичне заняття. Саме на ньому здійснюється підготовка до організації самостійної роботи студента, контроль з боку викладача, а також взаємоконтроль і самоконтроль. Формування компетентного фахівця можливе лише за умови співпраці студента і викладача. Важливим засобом досягнення цієї мети є самостійна робота студента, який за допомогою викладача планує, здійснює і оцінює свої особисті результати. На занятті викладач повинен використовувати такі форми роботи, які дадуть можливість залучати до діяльності одночасно всіх студентів. Для більшої ефективності самостійної роботи на практичних заняттях викладач використовує індивідуальні завдання, під час яких він враховує рівень підготовки кожного студента і фактично проводить індивідуальну роботу з ним [1, с. 52].

Активність студентів у процесі навчання, яка залежить від рівня їх самостійної роботи, значною мірою зумовлює методологію та форму передачі викладачем знань і навичок студентам, а також ефективність тих чи інших дидактичних принципів організації навчання [2, с. 9]. Зміст самостійної роботи студента визначають навчальна програма дисципліни, методичні матеріали, завдання та вказівки викладача. Методичні матеріали для самостійної роботи студентів повинні передбачати можливість проведення самоконтролю з боку студента. Велике значення в управлінні самостійною роботою студентів-медиків мають вправи, які розвивають навички та дозволяють студентам оперувати незнайомою медичною термінологією.

При добре організованій самостійній роботі студенти активно ставляться до навчання, проявляють ініціативність. За таких умов навчальний процес

перетворюється в самоосвіту студентів під керівництвом викладачів, і методичні основи його повинні будуватися за принципами, які виховують самостійне мислення та стимулюють професійні якості студента. При малоефективній самостійній роботі творча взаємодія студентів із викладачами порушується і набуває рис одностороннього процесу: викладач діє на студентів, а вони виконують його вимоги без достатнього осмислення, механічно. За таких умов студент просто засвоює весь арсенал засобів і шляхів уникнення труднощів навчання, він більше пристосовується до навчання, ніж набуває знань і навичок.

Існуючі підручники, словники, довідники, комп'ютерні та мультимедійні технічні засоби, мережа Інтернет надають широкі можливості студентам самостійно опрацьовувати матеріал та удосконалювати знання з латинської мови. Однак у цьому процесі роль викладача не повинна бути пасивною, він повинен правильно організувати самостійну роботу студентів, створити необхідне навчально-методичне забезпечення. Варто зазначити, що самостійна робота може бути ефективною лише тоді, коли студенти зацікавлені у її виконанні.

Отже, самостійна робота на заняттях латинської мови є однією з найбільш складних та ефективних форм навчальної діяльності, що дозволяє студентам набувати вміння та навичок практичного володіння мовою професії, дає можливість самостійно орієнтуватись у потоці наукової інформації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Заскалета С. Г. Самостійна робота студентів при вивченні іноземної мови як засіб активізації пізнавальної діяльності. *Психолого-педагогічні та лінгвістичні аспекти викладання мовознавчих дисциплін у вищій та середній школі* : матеріали наукової конференції. Миколаїв. 1998. С. 49–52.
2. Любієва М. В., Григор'єв І. В. Організація самостійної роботи студентів в системі навчання в рамках Болонського процесу. *Актуальні питання викладання іноземних мов у ВНЗ та самостійна робота студентів в умовах кредитно-модульної системи навчання* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (16–17 квітня 2009 р.). Харків. 2009. С. 9–10.

Гантімурова Н. І.

*Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІГОР В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Гра поряд із працею й навчанням – один з основних видів діяльності людини, дивний феномен нашого існування. Гра як феномен культури навчає, виховує, розвиває, соціалізує, розважає, дає відпочинок, вносячи в зміст дозвілля нескінченні сюжети і теми. Чимало видатних педагогів справедливо звертали увагу на ефективність використання ігор у процесі навчання. Оскільки в іграх особливо повно й часом несподівано проявляються здібності людини.

Понад три століття тому великий педагог Ян Амос Коменський зауважив, наскільки важким було в тогочасних школах вивчення іноземної мови. «Боже мій, – писав він, – як ускладнено і розтягнуто вивчення навіть однієї латинської мови. Кухарі на кухні, слуги при обозі, майстровий люд – усі вони, роблячи свою справу чи перебуваючи у війську, під час походів швидше засвоюють чужу мову, навіть дві або три, ніж вихованці шкіл за умови вільного часу і величезного напруження – одну латинську мову. І з яким нерівним успіхом» [2, с. 80].

Сучасна педагогічна практика продовжує вивчення проблем трьохсотлітньої давнини. Оскільки Україна поступово інтегрується у загальноєвропейський простір, який для вільної орієнтації потребує знання двох-трьох іноземних мов, то для неї ці проблеми стають актуальними.

Ефективність навчання іноземної мови у вищих закладах освіти значною мірою залежить від чіткої та гнучкої організації навчального процесу на занятті, від уміння викладача враховувати психофізіологічні особливості тієї чи іншої вікової групи. Особливе значення для підвищення, ефективності навчання та посилення мотивації вивчення іноземної мови має цілеспрямований вплив на емоційну сферу студентів. У цьому випадку використання ігор є найбільш доцільним. Гра є одним із методів, який застосовується в комунікативному підході як українськими, так і зарубіжними педагогами. Щоб зацікавити студентів, підвищити рівень певних знань з іноземної мови, викладачі пропонують гру як найефективніший метод у досягненні мети, яка полягає в розвитку навичок і вмінь використовувати мовленнєві функції для реальних комунікативних цілей спілкування в ситуаціях, що наближені до життєвих [1, с. 104].

Поняття «гра» досить багатогранне. З погляду фізіологів і психологів вона дає можливість реалізувати вихід надлишкової енергії, проявити себе як особистість, перевірити свої можливості у колективній діяльності, виявити себе певним чином серед ровесників, задовольнити потребу у відпочинку, тощо [2, с. 79].

Дослідження психологів засвідчили, що людина запам'ятовує 10% того, що читає; 20% того, що чує; 30% того, що бачить; 50% того, що бачить і чує одночасно; 70% того, що говорить і 90% того, що робить і говорить одночасно. [1, с. 105]. Під час гри студенти можуть і говорити, і бачити, і виконувати різні дії одночасно, що свідчить про ефективність застосування цього прийому під час навчання

Використання гри під час вивчення іноземної мови сприяє мимовільному запам'ятовуванню мовного матеріалу й формуванню міцних навичок усного мовлення. Вона, з одного боку, сприяє активації емоцій та емоційної пам'яті, а з іншого – містить необхідні для навчання одиниці монологічного та діалогічного мовлення.

Гра є гарним матеріалом для уведення, закріплення та подальшої активації дій студентів з навчальним матеріалом [1, с. 104].

В. Р. Лі вважає, що мовні ігри повинні займати основне місце у вивченні іноземної мови [3, с. 17].

Гра – це особливо організоване заняття, що вимагає напруження емоційних і розумових сил. Гра завжди передбачає прийняття рішень – як пожартувати, що сказати, як виграти. Бажання вирішити ці питання загострюють розумову діяльність.

Часто гра несе в собі елемент раптовості, з яким інколи студенти стикаються в процесі реального спілкування. Під час гри студенти повинні уважно слухати один одного, тому що вони здебільшого не знають заздалегідь, що скажуть їхні партнери. Вони повинні швидко думати й адекватно реагувати на репліки своїх друзів.

У грі набагато легше створити таку ситуацію, коли жоден з її учасників не зможе «відмовитися», а сором'язливим, невпевненим у собі студентам висловити свою думку «під маскою» дійової особи або «рятуючи» свою команду. У грі всі рівні. Проте, слабкий з мовної підготовки студент може стати першим у грі у порівнянні з успішнішими колегами: винахідливість і кмітливість тут часом виявляються більш важливими, ніж знання предмету. Почуття рівності, атмосфера захопленості й радості, відчуття посильності завдань – все це дає змогу побороти сором'язливість, яка заважає використовувати в розмові іноземну мову і сприятливо позначається на результатах навчання. Непомітно засвоюється мовний матеріал, а разом з тим виникає почуття задоволення.

Отже, гру можна розглянути як ситуативно-варіативну вправу, де є можливість для багаторазового повторення мовного образу за умов, максимально наближених до реального спілкування з властивими йому ознаками: емоційністю, спонтанністю та цілеспрямованістю мовного впливу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Василенко М., Щеголь В. Граючись – виграємо. *Іноземні мови в навчальних закладах*. 2003. № 1. С. 104–106.
2. Федусенко Ю. Пізнавати світ у грі. *Іноземні мови в навчальних закладах*. 2003. № 1. С. 78–84.
3. Якунін І. С. Комплекс інтерактивних ігор з вивчення чи повторення граматики англійської мови. *Англійська мова та література*. 2006. № 5. С. 17–22.

Кітура Г. Я.

*Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

КОНЦЕПТ АВТЕНТИЧНОСТІ У ПАРАДИГМІ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Навчання англійської мови фахового спрямування у закладах вищої освіти забезпечує передачу студентам соціально і професійно значущої інформації, відпрацювання навичок використання англійськомовних джерел у своїй діяльності, підготовки майбутнього фахівця до безперервної освіти. Сучасний фахово

спрямований підхід до навчання англійської мови передбачає формування у студентів здатності іншомовного спілкування у конкретних професійних, ділових, наукових сферах і ситуаціях з урахуванням особливостей фахового мислення.

Вивчення професійно орієнтованої англійської мови здійснюється на автентичних фахових текстах, які є мовною та інформаційною основою продуктивної комунікативної діяльності. Питання щодо навчання мовленню на матеріалі автентичного тексту в методичній літературі має багатозначне тлумачення, зокрема «мовлення на основі тексту – це передумова для якісного здійснення ситуативного (непідготовленого) мовлення» [2, с. 21]; «текст за фахом – це, передусім, засіб становлення та розвитку професійної, точніше, мовнопрофесійної майстерності» [1, с. 17]. Дж. Свейлз висвітлює п'ять головних концептів, що формують основу професійно зорієнтованої англійської мови: автентичність, дослідницька основа, мова/текст, потреба, навчання/методика [3, с. 23].

Критерій автентичності є першочерговим положенням, оскільки ефективність використання автентичних текстів забезпечується тим, що вони ілюструють функціонування мови у формі, яка прийнята її носіями в природному соціальному контексті. Автентичний текст дозволяє студентам розширити свій фаховий вокабуляр, збільшити запас вузькоспеціалізованої, професійної лексики, ознайомитись із типовими жанрово-стильовими особливостями фахового дискурсу.

Концепт автентичності набуває особливого значення у процесі навчання англійської мови фахового спрямування, коли окрім автентичності тексту включає ще й поняття автентичності навчальних завдань – таких видів комунікативної діяльності, з якими спеціалісту відповідної сфери діяльності доводиться стикатися в процесі виконання професійних обов'язків. Фахові завдання стимулюють студентів до англійськомовної комунікації, яка відбувається в автентичному для студентів контексті. Джерелами відбору автентичних навчальних текстів є: автентичні фахові періодичні видання (статті з журналів, газет, вісників, виданих в англійськомовних країнах); фахові підручники; відеофільми та аудіозаписи на відповідну тематику; спеціалізовані електронні матеріали всесвітньої мережі тощо.

Концепт автентичності в парадигмі професійно орієнтованого навчання англійської мови інтегрує взаємодоповнення трьох компонентів – матеріали запозичені з життя носіїв мови, функціонування мови у форматі, який прийнятий спеціалістами відповідного фаху в природному для них контексті, та виконання завдань, максимально наближених до реальних фахово зорієнтованих ситуацій.

Отже, автентичне наповнення англійськомовного тексту як основи для формування навичок усного мовлення та як стимул до комунікації висвітлює специфіку майбутньої спеціальності та професійні інтереси, відображає соціокультурні реалії, відповідає тематиці, сприяє вирішенню конкретних комунікативних завдань, містить елементи новизни та викликає зацікавленість.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кусько К. Ф. Лінгвістика тексту за фахом. Лінгводидактична організація навчального процесу з іноземних мов у вузі. Колективна монографія. Львів : «Світ», 1996. 73 с.

2. Неділько А. Г. До питання застосування автентичних матеріалів для навчання іноземної мови. *Іноземні мови*. 1998. № 4. С. 11–12.

3. Swales J. *Genre analysis: English in academic and research settings*. Cambridge : Cambridge University Press, 1990. 260 p.

Коцюба Р. Б.

*Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ КОМП'ЮТЕРНО ОРІЄНТОВАНОЇ МЕТОДИКИ РОЗВИТКУ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ

Останнім часом в Україні було здійснено важливі кроки на шляху до модернізації системи вищої освіти, створення механізмів впровадження комп'ютерних технологій навчання. Однак, аналіз праць вітчизняних та зарубіжних дослідників засвідчує, що проблема розвитку іншомовної комунікативної компетентності із застосуванням засобів ІКТ досліджується здебільшого в системі вищої та середньої загальної освіти. Недостатньо уваги в сучасних наукових роботах приділяється проблемам розробки та використання комп'ютерно орієнтованих методик розвитку іншомовної комунікативної компетентності майбутніх лікарів. Було проведено дослідження, яке дозволило встановити рівень розвитку ІКК майбутніх лікарів та дозволило окреслити перспективи щодо вдосконалення комп'ютерно орієнтованої методики.

У 2020 році через пандемію COVID-19, в умовах запровадження у ЗВО змішаного та дистанційного навчання вітчизняні університети змушені були перейти в середовище цифрової освіти.

У документах міжнародних організацій, спрямованих на підтримку реформ у системах освіти країн Європейського Союзу та інших країн Європи (Рада Європи, Європейський Союз, ЮНЕСКО, ОЕСР та ін.), наголошується про важливість розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності викладачів, студентів і всіх учасників навчально-виховного процесу [10].

У «Декларації в сфері розвитку європейської політики стосовно використання новітніх інформаційних технологій» (1999) Радою Європи зазначається необхідність розробити європейську політику стосовно використання нових інформаційних технологій для забезпечення поваги прав людини та культурного розмаїття, сприяння свободі слова та інформації, для максимального використання освітнього і культурного потенціалу [10].

На сьогодні вже накопичено значний досвід використання сучасних ІКТ у навчальному процесі шкіл та ЗВО, який відображений в роботах Р. Гуревича [2], М. Жалдака [3], Т. Коваль [4] та інших.

Проблемою інформатизації закладів вищої освіти займалися такі вчені як В. Биков [1], С. Литвинова [6], М. Шишкіна [9] та ін.

Проблема комп'ютеризації вищої освіти висвітлена в роботі таких вчених як Н. Морзе і Л. Глазунової [7] та ін.

В рамках виконання дослідження нами була розроблена комп'ютерно орієнтована методика розвитку ІКК майбутніх спеціалістів лікувальної справи, що була апробована протягом 2019-2020 рр. у ТНМУ ім. І.Я. Горбачевського.

Одним із результатів розробленої комп'ютерно орієнтованої методики розвитку ІКК став практикум з латинської мови «Практикум з латинської мови для студентів 1 курсу студентів спеціальності «Медицина» із використанням інструментів та засобів ІКТ».

Практикум складався з 3 модулів, які повністю охопили курс з латинської мови: «Частини мови», «Клінічна термінологія» та «Рецептура». Було розроблено різноманітні завдання, які студенти могли виконувати за допомогою ІКТ засобів та ресурсів.

Проаналізувавши рівні знань студентів з курсу «Латинська мова та медична термінологія» можна дійти висновку, що студенти, які під час навчання використовували засоби та інструменти ІКТ, такі як електронну літературу, словники, різні онлайн ресурси для виконання граматичних вправ з латинської мови, завдання різної складності, які розміщені в Google додатках і складанням тестів в системі Moodle та на інших онлайн ресурсах показали кращі результати на підсумковому занятті, ніж ті студенти, які навчалися за традиційною методикою, що свідчить про підвищення рівня розвитку ІКК.

Основні результати дослідження відображені в публікаціях автора [5, 8].

На основі виконання дослідження нами було визначено такі рекомендації: потребує перегляду структура та зміст вищої медичної освіти, удосконалення навчальних планів, створення наскрізної програми підготовки студентів медичних факультетів та лікарів-інтернів; при укладанні навчальних програм слід передбачити використання комп'ютерно орієнтованих методик, які дозволяють розвиток ІКК у психологічно достовірному (імерсивному) середовищі; у процесі навчання іноземної мови доцільно використовувати віртуальне навчальне середовище. Потрібно здійснити аналіз засобів, які можна використовувати для створення віртуального навчального середовища та удосконалювати комп'ютерно орієнтовану методику розвитку ІКК майбутніх лікарів, урізноманітнювати очне та дистанційне навчання, створювати можливість віртуальної участі у конференціях із залученням вітчизняних та європейських спеціалістів, сприяти мобільності у навчанні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Биков В. Ю., Жук Ю. О. Засоби навчання нового покоління в комп'ютерно орієнтованому навчальному середовищі. *Комп'ютер у школі і сім'ї*. 2005. № 5. С. 20–23.
2. Гуревич Р. С., Кадемія М. Ю. Інформаційно-телекомунікаційні технології в навчальному процесі та наукових дослідженнях: навчальний посібник для студентів педагогічних ВНЗ і слухачів інститутів післядипломної педагогічної освіти. Вінниця: Планер, 2005. 366 с.
3. Жалдак М. І., Лапінський В. В., Шут М. І. Комп'ютерно орієнтовані засоби навчання математики, фізики, інформатики: посібник для вчителів. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2004. 182 с.

4. Коваль Т. І. Інтерактивні технології навчання іноземних мов у вищих навчальних закладах. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2011. Вип. 26. № 6. URL: <http://www.journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/546/451> (дата звернення: 17.05.2020).

5. Коцюба Р. Б. Набуття навичок аудіювання за допомогою веб-орієнтованої методики вивчення іноземних мов. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2015. Т. 50, № 6. С. 120–127.

6. Литвинова С. Г. Віртуальний клас як комп'ютерно-орієнтоване навчальне середовище вчителя загальноосвітнього навчального закладу. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2011. Т. 22, № 2. URL: <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/331#.U9T4Vh-5MzI>. (дата звернення: 17.05.2020).

7. Морзе Н. В., Глазунова О. Г. Моделі ефективного використання інформаційно-комунікаційних та дистанційних технологій навчання у вищому навчальному закладі. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2008. № 2 (6). URL: <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/download/138/124> (дата звернення: 17.05.2020).

8. Розвиток іншомовної комунікативної компетентності майбутніх спеціалістів лікувальної справи з використанням ІКТ : методичні рекомендації / Р. Б. Коцюба. Тернопіль : ТДМУ «Укрмеднига», 2020. 140 с.

9. Шишкіна М. П. Модельний підхід у побудові комп'ютерноорієнтованого навчального середовища. *Інформатизація освіти та дистанційна форма навчання: сучасний стан і перспективи розвитку* : збірник матер. VI міжнар. наук.-метод. конф., 13–15 жовт. 2004 р., м. Суми. Суми : СумДУ, 2004. С.17–21.

10. Declaration by the European ministers of education on intercultural education in the new European context: Standing Conference of European Ministers of Education «Intercultural education: managing diversity, strengthening democracy». 21st session. Athens, Greece, 10–12 November 2003. URL: <https://rm.coe.int/declaration-by-the-european-ministers-of-education-on-intercultural-ed/16807462b5> (last access: 14.09.2020).

Мисик О. А.

*Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

АУДІЮВАННЯ ЯК МОВЛЕННЄВО-МИСЛЕННЄВА ДІЯЛЬНІСТЬ

Аудіювання є мовленнєво-мисленнєвою діяльністю, спрямованою на сприйняття і розуміння усного мовлення. Це один із найскладніших видів мовленнєвої діяльності, що потребує значної концентрації та актуалізації засвоєних знань.

У психофізіології аудіювання визначають як «перцептивну розумову мнемічну діяльність»: у її процесі здійснюється сприйняття/рецепція/перцепція та відбувається виділення та засвоєння інформативних ознак мовних і мовленнєвих одиниць, реформування образу і впізнавання як результат зіставлення з еталоном, який зберігається в пам'яті; вона пов'язана з основними розумовими операціями – аналізом, синтезом, дедукцією, індукцією, порівнянням, абстрагуванням, конкретизацією [2, с. 117].

Рівень сприйняття і розуміння усного мовлення зумовлюється рядом чинників, які традиційно класифікують на три групи: 1) фактори, пов'язані із

особою мовця; 2) фактори, пов'язані із особою слухача; 3) власне мовні особливості аудіотексту та спосіб його презентації [3, с. 20].

Науковці стверджують, що на сприйняття усного мовлення впливають вік слухача, його інтелект, рівень засвоєння лексики, граматики та орфоепічних норм, наявність фонових знань, що стосуються теми [3, с. 20]. Індивідуально-психологічні особливості слухача (рівень розвитку слухової чутливості, слухової пам'яті, механізму ймовірного прогнозування та рівень концентрації уваги), мотивація можуть зробити сприйняття точнішим і глибшим або, навпаки, помилковим [2, с. 123]. Важливу роль відіграють, безумовно, мовленнєві якості мовця, зокрема наявність акценту та чіткість артикуляції. [3, с. 21].

Щодо власне мовних особливостей матеріалу, то лексика та граматика повинні відповідати рівню засвоєння іноземної мови. Текст має бути на актуальну тему, цікавим, добре структурованим і не надто довгим, щоб не втомлювати слухачів.

Визначальну роль відіграють фонологічні риси аудіотексту [3, с. 21]. Так, ритміку, паузу, мелодіку відносять до факторів, що полегшують сприймання [2, с. 126]. Темп мовлення значною мірою впливає не лише на швидкість і точність розуміння, а й на ефективність запам'ятовування (середній темп мовлення становить 240-250 складів за хвилину) [1, с. 166-167]. Вчені також вважають: якщо мовець є відомою та поважною людиною, то це краще мотивує слухачів [3, с. 21].

М. Андервуд вважає, що труднощі аудіювання можуть спричинити такі фактори: 1) слухач не може контролювати швидкість мовлення оратора; 2) слухачі не завжди можуть прослухати аудіоматеріал повторно; 3) обмеженість словникового запасу слухача (стикнувшись із незнайомим словом та задумавшись над його значенням, слухач може пропустити частину звукового повідомлення); 4) недосвідченому слухачу буває важко простежити перехід мовця від однієї думки до іншої через відсутність специфічних мовних маркерів; 5) недостатній рівень фонових знань, що стосуються теми (інколи мовець може розуміти текст лише поверхово, якщо не знайомий із темою, особливо це стосується ситуації міжкультурної комунікації); 6) слухачам буває важко й утомливо сконцентруватися на іноземній мові, а навіть найкоротша перерва може значно вплинути на якість розуміння аудіотексту; 7) сформовані стійкі навички навчання (наприклад, прагнення зрозуміти кожне слово може знеохотити і схвилювати, коли слухач щось не розуміє) [5].

Зважаючи на специфіку сприйняття і розуміння звукового повідомлення та труднощі, які при цьому виникають, Л. Вандергріфт і М. Рост запропонували стратегії активного слухання, щоб здобути певний контроль над процесом аудіювання:

1) прогнозування – використання реальних очікувань, щоб згенерувати передбачення щодо того, що мовець/мовці скажуть або що може трапитися;

2) здогадування – судження, умовиводи щодо того, що мовець міг сказати чи мати на увазі, навіть якщо інформації недостатньо;

3) відбір – фокусування на ключових словах, цільовій інформації, якої достатньо, щоб виконати завдання;

4) уточнення – моніторинг рівня свого розуміння та визначення питань, які можна поставити для доповнення часткового розуміння або виправлення помилкового;

5) реакція – рефлексія або спроба сформулювати думку, взаємодія з оратором, обговорення змісту, зосередження на тому, що було зрозумілим [4, с. 21].

Отже, аудіювання – це активна мовленнєва діяльність, яка потребує значної зосередженості, актуалізації опорних знань та значною мірою залежить від індивідуальних розумово-психологічних особливостей слухача. Наполеглива робота над опануванням стратегій активного слухання допоможе студентам свідомо коригувати свої зусилля, певною мірою контролюючи процес слухання, що допоможе комфортніше почувати себе у ролі слухача, мотивуватиме та сприятиме успішному розвитку комунікативних навичок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гальскова Н. Д., Гез Н. И. Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика : учебное пособие. 3-е изд., стер. Москва : Академия, 2006. 336 с.

2. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах : підручник / С. Ю. Ніколаєва та ін., 2-ге вид., випр. і доп. Київ : Ленвіт, 2002. 328 с.

3. Naci Yildiz, Mustafa Albay. Factors Affecting Listening Comprehension and Strategies for Improvement : A Case Study. *International Journal of Social Sciences & Educational Studies*, September 2015, Vol. 2, No. 1, PP. 20–24. URL: <https://ijsses.tiu.edu.iq/wp-content/uploads/2017/12/Factors-Affecting-Listening-Comprehension-and-Strategies-for-Improvement-A-Case-Study.pdf> (дата звернення: 30.04.2021).

4. Rost M. Listening tasks and language acquisition. *JALT 2002 AT SHIZUOKA* : conference proceedings, University of California, Berkeley; PP. 18–28. URL: <http://jalt-publications.org/archive/proceedings/2002/018.pdf> (дата звернення: 30.04.2021).

5. Underwood M. Teaching Listening. London : Longman, 1989. 117 p.

Паласюк Г. Б.¹, Паласюк М. І.²

*Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України¹;*

*Тернопільський національний технічний
університет імені Івана Пулюя²*

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ У МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сучасна модель підготовки майбутніх фахівців передбачає впровадження у навчальний процес сучасних педагогічних та наукових інновацій відповідно до світових стандартів. Сьогодні актуальними стали нові освітні технології навчання у вищій школі, спрямовані на покращення ефективності навчально-виховного

процесу та формування фахової компетентності студента. Увагу викладачів привертають нетрадиційні, зокрема інтерактивні методи викладання.

Інтерактивні методи навчання – це форма організації пізнавальної і комунікативної діяльності, у процесі якої студенти є активними учасниками процесу пізнання. Це методи, що оптимізують процес викладання та засвоєння нового матеріалу, сприяють пізнавальній, дослідницькій, творчій діяльності усіх суб'єктів навчального процесу, допомагають реалізації особистісного підходу до студента.

Вивчення латинської мови як базової дисципліни професійного спрямування у медичних закладах вищої освіти передбачає, насамперед, формування термінологічної компетентності майбутнього лікаря. Зауважимо, що мова не йде про комунікативний підхід як такий, що є актуальним сьогодні для викладання іноземних мов. Метою термінологічного курсу латинської мови є вироблення навичок грамотного використання латинської анатомічної, гістологічної, клінічної, фармацевтичної, медико-технічної термінології, розуміння назв лікарських препаратів і номенклатурних найменувань, засвоєння студентами певних лексико-граматичних структур, необхідних для розуміння медичних термінів та грамотного їх використання у майбутній професійній діяльності.

Для ефективного впровадження інтерактивних методів, у тому числі, щоб охопити весь необхідний обсяг матеріалу і глибоко його вивчити, викладач латинської мови повинен ретельно планувати свою роботу: використовувати методи, які зрозумілі для певної вікової категорії студентів і їхнього досвіду інтерактивної діяльності, дати студентам завдання для попередньої підготовки. Використання інтерактивних методів навчання вимагає від викладача досконалого володіння матеріалом і вміння залучити до роботи аудиторію. Значущість поставленої викладачем навчальної проблеми для студентів виникає завдяки організації спілкуванню. Велике значення мають також ораторські здібності та риторичні вміння педагога, здатність зацікавити слухачів.

Вибір викладачем певних інтерактивних методів навчання повинен сприяти реалізації на практичних заняттях з латинської мови таких завдань: активізації розумової діяльності студентів; актуалізації їхніх опорних знань; індивідуалізації та диференціації навчального процесу; надання можливості студентам самостійно осмислювати значення одержаних знань для використання їх на практиці. У цьому контексті, зважаючи на термінологічну спрямованість курсу латинської мови у медичному закладі вищої освіти, на практичних заняттях пріоритетними є такі інтерактивні методи: робота в парах та групах з елементами гри, «мозковий штурм», інтерактивні комп'ютерні технології (мультимедійна візуалізація навчального матеріалу, комп'ютерне тестування), виконання міні-проектів тощо. При цьому реалізуються різні форми інтерактивності: викладач – студент, студент – студент, студент – комп'ютер.

Метод «мозкового штурму» використовуємо при вивченні тем «Рецепт», «Виписування рецептів на тверді, рідкі та м'які форми ліків». Студентам пропонується виконати так звані рецептурні задачі, тобто написати рецепт на

основі заданої умови, яка містить мінімум інформації про склад лікарського засобу. Всі учасники навчального процесу активно висувують ідеї щодо способу оформлення відповідного рецепту, вибору можливих додаткових речовин у складі засобу, використання тих чи інших рецептурних виразів. Всі пропозиції колективно обговорюємо і вибираємо оптимальний спосіб виписування рецепту, який можна використовувати на практиці.

При вивченні анатомічної термінології часто використовуємо метод навчальної гри у малих групах (4-5 студентів). Всі групи студентів отримують однакові завдання, наприклад, набір тематично пов'язаних анатомічних термінів-іменників, які потрібно самостійно доповнити можливими прикметниками і утворити якомога більше дво-, три- та багатослівних термінів з різними типами означень. Така робота забезпечує принцип міжпредметної інтеграції дисциплін «Латинська мова та медична термінологія» і «Анатомія», сприяє кращому закріпленню раніше вивченого лексичного та граматичного матеріалу.

Вищезгадана специфіка курсу обґрунтовує доцільність використання у процесі навчання латинської мови медичного спрямування проектів лінгвістичного типу, що мають інформаційну, ознайомлюючу та практико-орієнтовану спрямованість. Студенти виконують міні-проекти на такі теми: «Міжнародна синонімія у назвах лікарських препаратів», «Історія творення міжнародної анатомічної номенклатури», «Історія найменувань форм ліків», «Багатозначні анатомічні та клінічні терміни і їх функціонування в сучасній медичній терміносистемі», «Порівняльний аналіз класичних латино-грецьких термінів та відповідних їм національних еквівалентів інших мов» тощо. У процесі роботи над проектом студенти підбирають та систематизують анатомо-гістологічні, клінічні чи фармацевтичні терміни на задану тему; виділяють ключові слова; здійснюють семантичний, морфолого-синтаксичний та структурний аналіз термінів; класифікують лексичні одиниці за певними критеріями; визначають частотність вживання виділених терміноелементів у структурі складних термінів. Метод проектного навчання є своєрідним дослідженням, але порівняно з реальним науковим дослідженням має ігровий, моделюючий характер та значно стислі терміни виконання.

На відміну від традиційних методик, при використанні інтерактивних форм навчання студент сам відкриває шлях до пізнання, засвоєння знань. Викладач стає активним помічником студента, його головна функція – організація і стимулювання навчального процесу. Незважаючи на труднощі, які трапляються при застосуванні новітніх методів у навчальному процесі, інтерактивні методи сприяють кращому засвоєнню матеріалу, розвитку комунікативної компетенції, розвивають розумові та практичні здібності студентів.

ПРИНЦИПИ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ

Важливою умовою успішного вивчення та засвоєння дисциплін зі спеціальностей медичного профілю та отримання студентами всебічної професійної підготовки є їх термінологічна грамотність, основи якої закладаються курсом латинської мови.

Методика навчання класичних мов, зокрема латинської мови, потребує теоретичного обґрунтування експериментальної перевірки, удосконалення та упровадження принципів навчання як фундаментальних положень планування та організації навчального процесу.

У підручнику з методики викладання латинської мови подано шість принципів навчання граматики класичних мов: 1) принцип усвідомлення мовних явищ у період їх засвоєння, усвідомлення способів їх використання; 2) зв'язок змісту з мовною формою; 3) зіставне вивчення мовних явищ; 4) використання негативного мовного матеріалу; 5) використання перекладу на рідну мову як основного засобу семантизації; 6) урахування теоретичних і практичних цілей навчання [1, с. 24].

Проте лінгвістична, педагогічна галузі знань зазнали значних змін у своєму розвитку, що потребує перегляду основних теоретичних засад (принципів) навчання класичних мов, зокрема професійного навчання латинської мови студентів-медиків.

Принцип урахування рідної мови.

У навчанні граматики класичних мов принцип урахування рідної мови функціонує: 1) під час добору навчального матеріалу; 2) для подолання міжмовної інтерференції; 3) рідна мова є засобом навчання (переклад, пояснення). Згідно з цим принципом, добору й особливій увазі під час навчання підлягають ті граматичні явища класичних мов, які мають розбіжності з граматичними явищами рідної мови; для подолання перенесення граматичних знань та навичок рідної мови студенти повинні усвідомити насамперед відмінності у граматиці обох мов, способи передачі змісту граматичного явища в обох мовах; рідна мова використовується для пояснення граматичного матеріалу, спираючись на аналог чи еквівалент граматичного явища в рідній мові, студенти мають можливість повно уявити його зміст, особливості функціонування в іноземній мові.

Принцип диференційованого й інтегрованого навчання мовних аспектів та видів мовленнєвої діяльності.

Суть цього принципу полягає в наступному: навчання кожного мовного аспекту чи виду мовленнєвої діяльності потребує окремої особливої роботи (вправління у цьому виді діяльності), а також окремого набору дій; вправління в одному виді діяльності не переноситься на результат навичок та вмінь в іншому виді діяльності; під час навчання читання та перекладу відбувається

інтеграція лексичних, граматичних, соціокультурних знань та навичок; для формування кожної граматичної навички необхідні особливі комплекси вправ; граматики класичних мов вивчається у тісному зв'язку з лексикою, а також у поєднанні із соціокультурною інформацією; під час читання та перекладу текстів відбувається комплексне застосування (а відтак і закріплення) граматичного, лексичного, соціокультурного матеріалу класичних мов.

Наступні два принципи стосуються використання вправ. Саме вправам на всіх етапах розвитку методики надавали значної уваги. Вправи завжди були основними методами навчання іноземної мови.

Навчання граматики латинської мови у медичних закладах варто здійснювати на основі принципу домінувальної ролі вправ та принципу поліфункціональності вправ.

Принцип домінувальної ролі вправ: навчити людину будь-якому видів діяльності можна лише шляхом вправляння у цьому видів діяльності, шляхом спроб, помилок та їх виправлення, використання достатньої кількості тренувальних вправ; для формування кожної граматичної навички потрібний спеціальний комплекс вправ у певній послідовності з урахуванням етапів формування розумових дій.

Принцип поліфункціональності вправ: спрямованість вправ на одночасне й паралельне оволодіння мовним матеріалом і мовленнєвою діяльністю; граматичні вправи повинні бути спрямовані також на формування лексичних знань та навичок, навичок перекладу, містити соціокультурний матеріал; мовленнєві вправи на читання повинні бути спрямовані на удосконалення граматичних та лексичних навичок.

У методиці навчання класичних мов принцип використання негативного матеріалу – це самостійний аналіз помилок студентів, який призводить до коригування, поглиблення знань, кращого запам'ятовування: використання негативного мовного матеріалу – це використання помилок студентів, конструкцій чи форм, які не властиві для виучуваної мови; помилки вказують на недостатнє засвоєння навчального матеріалу, а також допомагають визначити потенційні зони міжмовної інтерференції; викладач повинен не просто виправляти помилки, але й з'ясувати причини їх виникнення й усунути ці причини [1].

Принцип перекладності – один з основних принципів навчання класичних мов. Навчання класичних мов здійснюється заради формування в студентів умінь читання та адекватного перекладу й у процесі здійснення аналітичного читання, яке супроводжується аналізом та перекладом. Отже, переклад є і метою навчання, і засобом досягнення цієї мети: переклад є головним способом семантизації граматичного матеріалу.

Загальновідомо, що основу латинської мови як мови для спеціальних потреб становлять термінологічні одиниці, під якими розуміємо власне терміни та номенклатурні найменування, які завжди співвіднесені зі спеціальними поняттями. Оволодіння знаннями мови створює передумови для розкриття семантики незнайомих термінів за допомогою їх аналізу та розуміння складових

частин, а повторюваність терміноелементів сприяє закріпленню і формуванню потенційного термінологічного словника фахівця. У майбутній професії це забезпечує грамотність спеціаліста, а також міжнародне термінологічне порозуміння між фахівцями. Оволодіння знаннями мови створює передумови для розкриття семантики незнайомих термінів за допомогою їх аналізу та розуміння складових частин, а повторюваність терміноелементів сприяє закріпленню і формуванню потенційного термінологічного словника фахівця. У майбутній професії це забезпечує грамотність спеціаліста, а також міжнародне термінологічне порозуміння між фахівцями.

Провідними методами та принципами навчання латинської медичної термінології є репродуктивні методи, методи контролю і самоконтролю та відповідні прийоми, що забезпечують засвоєння та подальше використання латинських термінів та номенклатурних найменувань у фаховому усному та писемному мовленні.

Отже, при навчанні латинської мови в медичних закладах освіти слід опиратися на такі загальнометодичні принципи: урахування рідної мови (зіставності), диференційованого й інтегрованого навчання мовних аспектів та видів мовленнєвої діяльності, домінувальної ролі вправ, поліфункціональності вправ, використання негативного мовного матеріалу; а також використовувати основні методи та прийоми навчання латинської фахової термінології.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кацман Н. Л. Методика преподавания латинского языка в институтах и на факультетах иностранных языков. М. : Высшая школа, 1979. 142 с.

Стефанишин К. Л.

*Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України*

ОСНОВНІ ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ З ДИСЦИПЛІНИ «УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК ІНОЗЕМНА» У МЕДИЧНОМУ ЗВО

Форма організації навчального процесу – це «спосіб організації, побудови й проведення навчальних занять, у яких реалізуються зміст навчальної роботи, дидактичні завдання і методи навчання» [1, с. 9]. Згідно з навчальним планом підготовки здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня у закладах вищої освіти МОЗ України формами навчального процесу з дисципліни «Українська мова як іноземна» є: практичні заняття, самостійна робота студентів, консультації [2].

Практичні заняття передбачають детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни з викладачем і формування вміння та навичок їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання

студентом сформульованих завдань та вирішення ситуаційних задач. Колектив кафедри української мови Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського розробив і використовує власну структуру практичного заняття з дисципліни «Українська мова як іноземна», побудовану згідно з вимогами до практичних занять у вищій школі та адаптовану до комунікативних потреб чужоземних студентів, які навчаються в Україні. За структурою практичне заняття з української мови як іноземної складається з п'яти етапів:

I. Організаційна частина (привітання, контроль присутності студентів на занятті, ознайомлення з темою, інструктаж студентів для практичної роботи). *II. Засвоєння лексико-граматичного матеріалу до теми* – передбачає ознайомлення студентів із лексико-тематичною базою та опрацювання граматичного матеріалу. Зазвичай, сприйняття і розуміння нового матеріалу підсилюється тим, що комплексно задіяно зорову (відеосупровід і роздатковий матеріал), слухову (пояснення викладача) і механічну пам'ять (запис студентами слів і словосполучень у зошити). *III. Виконання тренувальних вправ* – важлива складова процесу розвитку мовлення студентів при вивченні мовного матеріалу. Мовне наповнення навчально-тренувальних вправ підпорядковане комунікативному підходу до навчання, а система вправ передбачає формування та розвиток різних видів мовленнєвої діяльності (слухання, говоріння, читання та письма). *IV. Робота з текстом* є важливою не лише для застосування на практиці граматичних знань, формування правильної вимови чи наголошування слів, а й для ознайомлення іноземних студентів із культурою різних країн, їх традиціями і виховання в них поваги до інших націй і держав. Читання україномовних текстів розвиває мислення іноземних студентів, допомагає усвідомити особливості системи мови. З цією метою викладачем добираються різножанрові тексти, які супроводжує система вправ на різні види мовленнєвої діяльності. *V. Поточний контроль. Підведення підсумків* передбачає стандартизований метод контролю знань – письмове тестування. Студентам пропонується 12 тестових завдань (2-4 варіанти) з вибором однієї правильної відповіді. Метою поточного контролю є перевірка мовної та мовленнєвої компетенції іноземних студентів.

Структуру і змістове наповнення практичного заняття з української мови як іноземної розроблено з урахуванням цілей і завдань, що визначені комунікативними й пізнавальними потребами іноземних студентів.

Самостійна робота студентів передбачає оволодіння студентом навчальним матеріалом, а саме самостійне опрацювання окремих тем навчальної дисципліни у час, вільний від обов'язкових навчальних занять, а також передбачає підготовку до усіх видів контролю. Справжня активізація самостійної роботи студентів характеризується не пошуком узагалі, а віднайденням шляхів розв'язання проблем, не тільки засвоєнням результатів наукового пізнання, системи знань, але й самого шляху процесу отримання цих результатів, формування пізнавальної самостійної діяльності студентів, розвитку їх творчих здібностей. Саме з цією метою у ТНМУ застосовується одна з форм самостійної роботи студентів – індивідуальні навчально-дослідні завдання (ІНДЗ).

Індивідуальне завдання – це форма організації навчального процесу, яка має на меті поглиблення, узагальнення та закріплення знань, які слухачі отримують у процесі навчання, а також застосування цих знань на практиці. Серед ІНДЗ з української мови як іноземної найпоширенішими є:

1. Добір відеоматеріалів для окремих тем навчальної дисципліни.
2. Виготовлення таблиць із тем дисципліни.
3. Добір відеоматеріалів, презентацій для окремих розділів навчальної дисципліни.
4. Виступ на студентському науковому форумі.
5. Стендова доповідь на студентському науковому форумі.
6. Призове місце на студентському науковому форумі.
7. Перемога на студентському науковому форумі.

Консультації проводяться з метою допомоги студентам зрозуміти складні для самостійного осмислення питання, розв'язати проблеми, які виникли при самостійному опрацюванні навчального матеріалу у ході підготовки до практичного заняття, підсумкового заняття. Оскільки обсяг навчальної інформації збільшується, а аудиторний час або містить ту саму кількість годин, або скорочується, виникає необхідність індивідуального й групового консультування студентів для кращого засвоєння ними нових знань і вироблення навичок культури навчальної праці. Викладачі кафедри української мови ТНМУ зазвичай проводять навчальну консультацію у формі співбесіди індивідуально чи з групами у позанавчальний час за певним графіком або у разі потреби – після вивчення розділу програми, у процесі вивчення і особливо під час підготовки до диференційованого заліку. Специфіка консультацій, як правило, полягає у добровільному відвідуванні їх студентами. Це також є формою особистого спілкування студента з викладачем. Оскільки час консультації обмежений, запитання викладачу мають бути чітко сформульовані з питань, які неналежно висвітлено в доступних студентам джерелах навчальної інформації, опорних питань і запитань, що виникли під час самостійної роботи тощо.

Перелічені форми організації навчального процесу з дисципліни «Українська мова як іноземна» забезпечують реалізацію комунікативних потреб студентів у різних сферах спілкування – побутовій, соціально-культурній, загальнонауковій, навчально-професійній.

ЛІТЕРАТУРА

1. Степаненко О. К. Викладацька практика філологів : посібник. – Дніпро : СПД Охотнік, 2016. 56 с.
2. Українська мова як іноземна (англійськомовна форма навчання) : типова програма нормативної навчальної дисципліни для іноземних студентів вищих навчальних закладів МОЗ України. Галузь знань: 22 «Охорона здоров'я» / уклад. : С. М. Луцак та ін. Київ, 2016. 202 с.
3. Stefanyshyn K. L. A practical as the main form of the educational process on the discipline «Ukrainian as a Foreign Language» at the higher school. *Медична освіта*. 2020. № 1. С. 82–86.

Зміст

МОВА В СИСТЕМІ ЦІННОСТЕЙ СТУДЕНТІВ

<i>Вихрущ А. В.</i> УКРАЇНСЬКА МОВА ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ: ОСОБИСТІСНИЙ ВИМІР.....	3
<i>Палихата Е. Я.</i> ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УСНОГО ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ У ЛІНГВОДИДАКТИЧНИХ ДЖЕРЕЛАХ ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ.....	7
<i>Волощук М. В.</i> КУЛЬТУРА МОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ.....	9
<i>Гаврищак І. І., Проців О. Я.</i> МОВА-ПОСЕРЕДНИК У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ.....	11
<i>Драч І. Д.</i> «АКАДЕМІЧНЕ ПИСЬМО» В СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ.....	13
<i>Нахаєва Я. М.</i> ПРОФЕСІЙНЕ ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ В УМОВАХ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ.....	15
<i>Орлова О. П.</i> САМОСТІЙНА РОБОТА У ПРОЦЕСІ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....	17
<i>Пашко М. З., Заяць І. В.</i> ВИВЧЕННЯ МОВИ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА СИСТЕМИ ЦІННОСТЕЙ МОЛОДІ.....	19
<i>Петришина О. І.</i> ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФІЛОЛОГА.....	21
<i>Проців О. Я.</i> ЛІНГВОФІЛОСОФСЬКІ ІДЕЇ В. ФОН ГУМБОЛЬДТА В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ О. ПОТЕБНІ.....	24
<i>Руденко М. І.</i> ПОНЯТТЯ НАРАТИВУ І НАРАЦІЇ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ В КОНЦЕПЦІЇ Ж. ЖЕНЕТА.....	26
<i>Христенко О. М.</i> УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК ЦІННІСТЬ У СВІТОГЛЯДІ СУЧАСНИХ СТУДЕНТІВ.....	29
<i>Шеремета Л. П.</i> ЛІНГВОДИДАКТИЧНА СПАДЩИНА О. М. БІЛЯЄВА – НЕВИЧЕРПНЕ ДЖЕРЕЛО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ.....	31

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

<i>Гевкалюк Н. О.</i> КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ-СТОМАТОЛОГІВ.....	34
<i>Кульчицький В. Й.</i> ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНІСТІ СТУДЕНТІВ.....	36
<i>Салій З. В., Шкробот С. І., Салій М. І.</i> ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У СТУДЕНТІВ НА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ З НЕВРОЛОГІЇ.....	38
<i>Антонишин І. В., Левків М. О.</i> КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ СТУДЕНТІВ-СТОМАТОЛОГІВ ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА МАЙБУТНЬОЇ ПРАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	41

<i>Bobak M. I.</i> LANGUAGE SKILLS IN ENHANCING STUDENTS COMMUNICATIVE COMPETENCE.....	42
<i>Гуменна І. Р.</i> РОЛЬ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	45
<i>Гусева Т.П.</i> КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ЛІКАРЯ.....	47
<i>Колодницька О. Д.</i> КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ.....	49
<i>Кулянда О. С., Денефіль О. В., Кулянда О. О.</i> ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ НОВОГО УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОПИСУ У МЕДИЧНІЙ СФЕРІ.....	51
<i>Marchuk O. M., Podobivskyi S. S., Fedoniuk L. Ya.</i> RESEARCH OF INFECTIONS TRANSMITTED BY TICKS AND MOSQUITOES AND DIRECTIONS OF THEIR OPTIMIZATION.....	53
<i>Мельничук О. М., Сілевич Л. І.</i> САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ – ЕФЕКТИВНА ФОРМА ОВОЛОДІННЯ ФАХОВИМИ КОМПЕТЕНТНОСТЯМИ.....	55
<i>Орел Ю. М., Орел М. А., Миколенко А. З.</i> ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИКІВ У СТУДЕНТІВ МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ НА ПРИКЛАДІ МОДЕЛЮВАННЯ КОМУНІКАЦІЇ РІЗНИХ СУБ'ЄКТІВ ЛІКУВАЛЬНО-ДІАГНОСТИЧНОГО ПРОЦЕСУ.....	56
<i>Прокоп І. А.</i> ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЄКТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ.....	58
<i>Штафірна Л. О.</i> РОЛЬ ПАМ'ЯТІ У ПРОЦЕСІ ПРОДУКУВАННЯ І ВИГОЛОШЕННЯ ПУБЛІЧНОГО МОВЛЕННЯ.....	60
<i>Юкало В. Я.</i> ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТІЙКОСТІ ЛІТЕРАТУРНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ НОРМИ.....	62

ЛІНГВОДИДАКТИКА В УМОВАХ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА

<i>Білик Я. С.</i> ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНОМОВНИХ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ В ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ-НЕФІЛОЛОГІВ.....	65
<i>Заліпська І. Я.</i> «ПРОФЕСІЙНА МЕДИЧНА КОМУНІКАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ ЛІКАРЯ З ПАЦІЄНТОМ» ЯК ДИСЦИПЛІНА ЗА ВИБОРОМ У ТНМУ ІМЕНІ І. Я. ГОРБАЧЕВСЬКОГО.....	67
<i>Зевако В. І.</i> ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНИЙ ТЕКСТ ЯК ЗАСІБ ЗАСВОЄННЯ МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ІНОЗЕМНИМИ СТУДЕНТАМИ.....	69
<i>Мельник Т. П.</i> ГРАМАТИЧНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	72
<i>Новіцька О. І.</i> ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ.....	74
<i>Олійник Н. Я.</i> ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У СТУДЕНТІВ І КУРСУ НА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ.....	75

Тишковиць М. П.
ФАХОВИЙ ТЕКСТ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНИХ
КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНОГО ЗВО..... 78

ЗАКОНОМІРНОСТІ УСПІШНОГО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ УКРАЇНИ

<i>Бачинська Г. В., Вільчинська Т. П., Вербопецька О. С., Свистун Н. О.</i> САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІНИ «ДРУГА СЛОВ'ЯНСЬКА МОВА» У ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	82
<i>Ворона І. І.</i> САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ.....	84
<i>Гантімурова Н. І.</i> ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІГОР В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	86
<i>Кітура Г. Я.</i> КОНЦЕПТ АВТЕНТИЧНОСТІ У ПАРАДИГМІ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	88
<i>Коцюба Р. Б.</i> ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ КОМП'ЮТЕРНО ОРІЄНТОВАНОЇ МЕТОДИКИ РОЗВИТКУ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ.....	90
<i>Мисик О. А.</i> АУДІЮВАННЯ ЯК МОВЛЕННЄВО-МИСЛЕННЄВА ДІЯЛЬНІСТЬ.....	92
<i>Паласюк Г. Б., Паласюк М. І.</i> ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ У МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	94
<i>Саварин Т. В.</i> ПРИНЦИПИ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ.....	97
<i>Стефанишин К. Л.</i> ОСНОВНІ ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ З ДИСЦИПЛІНИ «УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК ІНОЗЕМНА» У МЕДИЧНОМУ ЗВО.....	99

Підписано до друку 28.05.2021. Формат 60x84/16. Гарнітура Times.
Папір офсетний № 1. Друк офсетний.
Ум. др. арк. 6,05. Обл.-вид. 7,75.
Тираж 100 пр. Зам. № 105.

Видавець і виготівник
Тернопільський національний медичний університет
імені І. Я. Горбачевського МОЗ України.
Майдан Волі, 1, м. Тернопіль, 46001, Україна.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи
ДК № 7242 від 02.02.2021 р.